Liviu Prorocu
Elena Prorocu
Zvetlana-Beatrice
Puiu

EXERCIȚII GRAMATICALE CLASA A IV-A

Scanned with OKEN Scanner

LIVIU PROROCU ELENA PROROCU
PUIU ZVELTANA-BEATRICE

CULEGERE
DE EXERCIȚII GRAMATICALE LA LIMBA ROMÂNĂ pentru clasa a IV-a

Transpres
Sibiu, 1994

Scanned with OKEN Scanner

© S.C. TRANSPRES S.R.L.

ISBN 973-9009-34-4

Bun de tipar: 25.04.1994. Coli tipo: 9,75
Tiraj: 7.000 ex.

Tiparul executat la POLSIB S.A. sub c-da 3 A 286

Scanned with OKEN Scanner

PRECIZĂRI

Lucrarea *Culegere de exerciții gramaticale la limba română pentru ciclul primar* cuprinde patru părți. Fiecare parte corespunde unei clase, urmărind îndeaproape structura manualului școlar și cerințele programei școlare actuale.

Așa cum se consemna și în *Lămuriri* la începutul primului volum, lucrarea apare în două volume formând un tot unitar: volumul I, destinat claselor I—III și volumul de față, pentru clasa a IV-a primară.

Întrucât clasa a IV-a este clasă terminală a primului ciclu de învățământ, volumul este conceput ca o sinteză a problemelor de limbă, prevăzute a fi însușite în clasele I—IV. El întrunește caracteristicile unei gramatici practice prin reluarea, actualizarea și îmbogățirea cunoștințelor teoretice, dobândite în clasele anterioare în cadrul sistemului concentric paralel cu preocuparea pentru însușirea lor conștientă, activ-participativă și sporirea gradului lor de operaționalitate ca efect al exercițiului, în perpectiva facilitării înțelegerii noțiunilor noi, prevăzute de programa de limbă română pentru clasa a V-a.

Sperăm ca și acest volum să fie util învățătorilor, profesorilor de limba română de la primele clase gimnaziale, precum și elevilor, inclusiv celor care pentru motive de sănătate sunt școlarizați la domiciliu, în activitatea școlară de zi cu zi.

Noiembrie 1993

Autorii

Scanned with OKEN Scanner

LISTA DE ABREVIERI

A	— altă parte de propoziție
a, adj.	— adjectiv
AT	— atribut
C	— complement
com.	— comun.
fem.	— feminin
masc.	— masculin
n.	— numeral
nr.	— număr
P, PR	— predicat
pers.	— persoană
pl.	— plural
pron. pers.	— pronume personal
S, SB	— subiect
s.	— substantiv
sg., sing.	— singular
v., vb.	— verb

Scanned with OKEN Scanner

RECAPITULAREA CUNOȘTINȚELOR ÎNSUȘITE ÎN CLASA a III-a

PROPOZIȚIA

Exercițiul 1. Subliniați cu o linie subiectul și cu două linii predicatul în următoarele propoziții:

„Nu mai sunt pe luncă flori,
Văile-s deșarte,
Țipă cârduri de cocori
Pribegind departe !“

(Șt. O. Iosif — „Cântec“)

„Înfloresc grădinile,
Ceru-i ca oglinda
Prin livezi albinele
Au pornit colinda“.

(Șt. O. Iosif — „Cântec de primăvară“)

Exercițiul 2. Completați spațiile punctate cu predicatele care se potrivesc, folosind cuvintele date în paranteză:

Steagul ..... pe catargul înalt din curtea taberei. Toți copiii ..... pe plajă. Ei ..... cu mult înainte de a se ridica soarele. Cerul ..... senin. Nici un nor nu ..... văzduhul. Unii ..... pe lângă mal, alții se ..... cu nămol. Pe toți îi ..... soarele și nămolul.

(plecaseră, brăzda, fâlfâia, era, înnotau, înnoroiau, erau, înnegrise).

Exercițiul 3. Alcătuiți propoziții simple, având ca predicate cuvintele date mai jos: se joacă, sare, privește, șutează, aleargă, fluieră, s-a terminat.

Exercițiul 4. Formulați propoziții simple având ca subiecte următoarele cuvinte: natura, animalele, soarele, vântul, copiii, iarna.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 5. Analizați propozițiile date mai jos:

A venit primăvara. Timpul este frumos. Păsările cântă. Au înflorit pomii. Câmpul a înverzit. Mieii zburdă. Copiii se joacă. Ei sunt bucuroși.

Exercițiul 6. Completați propozițiile date în textul de mai jos cu părțile secundare care lipsesc, folosindu-vă de întrebările din paranteză:

Școala (care?) are o grădină (ce fel de?). Grădina (a cui?) se află (unde?). Elevii (care?) au sădit pomi (unde?). Pomii vor da (ce?) bogate. Copiii i-au altoit (când?) cu soiuri (ce fel de?). Ei se mândresc (cu ce?) lor.

Exercițiul 7. Subliniați cu o linie subiectul și cu două linii predicatul în propozițiile dezvoltate, date mai jos:

Doi prieteni treceau odată printr-o pădure. Deodată, din zmeuriș, le-a ieșit în cale un urs. Unul din ei a fugit. El s-a urcat într-un copac stufos. Celălalt s-a trântit la pământ. Omul se prefăcea mort.

Exercițiul 8. Transformați propozițiile dezvoltate din textul de mai sus în propoziții simple și apoi scrieți-le din nou.

Exercițiul 9. Dezvoltați propozițiile simple din prima coloană, în coloana a doua, după modelul dat mai jos:

I	II
A sunat cornul	Din adâncimile codrului, a sunat cornul.
Hăitașii au amuțit.	
S-a auzit o detunătură.	
Mistrețul s-a prăbușit.	
Câinii lătrau.	
Vânătorii se apropiară.	
Fiara a fost răpusă.	

Exercițiul 10. Analizați următoarele propoziții dezvoltate și faceți-le schema:

Cocoșul a găsit o punguță cu doi bani. El se mândrea cu comoara lui. Un boier trecea cu trăsura pe drum. Boierul acela era un om lacom. El râvnea punguța cocoșului. Cocoșul l-a pedepsit pentru lăcomia lui.

Scanned with OKEN Scanner

PĂRȚILE DE VORBIRE

Exercițiul 11. Scrieți definiția fiecărei părți de vorbire învățată în clasa a III-a.

Exercițiul 12. Dați câte zece exemple de părți de vorbire pentru fiecare fel.

Exercițiul 13. Subliniați substantivele și adjectivele din textul de mai jos (cu o linie substantivele, cu două linii adjectivele):

„Paseri mărunte, stropite cu felurite colori, se chemau de pe vârfuri de nuieluțe mlădioase; erau stigleți cu pete de sânge, pițigoi rotunzi cu pete cenușii și negre, cintezi cu piepturi cărămizii".

(M. Sadoveanu — „În pădurea Petrișorului")

Exercițiul 14. Subliniați cu o linie pronumele și cu două linii verbele în textul următor:

„Și să nu-mi uit cuvântul. Odată, la un sfântul Vasile, ne prindem noi vreo câțiva băieți din sat să ne ducem cu plugul, căci eram și eu mărișor acum, din păcate. Și în ajunul sfântului Vasile toată ziua am stat de capul tatei să-mi facă și mie un buhai, ori de nu, batâr un harapnic".

(I. Creangă — „Amintiri din copilărie")

Exercițiul 15. În textele de mai jos, subliniați cu o linie verbele la timpul prezent, cu două pe cele la timpul trecut și cu trei linii verbele la timpul viitor:

a) „Și după ce facem noi trebușoara asta, mătușa nu știu cum se încâlcește prin cânepă ori se împiedică de ceva și cade jos".

(I. Creangă — „Amintiri din copilărie")

b) „Toată ziua, nu i-a cerut inima nimica; a băut doar două trei năstrape de varză; tocmai înspre seară a gustat niște pește sărat cu usturoi ș-a băut câteva pahare de vin nou".

(I. L. Caragiale — „În vreme de război")

c) „Găina îmi face ouă, le va cloci și va scoate o mulțime de pui. Vor crește puii, îi voi vinde și îmi voi cumpăra un purcel — ba nu, o purcea...".

(După Lev Tolstoi — „Mujicul și castraveții")

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 16. Faceți analiza gramaticală a părților de vorbire din textele de mai jos:

a) A sosit toamna cea bogată. Păsările călătoare pleacă în țările calde. Ele se pregătesc de drum. Cad frunzele copacilor. Țăranii harnici recoltează porumbul, cartoful și sfecla.Ei se întrec în hărnicie.

b) Eu stau la fereastră. Ploaia bate în geam. Un trecător grăbit trece pe stradă. El are o umbrelă. Trecătorul aleargă. El dispare după colțul străzii. Strada rămâne pustie.

c) O barză a zburat spre pârâu. Ea s-a așezat pe mal. Barza a zărit în apă niște peștișori. Ei nu vedeau barza. Un broscoi a simțit primejdia. El a sărit în apă. Zgomotul a speriat peștișorii. Ei s-au ascuns sub mal. Barza s-a supărat pe broscoi. Ea a plecat flămândă. Broscoiul cel bun a salvat peștișorii. Tu faci fapte bune?

Exercițiul 17. Grupați pe coloane substantivele, adjectivele, pronumele și verbele din textele următoare:

a) „Nu-mi trebuie flamuri,
Nu voi sicriu bogat,
Ci-mi împletiți un pat
Din tinere ramuri.
Și nime-n urma mea
Nu-mi plângă la creștet,
Doar toamna glas să dea
Frunzișului veșted".

(M. Eminescu — „Mai am un singur dor")

b) „Privirile de farmec bete
Mi le-am întors către pământ —
Iar spicele jucau în vânt
Ca-n horă dup-un vesel cânt
Copilele cu blonde plete
Când saltă largul lor vestmânt.
În lan erau feciori și fete
Și ei cântau o doină-n cor".

(George Coșbuc — „Vara")

Exercițiul 18. Citiți propozițiile care urmează, apoi subliniați cu o linie subiectele și cu două linii predicatele:

Căminul cultural se află în centrul satului. Seara, la căminul cultural se strâng mulți oameni. Vin aici și tineri și bătrâni. Într-un grup, Alexandru citește un articol dintr-un ziar. În camera vecină, alt grup ascultă emisiunea de radio. În biblioteca plină de cărți, sătenii găsesc și împrumută volume interesante. Din când în când, medicul, învățătorii și inginerul agronom țin conferințe. La căminul cultural, oamenii învață lucruri folositoare.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 19. Analizați părțile de vorbire învățate, din textele date mai jos:

a) „Am cumpărat de la omul ăsta untdelemn și, când am scos să-i plătesc, el m-a apucat de mână și a vrut să-mi ia banii. Și așa am venit la tine..."

(Lev Tolstoi — „Judecătorul cel drept")

b) „Dă spaimă-n vrăbii, latră-n vânt.
Își face mendrele; eu cânt
Și codrul lin răsună...
Pe sus trec leneși norii grei
Noi nici nu ne gândim la ei
Și doar aduc furtună !"

(Șt. O. Iosif — „Furtuna")

Exercițiul 20. Completați cu predicatele potrivite spațiile punctate, încât să alcătuiți propoziții:

1. Copiii ..... 2. Furtuna ..... 3. Vântul .... copacii. 4. Frunzele ..... 5. ..... înserarea. 6. Întunericul ..... 7. Pe la case ..... luminile. 8. Oamenii ..... de culcare. 9. Satul întreg .... 10. Doar un câine mai ..... răgușit.

Exercițiul 21. Puneți în locul întrebărilor predicatele corespunzătoare:

Polițistul (ce face?) circulația în intersecție. El (ce face?) pietonii care (ce fac?) regulile de circulație. Munca sa (cum este?). Și tatăl meu (ce este?).

Exercițiul 22. Puneți predicatele din paranteză la forma cerută de subiectul propoziției, în textele care urmează:

a) „(A se înălța) abur moale din grădină.
Pe jos, (a porni) furnicile la drum.
Acoperișuri veștede-n lumină
(A întinde) spre cer ogeacuri fără fum.

Pe lângă garduri (a se zvânta) pământul
Și (a ieși) gândacii Domnului pe zid.
Ferestre amorțite (a se deschide)
Și (a intra)-n casă soarele și vântul".

(G. Topârceanu — „Rapsodii de primăvară")

Scanned with OKEN Scanner

b) „Unele ascensoare (a servi) pentru montarea părților construcției, altele pentru încărcarea rachetei, altele pentru controlul ei. (A presupune) că ne-(a urca) și noi într-un ascensor de control. Și să (a presupune) că ascensorul (a se opri) la fiecare etaj și (a rămâne) acolo...“.

(După D. Andreescu — „Asaltul cosmosului“)

c) Ionel (a vorbi) repede. El (a învăța) bine lecția. Colegii îl (a asculta) cu atenție. Ei (a se bucura) de izbânda colegului lor. Colectivul clasei (a fi) unit. Toți (a se ajuta) între ei. Băieții și fetele (a munci) cu spor. Ei (a obține) numai rezultate bune.

d) Noaptea (a se lăsa). Cineva (a striga) în întuneric. Iepurele (a fi) fricos. El (a fugi) în noapte. Într-un târziu, (a se ascunde) într-o scorbură. Urechile îi (a fi) ciulite. Astfel (a aștepta) dimineața.

Exercițiul 23. Alcătuiți propoziții folosind predicatele următoare:

a) sărbătorim, prețuiește, nu vom uita, întâmpinăm, vom cinsti

b) au plecat, au sosit, s-au copt, îngălbenesc, cad, se apropie.

Elemente de fonetică, ortoepie, ortografie

Exercițiul 24. Arătați care sunt sunetele vorbirii din următoarele cuvinte: poet, poezie, literatură, șantier, creație, artistic.

Exercițiul 25. Citiți textul și precizați numărul sunetelor și literelor care alcătuiesc cuvintele:

„De jos, din ceața de pe prund,
Doi pescăruși au apărut
Și-n zbor îngemănat și mut
Se duc spre bălțile din fund“.

(Otilia Cazimir — „Vară“)

Exercițiul 26. Citiți cuvintele care urmează și arătați oral din câte sunete și din câte litere sunt formate:

a) ochelari, gherghef, cer, gem, unghi, giruetă, ciment, maximă.

b) cameră, rosmarin, ghiozdan, ceară, examen, chimir, cintezoi, ace.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 27. Subliniați vocalele existente în cuvintele din textele date mai jos:

a) „Sub o frunză de arțar,
Stă la umbră un țânțar.
Sus, un avion subțire
Zbârnâie ca un bondar.
— Ia te uită, stârpitura,
M-a trezit din somn cu gura !
Uite-așa i se năzare,
Parcă-i cine știe cine ...
Doar că bâzâie mai tare,
Dar încolo-i mic cât mine !“

(Otilia Cazimir — „Țânțarul și avionul“)

b) „Profesoara ta și-a mea
Are-n inimă o stea ...
Dac-am aduna din sat
Focul tot ce ni l-a dat
Și l-am duce sus, pe deal,
Deal înalt de prin Ardeal,
Flăcările-ar lumina
Mai adânc și mai frumos
Decât cea mai mândră stea“.

(Ion Brad — „Profesoara“)

Exercițiul 28. Subliniați consoanele din rândurile de mai jos:

Buturuga mică răstoarnă carul mare.

Cine știe carte are patru ochi.

Meseria e brățară de aur.

Exercițiul 29. Subliniați cu o linie grupurile de litere: ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi în cuvintele enumerate mai jos:

generație, gingie, răceală, cizmă, înghesuială, frânghie, chefal, chipeș, gest, gigant, ceramică, farmacie, ghepard, ghitară, schelă, închis, urgie, german, început, acid, gheretă, ghinion, anchetă, răchită, sânger, tinichigiu, ceapă, cimbru, ghețar, ghimpe, ureche, chiparos, agendă, registru, ceremonie, cicatrice, veghe, ghioc, parchet, cheie, fulger.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 30. Completați cuvintele de mai jos cu grupurile de litere *ce, ci* care lipsesc:

dul _____
a _____ la
_____ re
re _____
lu _____ rnă
_____ rul
a _____ sta
ac _____ dent

_____ mbru
_____ mpoi
_____ ripit
_____ nema
_____ zmă
_____ coare
sal _____ e
în _____ rcare

Exercițiul 31. Completați următoarele cuvinte cu grupurile de litere *ge, gi, che, chi, ghe, ghi*:

ge	gi	che	chi	ghe	ghi
mer___	mar___ ne	o___ lari	____ brit	____ m	un___ e
min___	funin___ ne	____ ie	____ lie	____ te	pâr____ e
___ rul	___ rafă	pa____ t	____ mir	____ r___ f	____ ocel
___ meni	___ mnastică	bos____ t	____ ndie	___ pard	____ ozdan
___ am	___ nere	____ mare	o____ re	în____ ţat	____ ndă
___ neral	___ ngaș	____ restea	ve____ me	un____ r	____ veci
plân___ re	ru___ nă	ban____ t	ti____ e	li____ an	____ rlandă

Exercițiul 32. Subliniați consoana dublă *nn* din cuvintele enumerate mai jos. Arătați apoi din ce cuvinte s-a format fiecare cuvânt: înnodat, înnoit, înnoptat, înnămolit, înnegrit, înnebunit, înnourat, înnegurat, înnobilat.

Exercițiul 33. Subliniați litera *x* în următoarele cuvinte, cu o linie când se pronunță *cs* și cu două linii când se pronunță *gz*: exemplu, exact, exprimare, examen, exercițiu, exemplar, expunere, existență, expeditor, extemporal, excludere, exmatriculare.

Exercițiul 34. Despărțiți în silabe următoarele cuvinte și subliniați grupurile de litere *ea, ia* în silabele în care se află: pleavă, piață, seară, faianță, perdea, rânduială, aleea, trăia, ideea, băiatul, cerneala, viața, muntean, învoială.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 35. Cunoscând că totdeauna scriem și pronunțăm *m* înaintea consoanelor *b* și *p*, completați după caz cuvintele de mai jos, cu literele *m* sau *n* și apoi scrieți-le în caiete:

î — blânzit	î — vecinat	î — păcat	î — prăștiat
î — armat	î — cărcat	î — bobocit	î — depărtat
î — pădurit	î — covoiat	î — pânzit	î — povărat
u — bră	u — brit	u — gher	u — tură
u — plut	u — blat	ca — pion	ci — poi
a — balaj	schi — b	la —pă	ha — bar

Exercițiul 36. Dați exemple de câte șase cuvinte scrise cu grupul de litere *ie:*

— la începutul cuvântului (exemplu: *ie*deră);

— la începutul silabelor ce urmează după vocală (ca-*ie*t, ba-*ie*-ră).

Exercițiul 37. Scrieți zece cuvinte care cuprind grupul de litere *oa* și subliniați cu o linie, în fiecare cuvânt, acest grup. Despărțiți apoi în silabe cuvintele scrise.

Exercițiul 38. Subliniați în cuvintele enumerate mai jos grupurile de litere *ea, ia, ie, oa*: adesea, aceea, andrea, fereastră, cișmea, leagăn, treaptă, curea, ideea, lucrează, așteaptă, aceluia, răfuială, atâția, aceștia, nuia, amiază, atâtea, dăruiesc, cărăruie, fier, fluier, cuier, femeie, ieftin, ied, ieșire, iederă, iesle, poartă, coboară, doar, doare, moară, frumoasă, miloasă, roșioară, oaspete, coaste, coasă, joase, sfioasă, cojoace, toarce.

Silaba. Despărțirea cuvintelor în silabe

În anii trecuți ați învățat despre *silabă* și *despărțirea cuvintelor în silabe.*

Cuvintele sunt formate din *sunete ale vorbirii*: *vocale* și *consoane.* Sunetele care compun un cuvânt se grupează în silabe. În fiecare silabă trebuie să avem numaidecât o vocală.

Grupul de sunete (uneori un singur sunet) care se rostește cu o singură deschidere a gurii se numește silabă.

Există cuvinte formate numai dintr-o singură silabă: car, cor, pin, ou, leu, in, stâlp, corp, pom etc. Cele mai multe cuvinte sunt formate din două sau mai multe silabe: car-te, co-pac, trac-tor,

Scanned with OKEN Scanner

ma-ma, un-di-ță, car-pe-tă, pa-tri-e, cos-mo-na-ut, în-tre-ce-re, in-struc-ți-u-ni-le etc.

La despărțirea cuvintelor în silabe, ținem seama de următoarele reguli principale:

I. *Când vocala este urmată de o singură consoană, aceasta trece la silaba următoare.* Exemple: o-ră, ca-să, ma-ma, e-rou, co-pac, pi-cior etc.

II. *Când două vocale alăturate nu formează un grup vocalic, ele se pronunță în silabe diferite.* Exemple: po-e-zi-e, po-et, le-oai-că, i-e, oa-ie, ju-că-ri-i-le etc.

III. *Când vocala este urmată de două sau mai multe consoane, prima consoană trece la silaba dinainte, iar celelalte trec la silaba următoare.* Exemple: car-te, cas-că, man-ta, con-struc-tor, as-pru, pen-tru, con-tra, bar-ză, ur-dă, mu-șa-ma, în-trea-bă, por-tret etc.

Exercițiul 39. Despărțiți în silabe cuvintele care urmează, scriindu-le astfel pe caiet: industrie, termometru, compas, minte, păstor, ramă, lampă, lustră, muncitorime, comună, particular, mașină, luptă, astru, televizor, grindină, astronaut, halva, turmă, carnet, împrejurare, revistă, castel, îmbrăcăminte, plasture, bormașină, fierărie, electronică, tranzistor.

Exercițiul 40. Despărțiți în silabe cuvintele enumerate mai jos: exemplu, fixare, compunere, almanah, lectură, vrednic, administrație, comparație, creion, caiet, radieră, banană, portocală, lămâie, automobil.

Exercițiul 41. Copiați următorul text despărțind cuvintele în silabe, apoi grupați-le după numărul de silabe din care sunt formate:

„Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă,
Lungi troiene călătoare adunate-n cer grămadă;
Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi,
Răspândind fiori de gheață pe ai țării umeri dalbi".

(V. Alecsandri — „Iarna")

Exercițiul 42. Despărțiți în silabe cuvintele din următoarele versuri și apoi citiți cu voce tare versurile, pe silabe:

„Totu-i alb în jur cât vezi.
Moi podoabe pomii-ncarcă
Și visează sub zăpezi
Satele-adormite parcă.

Doamna iarnă-n goană trece
În calești de vijelii
Se turtesc de geamul rece
Nasuri cârne și hazlii".

(Nicolae Labiș — „Iarna")

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 43. Completați schemele de mai jos cu silaba potrivită, în așa fel, încât să rezulte cuvinte noi:

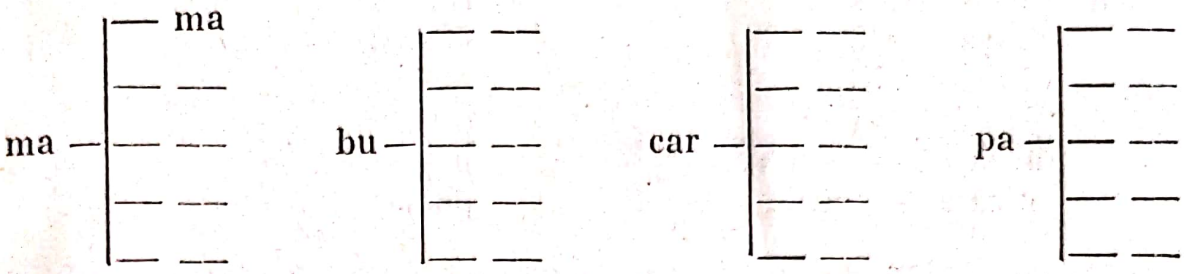

Exercițiul 44. Completați după modelul de mai sus schemele care urmează, cu două silabe, încât să rezulte cuvinte noi:

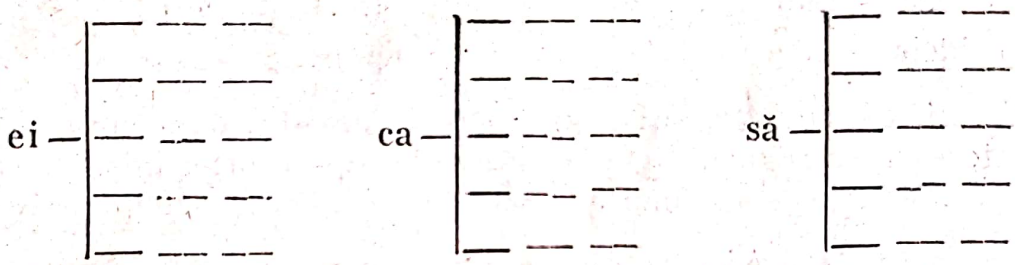

Exercițiul 45. Despărțiți în silabe textul următor și grupați cuvintele după numărul de silabe din care sunt formate:

„Nu știu de ce, dar mie nu mi-i somn de loc. Așa-i de frumos și de bine... Eu n-am cunoscut niciodată dumbrava asta. Acum văd că-i o pădure ca-n poveștile pe care mi le spunea mama..."

(M. Sadoveanu — „Dumbrava minunată")

Exercițiul 46. Completați cu silabele care lipsesc, cuvintele enumerate mai jos:

că — șă	pen — lă	cro — dil	min — nos
măs — ne	mi — na —	ghe — țe	cos — maș
ru — min —	pe — te	se — țe	nas — re—
co — tor	pe — ță	des — de —	os —— șul
în — ra —	cro — tor	cor — le —	a — de —

Exercițiul 47. Citiți textul, precizați numărul sunetelor (vocale și consoane), al literelor și silabelor care alcătuiesc fiecare cuvânt:

„Și-acel rege al poeziei veșnic tânăr și ferice
Ce din frunze îți doinește, ce cu fluierul îți zice,
Ce cu basmul povestește, veselul Alecsandri ..."

(Mihail Eminescu — „Epigonii")

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 48. Dintre formele paralele, tăiați-le cu creionul pe cele care nu sunt scrise corect:

a) fică — fiică
ființă — ființă
vitor — viitor
vieață — viață
încearcă — înciarcă
poiezie — poezie

b) findcă — fiindcă
știință — ștință
scriți — scrieți
miner — minier
poiet — poet
poem — poiem

Exercițiul 49. Dintre cele două forme date, subliniați forma corectă, alcătuind propoziții cu cuvintele subliniate. Scrieți pe caiete propozițiile alcătuite:

alee — aleie
ideie — idee
liceie — licee
epopee — epopeie

Exercițiul 50. Alcătuiți propoziții dezvoltate cu următoarele cuvinte care se scriu cu vocală dublă: cooperator, zoologie, cooperare, cooperație, coordonare, alcool, coordonate, cooperativă.

Exercițiu 51. Alegeți din textele următoare câte zece cuvinte de fiecare text, pentru care să precizați din câte sunete (vocale și consoane), litere și silabe sunt formate:

a) „A venit un lup din crâng
Și-alerga prin sat să fure
Și să ducă în pădure
Pe copiii care plâng".

(G. Coșbuc — „Cântec")

b) „În lan erau feciori și fete
Și ei cântau o doină-n cor.
Juca viața-n ochii lor
Și vântul le juca prin plete.
Miei albi fugeau către izvor
Și grauri suri zburau în cete."

(C. Coșbuc — „Vara")

Probleme de vocabular

Totalitatea cuvintelor folosite în vorbire și scriere într-o limbă formează *vocabularul* acelei limbi. Cuvintele sunt inventariate în ordine alfabetică în dicționare, dându-se explicații pentru înțelesul fiecărui cuvânt. Există dicționare pentru fiecare limbă. Cuvintele

Scanned with OKEN Scanner

pe care le folosim în vorbirea românească sunt cuprinse și explicate în diferite *dicționare ale limbii române*.

Familia de cuvinte

Limba noastră își sporește numărul de cuvinte, îmbogățindu-se cu cuvinte noi, având un înțeles nou și care se formează de la alte cuvinte, numite *cuvinte de bază*.

Spre exemplu, cuvintele: *frunzuliță, frunzișoară, frunzucă, frunzar, frunziș, frunzos, a frunzări, frunzăreală, înfrunzit, desfrunzit* sunt formate de la cuvântul de bază *frunză*, dar au înțeles diferit față de acest cuvânt.

Cuvintele care se formează de la același cuvânt de bază, dar au un înțeles nou, alcătuiesc împreună o *familie de cuvinte*.

Exercițiul 52. Subliniați în textul de mai jos cuvintele care alcătuiesc o familie de cuvinte:

Mama mea e țesătoare. Ea țese covoare la țesătorie. Țesutul covoarelor e o meserie frumoasă. Munca de țesător cere multă îndemânare și răbdare.

Exercițiul 53. Grupați pe familii de cuvinte, cuvintele ce urmează: munte, învăț, muntean, floare, muntos, florar, învățător, floricică, învățătură, munteancă, muntenește, învățat, floricultură, învățătoare, florărie, muntenesc, învățăcel.

Exercițiul 54. Alcătuiți familiile cuvintelor: voinic, tânăr, bătrân.

Observație

Un cuvânt poate avea mai multe forme, fără a-și schimba înțelesul: elev, elevul, elevului, elevule, elevi, elevilor, elevii. Aceste cuvinte nu alcătuiesc o familie de cuvinte, ci sunt doar forme diferite ale aceluiași cuvânt. Ele ar alcătui o familie de cuvinte numai dacă ar avea înțelesuri noi față de cuvântul de bază, de la care s-au format și cu care trebuie să se înrudească ca formă.

Exercițiul 55. Ținând seama de observația de mai sus, alegeți dintre cuvintele enumerate mai jos pe acelea care fac parte din familia cuvântului *pădure* și subliniați-le cu o linie: pădure, pădurile, pădurar, pădurii, o pădure, păduros, pădurean, pădureancă, niște păduri, pădureți, pădurețe, păduri, a pădurii, împădurit, despădurit, împădurire, despădurire.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 56. Completați spațiile punctate din textul dat mai jos cu cuvinte potrivite din familia cuvântului *copil*, date în paranteză:

În ..... îmi plăceau mult poveștile. La fel îmi plăceau și când deveniserm ..... De aceea, tata îmi spunea că sunt ..... ca și sora mea mai mică, care era pe atunci doar o ..... Când bunicul ne spunea seara snoave, amândoi râdeam ....., iar râsul nostru ..... îi pricinuia bătrânului multă bucurie. (copiliță, copilărie, copilăros, copilăresc, copilandru, copilărește).

Exercițiul 57. Formați familia cuvântului *român*. Formulați apoi propoziții în care să folosiți pe rând cuvintele nou formate.

Exercițiul 58. După ce ați format familia cuvântului *joc*, întocmiți o scurtă compunere în care să folosiți cuvintele nou formate.

Exercițiul 59. Grupați pe familii cuvintele care urmează. Întocmiți apoi o scurtă compunere în care veți folosi aceste cuvinte: vânătoare, pescuit, vânător, pescar, pescăruș, vânat, pescărie, vânătoresc, vânătorește, pescărime, pescărește, vânătorime.

Exercițiul 60. Întreceți-vă cu colegul (colega) de bancă în formarea familiilor cuvintelor *meșteșug* și *prieten*. Câștigă cine formează familii mai numeroase. Nu vor fi luate în considerare cuvintele reprezentând forme diferite ale aceluiași cuvânt, ci numai cele cu înțeles diferit față de cel al cuvântului de bază.

Cuvintele compuse

În afara procedeului cunoscut la familia de cuvinte, limba noastră se îmbogățește continuu și prin formarea, din două sau mai multe cuvinte, a unor cuvinte cu înțeles nou.

Cuvântul alcătuit din două sau mai multe cuvinte, care luate împreună au un înțeles nou, se numește *cuvânt compus*.

Cuvintele miazănoapte, miazăzi, untdelemn, nouăsprezece, gura-leului, ciuboțica-cucului, ochiul-boului, floarea-soarelui, bunăvoință, bunăcuviință, bunăstare, interregional, interjudețean, Câmpulung, Târgu-Ocna, Turnu-Măgurele, Porțile-de-Fier, Strâmbă-Lemne, Sfarmă-Piatră, Făt-Frumos etc. sunt cuvinte compuse.

Exercițiul 61. Citiți cu voce tare fiecare cuvânt din cele enumerate mai jos și arătați din ce cuvinte s-a format: traista-ciobanului, floare-de-colț, Filipeștii-de-Pădure, Baia-Mare, mierea-ur-

Scanned with OKEN Scanner

sului, codița-șoricelului, Alexandru cel Bun, Mihai Viteazul, binecuvântare, bunăcuviință, bineînțeles, douăzeci și unu. Pentru rezolvarea exercițiului, folosiți-vă de observația consemnată mai jos.

Observație

Unele cuvinte compuse sunt formate prin contopirea a două sau mai multe cuvinte, care se scriu legat, într-un singur cuvânt: *untdelemn* (unt+de+lemn), *bunăvoință* (bună+voință), *Câmpulung* (Câmpu+lung) etc. Alte cuvinte se formează prin alăturarea a două sau mai multe cuvinte, care se scriu fie legate cu linioară între ele, *(pălăria-șarpelui, coada-calului, Târgu-Ocna)*, fie separat *(Mircea cel Bătrân, Crișul Alb, Poiana Mărului, Vatra Dornei* etc.).

Exercițiul 62. Dați câte trei exemple de cuvinte compuse care se scriu într-un singur cuvânt, trei pentru cele care se scriu legat prin linioară și trei pentru cele ale căror elemente componente se scriu separat.

Exercițiul 63. Formulați propoziții în care să se găsească cuvintele cu care ați răspuns la exercițiul anterior.

Exercițiul 64. Formați și scrieți cuvinte compuse, folosind cuvintele date mai jos: colț, de, ursului, floarea, mierea, Pietrele, șoricelului, nopții, Doamnei, iarba, codița, fiarelor, regina, Craiului, leului, Piatra, gura, mătasea, rochița, broaștei, de, viermi, Aramă, mătase, Baia, de, rândunelei.

Exercițiul 65. Întocmiți o scurtă compunere despre o drumeție la pădure, în care veți folosi următoarele cuvinte: ciuboțica-cucului, traista-ciobanului, mierea-ursului, coada-calului, laptele-cucului.

Exercițiul 66. Subliniați cuvintele compuse din următorul text și arătați din ce cuvinte au fost formate:

„Și ziua trecea și rătăcitorul zbura mereu, mereu, fără astâmpăr... Ce mai straturi de ochiu-boului! „Sunt prea din topor", băgă de seamă curtezanul... Îngâmfat, se împiedică de o gura-leului: „mersi, de-al de dumneata găsesc și-n câmp, la țară..." Mărgăritărelele nu le putea suferi...; întrucât privește barba-împăratului, îi venea rău numai când se gândea la numele ei..."

(Emil Gârleanu — „Hoinar")

Scanned with OKEN Scanner

Sensul cuvintelor

După sensul (înțelesul) lor, deosebim în limba noastră trei categorii de cuvinte:

1. *Cuvinte cu forme diferite și înțeles identic sau asemănător*: silitor — harnic — sârguincios; știre — veste; curte — ogradă — bătătură; zăpadă — omăt — nea;

2. *Cuvinte având aceeași formă și înțelesuri diferite*: port (locul unde ancorează vapoarele; costum popular; verbul „a purta"); cască (de radio; de motociclist; verbul „a căsca").

3. *Cuvinte cu înțeles contrar (opus)*: rece — cald; bun — rău; aici — acolo; a porni — a opri; pace — război; bunătate — răutate; acesta — acela.

Prin bogăția sensurilor cuvintelor, limba noastră este capabilă să exprime clar și expresiv gândurile, sentimentele, ideile, atitudinile, părerile și năzuințele oamenilor — cu alte cuvinte, tot ceea ce aceștia simt nevoia să-și comunice în viața de zi cu zi.

Exercițiul 67. Găsiți cuvinte cu înțeles asemănător pentru următoarele cuvinte date:

a) a umbla, cărare, steag, drumeț, solemnitate, izbândă, merinde, a privi, a absenta, numaidecât, a învinge, a dobândi, copac;

b) armată, porumb, porumbel, cameră, a se ascunde, vreme, vreascuri, meșteșug, meșteșugar, avion, plângere, răscoală.

Exercițiul 68. Arătați înțelesurile diferite pe care le pot avea cuvintele: corn, broască, poartă, ochi, război, pană, rac, mare, plută.

Exercițiul 69. Găsiți cuvintele cu înțeles opus pentru următoarele cuvinte: cumințenie, blândețe, curățenie, apropiere, viață, umezeală, greu, frumos, întuneric, dreptate, libertate, a se scula, a aproba, a critica, a ieși, a câștiga, a chema.

Exercițiul 70. Înlocuiți cuvintele din paranteză cu cuvinte din aceeași familie cu ele:

Noi am făcut o (drum) pe dealurile (pădure) din preajma satului nostru. Pe cărările (umbră) se așternuse (frunză) veșted. Toamna (frunză) copacii unul câte unul. N-am mai culeș, ca în timpul verii, flori (miros) și (parfum). Într-un loc am găsit niște mere (pădure), apoi ne-am întâlnit cu (pădure). Afară se (întuneric) devreme și de aceea am pornit grăbiți spre casă.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 71. Grupați pe familii următoarele cuvinte și subliniați cu o linie, în cadrul fiecărei familii, cuvântul de bază de la care s-au format celelalte:

bun, rău, ochi, poveste, bunicel, cald, cuvânt, vorbi, bunătate, vorbă, citi, istorie, ochitor, căldură, rece, familie, geografie, scurt, ochire, îmbuna, încălzi, ochios, povestitor, familist, cuvânta, vorbire, istorie, cuvântare, călduros, ochiuri, a povesti, povestire, a scurta, răcoros, citire, vorbăreț, îmbunătăți, răcoare, scurtătură, geograf, istorisi, îmbunător, încălzire, răcitor, geografic, istoricește, cititor, vorbitor, răcori, răutate, citi, răcoritor, cuvântător, familiariza, îmbunătățitor, înrăutăți, necuvântător, încălzitor.

CUNOȘTINȚE NOI

SINTAXA

I. PROPOZIȚIA

O comunicare care se realizează cu ajutorul unui singur predicat se numește *propoziție.*

Ce comunicăm prin propoziții?

Propoziția exprimă o comunicare. Ceea ce comunicăm celor din jur poate fi *o constatare, o stare sufletească* sau *o întrebare.* Când propoziția exprimă o constatare, punem la sfârșitul ei punct (.). Dacă exprimă o stare sufletească, o poruncă sau un îndemn, o chemare, punem la sfârșit semnul exclamării (!). Când cu ajutorul propoziției adresăm o întrebare, punem la sfârșitul ei semnul întrebării (?).

Felul propozițiilor după alcătuire:

a) propoziții simple, alcătuite numai din subiect și predicat, care sunt părți principale de propoziție: *Câmpia a înverzit.*

b) propoziții dezvoltate, care pe lângă subiect și predicat cuprind și părți secundare de propoziție: *Câmpia de la marginea satului a înverzit devreme.*

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 72. Citiți cu intonația potrivită propozițiile de mai jos și arătați apoi ce exprimă fiecare propoziție:

„— Când culege boierul via? Uite ! A venit toamna ! De ce nu începe culesul?

— Când o să cadă bruma ! Atunci se culeg viile. Altfel, iese vinul acru".

(Z. Stancu — „Desculț")

Exercițiul 73. Citiți cu atenție textul următor și puneți semnele de punctuație care lipsesc:

„S-oprește regimentul, iar bravul colonel
Se-nchină la drumețul, s-apropie de el
Și-i zice cu blândețe: — De unde vii, străine
— Vin tocmai de la Plevna — Cum e acolo — Bine
— Dar aste decorații, cum, cine ți le-au dat
— Chiar domnitorul nostru și-al vostru împărat
— Dar pentru care fapte — Știu eu... Cică drept plată
Că am luat eu steagul redutei..."

(V. Alecsandri — „Sergentul")

Exercițiul 74. Dați câte două exemple de propoziții care să exprime o constatare, o întrebare, o mirare. Subliniați în fiecare propoziție subiectul și predicatul.

Exercițiul 75. Alcătuiți o scurtă povestire despre o zi de școală, în care să fie propoziții care să exprime constatări, stări sufletești și întrebări.

Propoziții simple și dezvoltate

Exercițiul 76. Alcătuiți propoziții simple despre: copil, bunică, motan, foc, lemne, lună, stele, sat — în așa fel, încât împreună să formeze o scurtă compunere. Dați compunerii titlul potrivit.

Exercițiul 77. Transformați propozițiile simple, date mai jos, în propoziții dezvoltate:

Soarele încălzește. Cerul e senin. Zăpada s-a topit. Au apărut ghioceii. Iarba înverzește. Fluturii zboară. Mieii zburdă. Tractoarele ară. Berzele se plimbă. Țăranii seamănă. Cântă păsărelele. Pomii au înflorit. A venit primăvara.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 78. Redați în propoziții simple următorul fragment:

Noaptea s-a lăsat peste întinderile nesfârșite ale câmpiei. Pe cer au răsărit cele dintâi stele. Apoi, din adâncul orizontului întunecat, a apărut luna. Treptat, adoarme și satul din marginea dumbrăvii. Doar un câine mai latră răgușit prin somn. Natura și oamenii se odihnesc după o zi de arșiță și de muncă încordată.

Părțile principale de propoziție

Părțile principale de propoziție sunt: *subiectul* și *predicatul*. Ele se numesc *principale*, fiindcă fără subiect și mai ales fără predicat nu putem alcătui propoziții.

SUBIECTUL

Subiectul este partea principală de propoziție despre care se spune ceva cu ajutorul predicatului.

Subiectul răspunde la *întrebările*: *cine? ce?* puse predicatului.

Exercițiul 79. Subliniați subiectele și predicatele din propozițiile care urmează. Arătați apoi oral care sunt propoziții simple și care sunt propoziții dezvoltate.

a) „Noaptea, potolit și vânăt arde focul în cămin,
Într-un colț pe-o sofa roșă eu în fața lui privesc
Pân' ce mintea îmi adoarme, pân' ce genele-mi clipesc".

(M. Eminescu — „Noaptea")

b) „Mihnea încalecă, calul său tropotă
Fuge ca vântul;
Sună pădurile, fâșâie frunzele,
Geme pământul;
. . . . . .
Cerul se-ntunecă, munții se clatină,
Mihnea tresare".

(D. Bolintineanu — „Mihnea și baba")

Exercițiul 80. Subliniați cu o linie subiectele și cu două linii predicatele în textele care urmează:

a) „Urlă câmpul și de tropot și de strigăt de bătaie.
În zadar striga-mpăratul ca și leul în turbare;
Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare;

Scanned with OKEN Scanner

În zadar flamura verde o ridică către oaste...
.....
În genunchi cădeau pedeștrii, colo caii se răstoarnă,
Cad săgețile în valuri, care șuieră, se toarnă..."

(M. Eminescu — „Scrisoarea III")

b) Colegii noștri au participat la un concurs de alergări. Cei ageri au alergat mereu în fruntea grupului. Trei au trecut primii linia de sosire. Ei au primit diplome.

Observații

Subiectul poate fi exprimat prin *substantiv*, *pronume* sau *numeral*, precum și prin orice altă parte de vorbire care în timpul comunicării capătă valoare de substantiv.

Uneori, subiectul poate fi exprimat în aceeași propoziție prin două sau mai multe substantive, pronume sau alte părți de vorbire care au căpătat valoare de substantiv. Un astfel de subiect se numește *subiect multiplu*. Exemplu: *Muncitorii, țăranii, cărturarii și ostașii* luptă pentru înflorirea continuă a patriei noastre. (Cine luptă? Muncitorii, țăranii, cărturarii și ostașii = subiect multiplu).

În unele propoziții, nu este exprimat cuvântul care are rol de subiect. El se subînțelege din propozițiile anterioare sau prin pronume personal. *Exemplu*: Ionel a câștigat concursul. Acum este mândru și fericit.

În prima propoziție, substantivul *Ionel* este subiect. În propoziția a doua, subiectul este subînțeles: cine este mândru și fericit? *Ionel (el)*.

Exercițiul 81. Arătați prin ce părți de vorbire sunt exprimate subiectele subliniate la exercițiul anterior.

Exercițiul 82. Subliniați subiectele din propozițiile date mai jos. Arătați oral prin ce părți de vorbire sunt exprimate și care propoziții au subiect subînțeles:

„Pământul era uscat. În coasta casei era un măr bătrân. Acolo așternu ea un țol îndoit în patru și peste el o velniță și două perne. Radu veni încetinel, adus de braț, se uită în sus, la crengile negre și fără nici o frunză ale marelui pom, și se așeză trudit sub strașina-i largă prin care se cerneau mărunțel razele soarelui, presărând aria umbrită cu boabe de lumină".

(Al. Vlahuță — „Din durerile lumii")

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 83. Formulați propoziții care să aibă ca subiecte următoarele cuvinte: elevii, ei, cei mici, al doilea, al vostru, acesta.

Exercițiul 84. Analizați subiectele cuprinse în textul de mai jos, după exemplul dat:

a) „George Enescu a trăit din plin bucuria poporului său. El a simțit la fel și clipele de suferință. În timpul primului război mondial, marele cântăreț a suferit, lângă noi toți, încercările luptelor. Muzicianul cutreiera cu vioara spitalele din Iași. Cântând, Enescu alina cu cântecul său minunat suferințele răniților".

(După Nicolae Tăutu)

b) „Bate vânt de primăvară și pe muguri îi deschide;
Vântul bate, frunza crește și voioasă lunca râde.
Sub verdeața drăgălașă dispar crengile pe rând
Și sub crengile umbroase mierla sare șuierând".

(V. Alecsandri — „Lunca din Mircești")

c) „Trosnește focul, soba dogorește,
Pe ziduri umbre urcă și coboară.
Tac nepoțeii mâlc. Tăcerea crește,
De poți auzi musca-n pod cum zboară".

(Șt. O. Iosif — „A fost odată")

d) „Munții răsunară, apele se tulburară, brazii se scuturară, codrii se treziră, frunzele șoptiră, stelele sclipiră".

(Al. Odobescu — „Pseudokinegetykos")

e) „Jos între care,
Vitele rumegă;
În depărtare
Văile fumegă.
Dorm muncitorii
Pe lângă focuri;
Apele morii
Murmură-n scocuri.
Scăpără stelele ..."

(Șt. O. Iosif — „Icoane din Carpați")

Exemplu:

George Enescu — subiect, exprimat prin substantiv propriu, genul masculin, nr. singular. (Cine a trăit?)

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 85. Căutați un număr de cinci propoziții în lecția de zi la Citire, care să aibă subiectul așezat la mijlocul propoziției.

Exercițiul 86. Construiți patru exemple de propoziții în care subiectul să se afle la mijlocul propoziției și patru în care să se afle la sfârșitul ei.

Exercițiul 87. Căutați în ultimul număr al revistei voastre preferate cinci propoziții în care subiectul să se afle la începutul propoziției și cinci în care să se afle la sfârșitul ei.

Exercițiul 88. Subliniați subiectele cu o linie și predicatele cu două linii în textele de mai jos, despărțiți textele în propoziții unde e cazul și arătați ce fel de subiect are fiecare propoziție:

a) „Pe apele regiunilor sudice plutesc sloiuri de gheață. Ele se numesc banchize. Marinarii conduceau corabia cu multă grijă printre banchize. Totuși, după câtva timp, ghețurile au prins corabia. Ele au ținut-o pe loc treisprezece luni".

(După lectura „Spre Polul Sud" de D. Goga)

b) „Și atunci odată înșfacă Chirică sacul cel de după horn cu babă cu tot și se face nevăzut".

(I. Creangă — „Povestea lui Stan Pățitul")

c) „Ca să nu mai rămâie repetent și anul acesta, mam' mare, mamițica și tanti Mița au promis tânărului Goe să-l ducă-n București de 10 Mai.

(I. L. Caragiale — „D-l Goe")

d) „Un fir de iarbă verde, o rază-ncălzitoare,
Un gândăcel, un flutur, un ghiocel în floare,
După o iarnă lungă și-un dor nemărginit
Aprind un soare dulce în sufletul umbrit".

(V. Alecsandri — „Sfârșitul iernii")

Exercițiul 89. Aflați subiectele din următoarele proverbe și arătați prin ce sunt exprimate:

Buturuga mică răstoarnă carul mare.
Leneșul mai mult aleargă, scumpul mai mult păgubește.
Prietenul la nevoie se cunoaște.
Ziua bună se cunoaște de dimineață.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 90. Completați spațiile punctate cu subiectele potrivite:

..... și ..... sunt frați gemeni. ..... sunt elevi în clasa a IV-a. ..... a câștigat concursul de matematică, iar ..... pe cel de limba română. Toți ..... îi apreciază pentru meritele lor. ..... sunt cunoscuți în toată școala ca elevi fruntași la învățătură.

Exercițiul 91. Alăturați subiectelor din prima coloană predicatele potrivite ca înțeles din coloana a doua și formați astfel propoziții simple:

Copiii	strălucește
Mieii	cântă
Apa	zburdă
Soarele	curge
Tata	ciripește
Canarul	citește
Gheorghiță	croșetează
Bunica	patinează

Exercițiul 92. Alcătuiți cinci propoziții în care să aveți subiecte exprimate prin mai multe substantive (subiecte multiple).

Exercițiul 93. Puneți în locul întrebărilor din paranteză subiectele potrivite ca înțeles:

(Ce?) s-au terminat. (Cine?) pleacă acasă. Rămân în clasă numai (cine?) de serviciu. (Cine?) fac curățenie. (Cine?) udă florile, iar (cine?) șterge praful. În urma lor, (ce?) rămâne curată.

PREDICATUL

Predicatul este partea principală de propoziție care arată ce face, ce este, cine este, cum este subiectul sau ce se spune despre subiect. Predicatul răspunde la *întrebările*: *ce face? ce este? cine este? cum este? ce se spune despre .....?* — adresate subiectului.

De obicei, predicatul este exprimat prin verbe care au persoană și număr. Verbele care nu au persoană și număr nu pot fi predicate în propoziție. *Exemplu*: citite, a învăța, gândind, de urcat etc.

Predicatul exprimat prin verb răspunde la întrebările: *ce face?* și *ce se spune despre subiect?*

Predicatul poate fi exprimat și prin verbul *a fi (sunt)*, împreună cu alte cuvinte: Mihai *este elev* în clasa a IV-a. El *este harnic și disciplinat.*

Scanned with OKEN Scanner

Atunci când are persoană, verbul *a fi* poate forma predicatul ca orice verb, fără ajutorul altor cuvinte, dacă are înțelesul de *a exista, a se afla*. Exemplu: Nicu *era (se afla)* pe teren.

Exercițiul 94. Subliniați cu două linii predicatele din propozițiile următoare. Analizați apoi verbele prin care sunt exprimate:

„Un câine se repede; eu fug; Ionică rămâne în noroi; țipă; se apără disperat cu sorcova; un țipăt și mai tare... l-au mușcat ... din sorcovă n-a mai rămas decât bățul. A scăpat. Îl iau de mână. El plânge arătând la picior și nu vede că trandafirii i-au picat în mocirlă. Intrăm la noi acasă. Mama îl întreabă „de unde te-a mușcat". Ionică vede bățul sorcovei fără trandafiri.

— De sorcovă ! răcni el".

(B. Șt. Delavrancea — „De azi și de demult")

Exercițiul 95. Alegeți predicatele din textele de mai jos. Arătați apoi prin ce sunt exprimate și la ce întrebări răspund:

a) „Soarele venea înaintea casei. Un sul de raze străbătuse prin geam și aprindea jos, în mijlocul odăii, o pată de lumină, ce se târa încetișor spre patul lui Radu. Gânditor, el își lungise ochii prin pulberea caldă de aur, ce tremura în curmezișul sulului de raze ..."

(Al. Vlahuță — „Din durerile lumii")

b) „Au lucrat oamenii meșterului Ghiță în grădina vecinului meu până toamna, târziu. Când au început a se risipi frunzele în vântul toamnei, au stricat baraca ș-au pornit spre satele lor ... Au rămas case frumoase și vesele, ca o cetățuie împotriva iernii, iar ei au intrat iar în întunericul necunoscut în care nimeni nu cercetează".

(M. Sadoveanu — „Un meșter și oamenii lui")

Exercițiul 96. Subliniați și analizați predicatele din textele următoare:

a) Tatăl meu lucrează în uzină. El este un muncitor harnic și priceput. Tovarășii de muncă îl prețuiesc pentru hărnicia lui. Eu sunt mândru de tatăl meu. Și eu voi fi la fel ca el.

b) „Eu mă duc în faptul zilei, mă așez pe malu-i verde
Și privesc cum apa curge și la cotituri se pierde,
Cum se schimbă-n vălurele pe prundișul lunecos,
Cum adoarme la bulboace, săpând malul nisipos".

(V. Alecsandri — „Malul Siretului")

Scanned with OKEN Scanner

Exemplu:

lucrează = predicat verbal, exprimat prin verb, persoana a III-a, nr. singular, timpul prezent (ce face tatăl?).

este un muncitor = predicat nominal, exprimat prin verbul *este*, pers. a III-a, nr. singular, timpul prezent și substantivul *un muncitor*, genul masculin, nr. singular (ce este tatăl?).

Exercițiul 97. Subliniați cu o linie subiectele și cu două linii predicatele. Arătați apoi prin ce părți de vorbire sunt exprimate și la ce întrebări răspund:

a) „Pușca lui Vasile bubui. Clocotul ei ajunse bubuiturile celor dintâi două bubuituri. Sălbăticiunea, printre copaci, făcu o săritură, o zăriră amândoi după aceea ca o nălucă printre trunchiurile cafenii și o pierdură din vedere".

(M. Sadoveanu — „În pădurea Petrișorului")

b) „Dar vremea trecea cu amăgele și eu creșteam pe nesimțite; și tot alte gânduri îmi zburau prin cap și alte plăceri mi se deșteptau în suflet..."

(I. Creangă — „Amintiri din copilărie")

Exercițiul 98. Subliniați subiectele și predicatele în propozițiile din prima și a doua coloană. Observați și explicați oral cum s-au schimbat ca formă subiectele și predicatele de la o coloană la alta:

I	II
1. Nicușor vine de la pescuit.	1. Nicușor și Maria vin de la pescuit.
2. El este pescar amator.	2. Ei sunt pescari amatori.
3. Copilul a prins mult pește.	3. Copiii au prins mult pește.
4. Colega lor e bucuroasă.	4. Colegele lor sunt bucuroase.

Exercițiul 99. Copiați versurile, subliniați predicatele și arătați la ce întrebare răspunde fiecare:

„Eu cred c-a obosit pădurea
Căci ziua-ntreag-a tot cântat
Și tace-acum gândind aiurea.
Sub dealuri amurgește valea,
Se-ntunecă prin văi cărarea
Și-i umbră peste sat".

(G. Coșbuc — „Noapte de vară")

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 100. Recunoașteți predicatele din versurile date mai jos, indicați întrebarea la care răspunde fiecare și arătați prin ce sunt exprimate:

„Cine trece Oltul mare,
Ce viteaz răzbunător
Umple astăzi de teroare
Zbirii bietului popor?
Este Tudor, e oșteanul
Ce-nspăimântă pe păgâni,
E voinicul, e olteanul,
Este Tudor, Domn român!"

(Cântecul lui Tudor)

Exercițiul 101. Alcătuiți propoziții cu următoarele predicate: mergeam, găsii, miroseam, să culeagă, am văzut, trecea, vom întocmi, se întorceau, întârziaseră.

Exercițiul 102. Formulați propoziții cu următoarele predicate, punând corect întrebările: alerga, a strigat, obosiserăm, se va odihni, rămăseseră, să caute, zări.

Exercițiul 103. Alcătuiți propoziții cu predicatele:

a) era (se afla), era harnică, ascultă, se jucau, privind, erau silitori, să suferi, am venit.

b) e mare, suntem (ne aflăm), era frumos, sunt bucuroși, ar fi mers, erau săraci, nu muncește.

Exercițiul 104. Formulați propoziții astfel, încât cuvintele: un oștean, muncitor, o școlăriță, fratele, erou, floare — să formeze predicatul nominal cu verbul *a fi* și să arate cine (ce) este subiectul.

Exercițiul 105. Subliniați în textul de mai jos predicatele verbale cu creion negru, pe cele verbale exprimate prin verbul *a fi* cu sens de *a exista* cu culoare albastră, iar pe cele nominale cu culoare roșie (predicat nominal = predicatul exprimat prin verbul *a fi* și un alt cuvânt, adică un alt nume).

a) „Noaptea-i albă, luminoasă,
Ceru-i boltă de opal.
Toată zarea-i scânteioasă,
Tot izvoru-i de cristal".

(V. Alecsandri — „Noapte albă")

b) „E un loc albastru-n vale ...
Zumzete s-aud domoale".

c) „E o casă ca la țară ..."

Scanned with OKEN Scanner

d) „Dar el nu e țap, ce-i drept ...
E vițel. E mai deștept !“

e) „Ce să vrei dintr-o grădină
Care-i de verdețuri plină?“

(C. Teodorescu — „Întâmplarea din grădină“)

Exercițiul 106. Subliniați cu două linii negre predicatele exprimate prin verbe și cu două linii roșii pe cele exprimate prin verbul *a fi* însoțit de alte cuvinte (predicatele nominale):

a) „Valea era îngustă și mlăștinoasă. La intrare era un pod lung peste băltoacele Neajlovului“.

(Al. Vlăhuță — „România pitorească“)

b) „La curte vine-un ciobănaș
Când îi abate lui să joace,
Și mult e hoț și e poznaș,
Că e copil din munți și pace !“

(Șt. O. Iosif — „Ciobănașul“)

Exercițiul 107. Găsiți predicatele din textul următor și arătați felul lor (predicate verbale sau predicate nominale):

a) „Cele două ciobănițe
Se așează la taifas.
Câinii fac și ei popas,
Stând alături, pe codițe“.

(Otilia Cazimir — „Două fete din vecini“)

b) „Opinca-i era spartă ...“

(V. Alecsandri — „Sergentul“)

c) „El e sol, precum se vede ...“

(G. Coșbuc — „Iarna pe uliță“)

Exercițiul 108. Alcătuiți șase propoziții în care verbul *a fi* să formeze singur predicatul și subliniați în fiecare din ele, cu o linie subiectul și cu două linii predicatul.

Exercițiul 109. Subliniați în textul dat mai jos, cu o linie predicatele verbale și cu două linii predicatele nominale. Despărțiți apoi textul în propoziții:

„Altă-dată eram la școală, în cerdacul larg, împleteam la mlajă cu băieții și domnu' Trandafir, învățătorul nostru, ne cetea, așa cum n-am mai auzit pe altul cetind pe Creangă ... Creangă s-a

Scanned with OKEN Scanner

amestecat de-aproape în viața mea, mi-a fost prieten, mi-a fost bunic; cartea lui a fost pentru mine mângâiere în multe ceasuri amare".

(M. Sadoveanu — „În amintirea lui Creangă")

Exercițiul 110. Subliniați predicatele din textul care urmează (cu o linie neagră pe cele care arată ce face subiectul și cu o linie albastră pe cele care arată cum este subiectul):

„E mult de-atunci ... e mult, nepoate,
Și ca prin vis le văd pe toate ...
Hei ! Să te miri, să te cutremuri
De câte-au fost-nainte vreme —
Și-i mult, e mult de-atunci, nepoate !"

(Șt. O. Iosif — „E mult de-atunci")

Exercițiul 111. Construiți propoziții simple cu următoarele predicate: era senin, era limpede și caldă, fluturau, vor munci, creșteau, sunt veseli, e minunată, se scăldau.

Exercițiul 112. Dezvoltați fiecare propoziție simplă, alcătuită la exercițiul anterior.

Exercițiul 113. Subliniați cu o linie propozițiile simple din textul de mai jos:

Marina și Nelu sunt școlari. Ei sunt fruntași la învățătură. Acum, Marina e la școală. Nelu e la săniuș. Câmpia este albă. Afară ninge. Zăpada e moale și pufoasă.

Exercițiul 114. Dezvoltați propozițiile simple, date mai jos, cu ajutorul întrebărilor din paranteză:

Mama (a cui?) este muncitoare (unde?). Colegii (ai cui?) pleacă (când?) (unde?). Floarea (a cui?) își ridică (ce?) (încotro?). (Când?) pescarii pescuiesc (ce?) (unde?) (cu ce?). Copiii (ce fel de?) obțin (ce?) (ce fel de?) (la ce?).

Exercițiul 115. Subliniați subiectele și predicatele din propozițiile dezvoltate, în textul dat mai jos, transformați-le apoi în propoziții simple și scrieți-le pe caiete:

„Se-nalță abur moale din grădină.
Pe jos, pornesc furnicile la drum.
.....
Ferestre amorțite se deschid
Să intre-n casă soarele și vântul".

(G. Topârceanu — „Rapsodii de primăvară")

Scanned with OKEN Scanner

Acordul predicatului cu subiectul

În propoziție, *predicatul se acordă în număr și gen cu subiectul.* Când subiectul este exprimat prin mai multe substantive sau alte părți de vorbire, verbul prin care este exprimat predicatul verbal sau verbul *a fi* din cadrul predicatului nominal stau la numărul plural.

Exercițiul 116. Subliniați subiectele și predicatele din propozițiile de mai jos și explicați cum s-a făcut acordul între subiect și predicat:

„Soarele răsare încet de după dealurile Măcinului. Văile fumegă în depărtare. În urma noastră, pe luciul apei, tremură vine albastre și roșii. Păduri seculare de sălcii întunecă malurile. Intrăm într-un canal drept".

(Al. Vlăhuță — „România pitorească")

Exercițiul 117. Citiți textele de mai jos, punând predicatele din paranteză la forma potrivită:

a) „(A bate) ca un berbece cu capul, și pe cine-l (a păli), îl (a da) jos fără suflare. Știindu-l așa, l-(a cetlui) bine și l-(a lepăda) pe dușumea și i-(a pune) proptea la ușă".

(M. Sadoveanu — „Cealaltă Ancuță")

b) „El se (a scutura) și (a zice):
În zadar, tu, vrăjitoare,
(A aduce) viforul pe-aice,
(A aduce) zile fără soare".

(V. Alecsandri — „Bradul")

c) „Copiii (a adormi) de-amiază, bunica își (a vedea) de o sumedenie de treburi mărunte și în răstimpuri (a intra) în grădiniță să (a vedea) ce mai (a face) roiul".

(I. Agârbiceanu — „Roiul stupilor")

Exercițiul 118. Puneți subiectele din paranteză la forma potrivită față de predicatele propozițiilor din care fac parte:

a) „Bate vânt de primăvară și pe muguri îi deschide;
(Vânt) bate, (frunză) crește și voioasă (luncă) râde.
Sub verdeața drăgălașă dispar (creangă) pe rând
Și sub crengile umbroase (mierlă) sare șuierând".

(V. Alecsandri — „Lunca din Mircești")

Scanned with OKEN Scanner

b) „(Dimineaţă) erau răcoroase, dar îndată ce se ridica (soare), (căldură) bună începea să joace în valuri fine deasupra lanurilor de porumb. (Frunză) uscate foşneau încet la adierea boarei şi (mireasmă) îmbătătoare se risipea în aer".

(I. Agârbiceanu — „Culesul porumbului").

Exerciţiul 119. Faceţi acordul predicatelor din paranteză cu subiectele, în textele de mai jos:

a) „Împăratul şi împărăteasa (a se topi) după fata lor, văzând-o că de ce (a merge), (a se face) mai frumoasă şi mai cuminte".

(P. Ispirescu — „Ciobănaşul cel isteţ")

b) „— (A şti) şi eu o poveste, (a cânta) domniţa cea mititică şi bălaie, da (a fi) veche tare, de pe când dumbrava Buciumenilor (a ţine) una cu alte dumbrăvi, până la munţii cei mari. Pe atuncea satele (a fi) puţine şi cetăţile unde şi unde câte una. Şi prin codri (a umbla) zimbri şi pe ape paseri mari, care acum (a se duce) la mările de gheaţă".

(M. Sadoveanu — „Dumbrava minunată")

c) „Dar toată suflarea şi făptura de primprejur îi (a ţine) hangul: vântul (a geme) ca un nebun, copacii din pădure (a se văicări), pietrele (a ţipa), vreascurile (a ţiui) şi chiar lemnele de foc (a pocni) de ger".

(Ion Creangă — „Povestea lui Harap Alb")

Propoziţia dezvoltată

Propoziţia care pe lângă subiect şi predicat mai cuprinde şi părţi secundare de propoziţie se numeşte *propoziţie dezvoltată.*

Exerciţiul 120. Subliniaţi subiectele şi predicatele în textele care urmează. Arătaţi apoi care din propoziţiile cuprinse în aceste texte sunt simple şi care sunt dezvoltate:

a) „Temerea domneşte peste Bucureşti;
Poporul încearcă curţile domneşti;
Căci doi soli veniră de la-mpărăţie
Şi aduc lui Ţepeş streang şi mazilie.
Toţi boierii ţării veseli i-nsoţesc
Şi cu pompă mare spre palat pornesc.
Ţepeş îi primeşte într-a sa mândrie.
Solii-naintează..."

(D. Bolintineanu — „Ţepeş şi solii")

Scanned with OKEN Scanner

b) „Cerul era limpede, soarele umplea câmpiile de lumină și din când în când se vedea Siretul scânteind la cotituri".

(M. Sadoveanu — „Un om năcăjit")

Părțile secundare de propoziție

ATRIBUTUL

Părțile secundare de propoziție sunt: *atributul* și *complementul*. Se numesc secundare, fiindcă putem alcătui și fără ele propoziții care au înțeles. Totuși, părțile secundare întregesc înțelesul propozițiilor, dându-le claritate, precizie și expresivitate.

Atributul este partea secundară de propoziție care *lămurește înțelesul unui substantiv.*

Atributul răspunde la *întrebările*: *care? ce fel de? al (a, ai, ale) cui? câți? câte?* — puse substantivului pe care îl lămurește.

Exemplu:

al cui? ce fel de? câte?

Tatăl *lui Petrică* are o bibliotecă *personală*. În *două* zile, el a

câte? câți? ai cui?

mai cumpărat *câteva* cărți. Petrică are *patru* frați. Frații *lui* sunt

ce fel de?

cititori *pasionați* și *conștiincioși*.

Cuvintele subliniate sunt atribute. Ele lămuresc substantivele indicate de vârful săgeții, răspunzând la întrebările notate pe fiecare săgeată, adresate substantivelor respective.

Din exemplele prezentate mai sus, rezultă că *atributul se exprimă* prin: *substantive* (lui Petrică), *adjective* (personală, pasionați, conștiincioși), *pronume* (lui), *numerale* (două, patru) și *alte părți de vorbire* (câteva) — care lămuresc substantive.

Un substantiv poate fi determinat (lămurit) de două sau mai multe atribute: cititori *pasionați* și *conștiincioși*.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 121. Subliniați atributele din următoarele propoziții, indicând cu creionul, prin săgeți, substantivele pe care le determină și arătând oral prin ce parte de vorbire este exprimat fiecare atribut:

a) „Împărat cu părul creț
Iese-n fapt de dimineți
În cerdac cu stâlpi în dungi
Și cu scări de marmor, lungi".

(G. Coșbuc — „Tilinca")

b) „A-ncins apoi la mijloc un paloș de bătaie,
Frumos și cu mănunchiul de zece ori lucrat
În piatră de mărgele; în urmă, a-mbrăcat
Pe dalbele picioare papucii săi de aur,
Cusuți pe dinăuntru cu piele de bălaur".

(G. Coșbuc — „Tulnic și Lioara")

Exercițiul 122. Scrieți pe caiete textele de mai jos și subliniați atributele, arătând oral cuvintele pe care le determină, întrebările la care răspund și prin ce părți de vorbire sunt exprimate:

a) „Și pâraiele umflate,
Mici torente spumegoase,
De pe culme, de prin sate,
Curg în văile-aburoase".

(V. Alecsandri — „Vântul de la miază-zi")

b) „Pe dealul Feleacului
Merg carele Iancului".

(Folclor)

c) Mihai, fratele lui, apăru la colțul străzii cu două geamantane grele, de piele.

Exercițiul 123. Formulați propoziții dezvoltate în care cuvintele: copiilor, lor, noastră, luminos, fericită — să fie atribute.

Exercițiul 124. Completați cu atributele potrivite ca înțeles propozițiile date mai jos, folosindu-vă de întrebările din paranteză:

La capătul (al cui?) se înălța o clădire (ce fel de?) cu (câte?) etaje. Acolo locuia colegul (al cui?), la bunicii (ai cui?). În timpul (ce fel de?) am petrecut împreună cu el multe clipe (ce fel de?).

Exercițiul 125. Copiați textele următoare, subliniați cu creionul atributele, arătați ce cuvinte determină și la ce întrebări răspund:

a) „Pe mușchiul gros, cald ca o blană al pământului, căprioara stă jos lângă iedul ei. Acesta și-a întins capul cu botul mic, catifelat

Scanned with OKEN Scanner

și umed, pe spatele mamei lui și, cu ochii închiși, se lasă dezmierdat. Căprioara îl linge și limba ei subțire culcă ușor blana moale, mătăsoasă a iedului".

(Em. Gârleanu — „Căprioara")

b) „Era un copilaș palid și mărunțel și târa pe pământul ravăn niște ciubote grele, ale unui frate mai mare. Ridică spre mine ochii triști, învăluiți ca într-o umbră cenușie și-și scoase cu anevoie din cap pălărioara veche, pleoștită ca o ciupercă".

(M. Sadoveanu — „Un om năcăjit")

Exercițiul 126. Subliniați atributele din textele date mai jos și arătați prin ce părți de vorbire sunt exprimate:

a) „Vântul spulbera mereu de pe cer toate petecele de nori care se mai iveau și se puse un senin verziu, cu cerul tare, înalt și larg. Și frig ! Amorțea mâna pe coada securii și în ochi se iveau lacrimi".

(I. Agârbiceanu — „Ninge")

b) „Așa apare-n șesuri mărețul om de munte,
Călcând cu pași gigantici pe urme mai mărunte".

(V. Alecsandri — „Dan, căpitan de plai")

Exercițiul 127. Formulați câte cinci exemple de propoziții în care să existe atribute exprimate prin substantive, adjective, numerale și pronume.

Exercițiul 128. Completați spațiile punctate din textul următor, alegând atributele potrivite dintre cuvintele date în paranteză:

„Apoi viforele .. .., care aduc furtunile ...., cu fulgere și ...., cu ..... ce se țin lanț, nu mai știi: în cer sau sub pământ, de unde își iau ele puterea ...., cu care încovoaie copacii ..... și urlă cutremurător prin întinderea ....?"

(I. Agârbiceanu — „Vânturile")

(trăsnete, cele mari, dese, de vară, a codrilor, durduituri, pădurii, cea grozavă, nesfârșită).

Exercițiul 129. Dați exemple de propoziții în care să existe și atributele: din fereastră, de pe catedră, cu tine, la munte, al patrulea.

Exercițiul 130. Subliniați cu o linie atributele, indicând cu creionul, cu săgeată, cuvintele pe care le lămuresc:

„Degetele ei ca din ceară albă, torceau dintr-o furcă de aur și dintr-un fuior de aur ca argintul".

(M. Eminescu — „Făt-Frumos din lacrimă")

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 131. Arătați prin ce fel de părți de vorbire sunt exprimate atributele din următorul text:

„Peste dealuri zgribulite,
Peste țarini zdrențuite,
A venit așa, deodată,
Toamna cea întunecată,
Lungă, slabă și zăludă..."

(G. Topârceanu — „Balada unui greier mic")

Exercițiul 132. Puneți pe lângă atributele următoare substantive potrivite ca înțeles și formulați cu ele propoziții: de la mare, călduroase, senin, din munți, cu focul.

Exercițiul 133. Puneți pe lângă substantivele următoare atributele potrivite, formulând apoi cu fiecare propoziții: clasa, colegul, ani, biblioteca, cărți, cititor.

Exercițiul 134. Subliniați cu o linie atributele exprimate prin adjective și cu două linii pe cele exprimate prin substantive, în textele care urmează, indicând cu săgeată cuvintele pe care le determină:

a) „Pe câmpia înălbită, netedă, strălucitoare
Se văd insule de codri, s-aud câini la vânătoare,
Iar în lunca pudruită cu mărunt mărgăritar
Salt-o veveriță mică pe o creangă de stejar".

(V. Alecsandri — „Sania")

b) „Era o grădină sălbatică, înflorită nou, de la nuferii din baltă până la malurile înclinate. Volburi se răsuceau pe trestii. Irișii galbeni deschideau cărări. După sălcii urmau pâlcuri de salcâmi înfloriți".

(M. Sadoveanu — „În Deltă")

Exercițiul 135. Copiați textul, subliniați atributele, indicați cu săgeată substantivele pe care le determină și arătați la ce întrebări răspund:

a) „În locul zilelor mari și frumoase au venit zile mici și posomorâte, a început să cadă bruma și să se rărească frunza lăstarului".

(I. Al. Brătescu-Voinești — „Puiul")

b) „Pe la geamurile albăstrii de noapte, râdeau merii înfloriți, ca niște copii cu obrajii clăbuciți de săpun".

(I. Teodoreanu — „Ulița copilăriei")

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 136. Copiați textul, subliniați atributele și indicați întrebările la care răspund, adresându-le cuvintelor pe care le determină.

„Sosisem, prin urmare, la Sihla, adică la acel loc pierdut în creierii munților, în care numai vulturul cu zbor îndrăzneț mai străbate din când în când, pe căile fără de urmă ale aerului".

(C. Hogaș — „Opere")

Exercițiul 137. Subliniați atributele și analizați părțile de vorbire prin care sunt exprimate, indicând în final întrebarea la care răspunde fiecare, adresată cuvântului determinat:

„Plouă câteodată, câteodată ninge, vântul fluieră prin pomii grădinii, prin sălciile de pe șanțuri, clatină perdeaua înaltă de plopi din fundul ariei".

(Z. Stancu — „Desculț")

Exercițiul 138. Completați spațiile punctate cu substantivele potrivite pentru atributele subliniate:

Veverița trăiește în ..... *noastre*. Ea își face provizii vara pentru ..... *friguros*. În scorbură adună ghindă, alune, ... *de brad*. Iarna va avea nevoie de ..... *multă* și *variată*. Ea o culege din ..... *înalți* sau din ..... *rămuroși*.

Exercițiul 139. Subliniați în textul de mai jos, cu o linie subiectele, cu două linii predicatele și cu trei linii atributele:

„Trenul sosise în stație încărcat. Pe scările de la clasa a III-a oamenii atârnau ca ciorchinii de razachie în anii de belșug; iar pe acoperișul vagoanelor crescuse o căciulă uriașă, informă și pestriță de cămăși albe, ițari galbeni și brâuri roșii, ca la bâlci".

(I. A. Bassarabescu — „În goana trenului")

Exercițiul 140. Puneți la forma potrivită atributele din paranteză, exprimate prin adjective, astfel încât să se acorde cu substantivele pe care le determină:

a) „La poalele urcușului (greu), între pruni și meri, se pitulează casa pădurarului, și câteva acareturi (zgulit) și (sperios), (acoperit) cu paie (vechi), (înnegrit) de vreme".

b) „Dinspre râu veneau adieri (răcoros), (tot mai umed), cu cât se apropiau. Deodată urechea lui prinde o larmă (ușor), (depărtat), mai mult un zvon, și Niță tresare de bucurie..."

(I. Agârbiceanu — „Niță de la Coasta Morii")

Scanned with OKEN Scanner

COMPLEMENTUL

Complementul este partea secundară de propoziție care *lămurește de obicei un verb.*

Complementul răspunde la *întrebările: ce? pe cine? cui? cu cine? cu ce? despre cine? despre ce? pentru cine? pentru ce? unde? încotro? când? cât timp? cum?* etc. — puse verbului pe care îl determină.

Așadar, ca să găsim un complement, punem verbului pe care îl lămurește una din întrebările enumerate. *Exemple:*

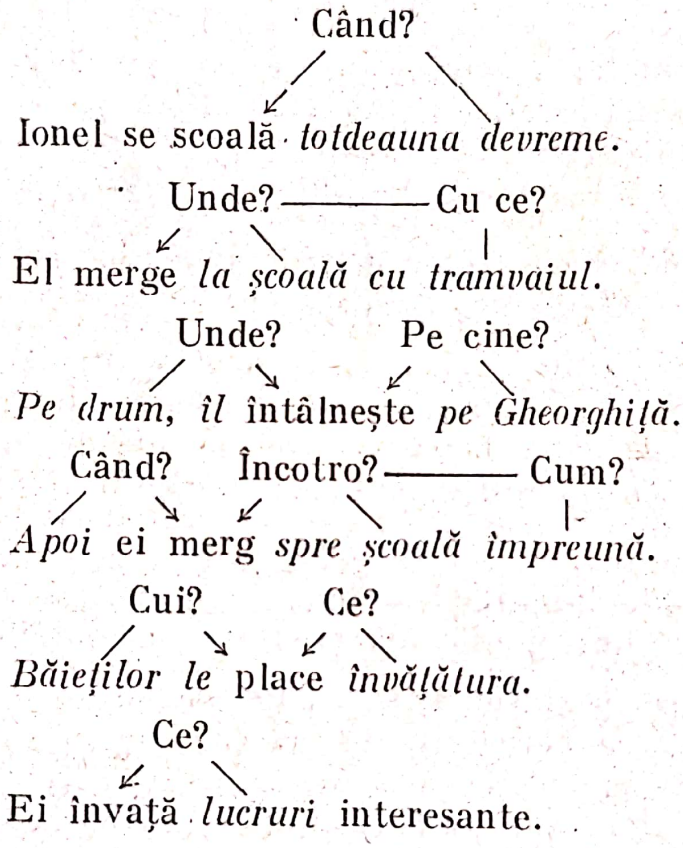

În propozițiile date mai sus, cuvintele subliniate sunt complemente. Ele lămuresc cuvintele indicate de vârful săgeților, care sunt verbe. Fiecare complement subliniat răspunde la întrebarea scrisă pe săgeată, pe care o punem verbului determinat. Așa cum rezultă și din unele exemple, date mai sus, un verb poate avea unul sau mai multe complemente.

Exercițiul 141. Copiați textul de mai jos, subliniați complementele, indicați cu săgeată cuvintele pe care le determină și scrieți deasupra fiecărei săgeți întrebarea la care răspunde complementul aflat:

Din ograda vecinului se auzi un lătrat răgușit. Cocoșului îi tresări creasta într-un zvâcnet scurt. Apoi el își înălță cântecul cu

Scanned with OKEN Scanner

nepăsare: Cucurigu ! Din depărtări, primi îndată răspunsul altor cocoși. Tu știi câte ceva despre graiul viețuitoarelor curții?

Exercițiul 142. Dați exemple de propoziții cu complemente care să răspundă la întrebările: cui? unde? cum? ce? pe cine? încotro? despre cine? cu ce? pentru cine?

Exercițiul 143. Alcătuiți propoziții în care să folosiți complementele: pe ogoare, în uzine, cu spor, pentru hărnicie, despre muncă, astăzi, cu atenție, o carte.

Exercițiul 144. Copiați textele de mai jos, subliniați complementele și apoi indicați cu săgeți cuvintele pe care le lămuresc, scriind deasupra fiecărei săgeți întrebarea pe care ați pus-o pentru aflarea complementului:

a) „Câte-un stol de nagâți se ridica la depărtări mari dintr-un smârc. Fâlfâiau rar cu aripile lor rotunde, țipau jalnic un timp, apoi se pierdeau, și iar umblam singur o vreme prin pustiul și melancolia aceea de primăvară".

(M. Sadoveanu — „Într-o zi de primăvară")

b) „Umbra creștea în juru-i. Lucirile de pe vârfuri ale soarelui se șterseseră. Pădurea avea în răstimpuri înfiorări rare, după care urmau alinări, liniști ca din alte lumi. Și căprioara sta singură; și sângele i se scurgea în iarba moale a țărmului".

(M. Sadoveanu — „În pădurea Petrișorului")

Exercițiului 145. Subliniați cu o linie complementele din textele următoare și arătați la ce întrebări răspund:

a) Cucoanele arată biletele dumnealor, explicând d-lui conductor de ce nu poate și Goe să facă același lucru: fiindcă biletul era în pamblica pălăriei, și, dacă a zburat pălăria, firește c-a zburat cu pamblică și cu bilet cu tot. Dar avea bilet..."

(I. L. Caragiale — „D-l Goe")

b) „Copilul cel mărunțel îmi vorbea cu seriozitate și cu durere, ca un om mare. Aș fi vrut să-l mângâi într-un fel, dar nu-mi venea în minte ce-aș fi putut spune unui copil".

(M. Sadoveanu — „Un om năcăjit")

Exercițiul 146. Subliniați cu o linie complementele și cu două linii cuvintele pe care le lămuresc, în textele de mai jos:

a) „Prin vișini vântul în grădină
Cătând culcuș mai bate-abia
Din aripi și-n curând s-alină,

Iar roșul mac închide floarea,
Din ochi clipește-abia cicoarea
Și-adoarme-apoi și ea."

(G. Coșbuc — „Pastel")

b) „Cârduri de ciori se învăluiau pe sus, peste sat, peste grădini, se lăsau pe crengile negre și iar se înălțau, fâlfâiau moale din aripile negre".

(I. Agârbiceanu — „Ninge")

Exercițiul 147. Completați spațiile libere cu complementele potrivite, alese dintre cuvintele date în paranteză:

„Un grangur sta ..... pe ..... de fag întinsă .....; ..... sticleau penele ca ..... oului; întindea .... și da drumul ..... gâlgâite, care trezea un ..... lung ....., ... pădurii".

(M. Sadoveanu — „În pădurea Petrișorului")

(o ramură, nemișcat, soare, gălbenușul, îi, din vreme în vreme, gâtul, unei fluierări, în ramurile, răsunet, în urmă)

Exercițiul 148. Subliniați cu o linie atributele și cu două linii complementele, în textul dat mai jos:

„Noaptea se întinde și din geana sa
Argintoase lacrimi peste flori vărsa,
Dar setos de lupte, în văi depărtate,
Un erou în noapte încă se mai bate.
Singur el se luptă în acele văi,
Unde mâna morții a culcat pe-ai săi".

(D. Bolintineanu — „Mihai scăpând stindardul")

Exercițiul 149. Copiați textele următoare, subliniind cu o linie subiectele, cu două — predicatele, cu trei linii atributele și cu o linie șerpuită complementele:

a) Vremea era pe la toacă, dar căldura era încă în toi și juca rotind ca răsfrângerile unei ape tainice pe deasupra caselor adormite. Ulița se ridica pustie și singuratică spre strălucirea asfințitului".

b) „Niciodată Lizuca nu văzuse luna așa de aproape și așa de mare. O neliniște i se furișă în suflet. Spre asfințit, în fundul pădurii, clipeau încă fire de jar sub spuză; într-acolo se strecurau nesimțit cele din urmă păsările, dându-i bună-sara".

(M. Sadoveanu — „Dumbrava minunată")

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 150. Puneți pe lângă următoarele verbe complementele potrivite, care să răspundă la întrebările: *cum? ce?*

citește	aleargă .....
lucrează	se poartă .....
am sărbătorit	am dormit .....
terminaserăți	vei călători .....
să dărâme	aș desena .....

Exercițiul 151. Citiți propozițiile următoare și explicați de ce aceleași cuvinte sunt în unele propoziții subiecte, iar în altele — complemente:

Caietul este curat.	El închide caietul.
Pădurea a înverzit.	Copiii ocrotesc pădurea.
Copilăria noastră e senină	Noi avem o copilărie fericită.
Autobuzul a sosit în stație.	Am văzut astăzi autobuzul cel nou.
Munca e o datorie de onoare	Toți oamenii prețuiesc munca.

Exercițiul 152. Copiați textul, subliniați complementele și arătați oral întrebarea la care răspunde fiecare, adresând-o cuvântului determinat:

„Vezeteul iarăși ia cucoșul și-l azvârle în cireadă. Să-l fi văzut cum înghițea la buhai, la boi, la vaci și la viței, până a înghițit el toată cireada și a făcut un pântece mare, mare...“

(I. Creangă — „Punguța cu doi bani“)

Exercițiul 153. Puneți în locul întrebărilor din paranteză cuvintele potrivite, alese dintre cele enumerate mai jos:

„Copilașii privesc (pe unde?), (cum?) furtit (de ce?), cei mai mărișori au și început să-și probeze (ce?). Dar zăpada e prea moale încă și săniile nu lunecă, ci trec (pe unde?) și ronțăne (ce?) înghețat“.

(I. Agârbiceanu — „Ciorile“)

cu năsucul, pământul, săniile, prin geamuri, de sticlă, prin omăt.

Exercițiul 154. Construiți propoziții în care următoarele cuvinte să fie complemente, răspunzând la întrebările date în paranteză:

(cum?) voios; (ce?) copilul; (despre ce?) despre plante; (încotro?) spre școală; (când?) în zori; (pentru cine?) pentru mama; (cui?) copiilor; (cum?) cu căldură; (pe cine?) pe Cosmin; (cum?) ca o furtună; (cui?) lui Leonard; (de cine?) de Mihai.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 155. Alcătuiți cinci propoziții cu complemente care să răspundă la întrebarea *ce?*, în care veți sublinia subiectele cu o linie iar complementele răspunzând la întrebarea dată — cu două linii.

Exercițiul 156. Completați spațiile punctate cu complementele corespunzătoare, care să răspundă la întrebările din paranteză:

(Când?) am plecat (cu cine?) (unde?). Am traversat (ce?) întunecoasă și am ajuns (unde?) unui lac cu ape limpezi. (Unde?) pluteau nuferi albi și galbeni. (Unde?) nuferilor leneveau broscuțe verzi. (Pe unde?) zburau (cum?) libelule multicolore.

Exercițiul 157. Subliniați cu trei linii atributele și cu o linie șerpuită complementele în versurile care urmează, arătând întrebările la care răspund și cuvintele pe care le determină:

„Și-ntr-o iarnă, într-o seară,
Fata s-a uitat afară
Și-a văzut cum, prin perdea,
Stelele râdeau de ea...

Dar pe drum cotit și nins
Umbră sură s-a desprins:
Un voinic abia de-o șchioapă
Înota-n omăt ca-n apă.

Și proptindu-se-n toiag,
Un toiag mai nalt ca el,
A-nceput să cânte-n prag
Tremurat și subțirel...“

(Otilia Cazimir — „Poveste de omăt“)

Exercițiul 158. Subliniați diferențiat atributele și complementele din strofa următoare, arătând întrebările la care răspund, cuvintele pe care le determină și prin ce părți de vorbire sunt exprimate:

„Peste ierburi și răzoare
Se-ndreptau spre-aceeași floare
Două picături de soare:

O albină
Gospodină

Paznică peste grădină
Și o viespe venetică,

Scanned with OKEN Scanner

Ușurică,
Subțirică,
Strânsă-n brâu ca o furnică".

(Otilia Cazimir — „Două gospodine")

Exercițiul 159. Subliniați atributele și complementele și analizați părțile de vorbire prin care sunt exprimate:

„Pe-un fir subțire, auriu,
Se leagănă sub o sulfină
Un mic păianjen străveziu —
O picătură de lumină.

Și dibuind, un gândăcel
Cu poleitele antene,
Coboară de pe-un mușețel
La umbră, între buruiene..."

(Otilia Cazimir — „Vară")

Exercițiul 160. Arătați ce sunt în exemplele următoare, ca părți de propoziție, cuvintele: primăvară, flori, mașină, carte, coleg.

Primăvara trezește natura la viață.
Primăvara se întorc păsările călătoare.
Pe câmpie sunt multe flori.
Cosmin culege flori pentru mama.
Pe stradă trece o mașină.
Tata a cumpărat o mașină nouă.
Cartea este interesantă.
El a mai citit o carte.
Un coleg nou a venit în clasa noastră.
Noi avem un coleg nou.

Exercițiul 161. Găsiți cinci substantive nume de lucruri și construiți cu ele cinci propoziții în care acestea să fie subiecte și cinci în care să fie complemente răspunzând la întrebarea *ce?*

Exercițiul 162. Subliniați cu o linie complementele și indicați prin săgeată cuvintele pe care le lămuresc:

„După ce s-a odihnit vreo câteva zile, a început să adune bețigașe, foi uscate, paie și fire de fân și și-a făcut un cuib pe un mușuroi de pământ, mai sus ca să nu i-l înece ploile".

(I. Al. Brătescu-Voinești — „Puiul")

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 163. Copiați textele, subliniați complementele exprimate prin substantive, precizați întrebarea la care răspund și ce cuvinte determină:

a) „Sub zidurile vechi de piatră,
Grădina albă-și ține răsuflarea.
Nu mai tresar în cuiburi vrăbiile
Și nici un câine-n noapte nu mai latră,
Castanul doar își desfășoară floarea,
Iar stânjenei își îndreaptă săbiile".

(O. Cazimir — „Liliacul")

b) „Dă cu cornul, dă cu capul,
Să dărâme gardul, țapul".

(Cicerone Teodorescu — „Întâmplarea din grădină")

c) „Steag pe casă șoimul suie,
Gheonoaia bate cuie
Ca s-anine flori".

(G. Coșbuc — „Nunta în codru")

d) „Ș-atunci odată se suie în pod și coboară de acolo un căpăstru, un frâu, un bici și o șea. Toate colbăite, sfarogite și vechi ca pământul".

(I. Creangă — „Povestea lui Harap Alb")

PROPOZIȚIA

(recapitulare)

1. *Definiție:* o comunicare ce se realizează cu ajutorul unui singur predicat.

2. *Felul propozițiilor:*

a) După alcătuire:
- *simple*, formate numai din subiect și predicat;
- *dezvoltate*, care pe lângă subiect și predicat mai cuprind și părți secundare de propoziție (atribute și complemente)

Scanned with OKEN Scanner

b) După înțeles:
- propoziții care exprimă o *constatare* (.);
- propoziții care exprimă o *stare sufletească, un îndemn, o rugăminte* sau *o chemare* (!);
- propoziții prin care formulăm *întrebări* (?).

3. *Părțile de propoziție:*

a) Principale — fără care nu putem formula propoziții:

Subiectul arată despre cine sau despre ce se spune ceva cu ajutorul predicatului. (Simbolul subiectului = SB).

— Răspunde la *întrebările: cine? ce?* — puse predicatului;

— *Se poate exprima* prin: substantive, numerale, pronume sau alte părți de vorbire cu înțeles (valoare) de substantiv;

— *Subiectul multiplu* se exprimă prin două sau mai multe cuvinte (substantive, pronume etc.);

— *Subiectul subînțeles* nu este exprimat, dar se deduce din propozițiile anterioare sau din forma verbului-predicat, printr-un pronume personal corespunzător.

Predicatul arată ce face, ce este, cum este subiectul sau ce se spune despre subiect. (Simbolul predicatului = PR).

— Răspunde la *întrebările: ce face? ce este? cine este? cum este? ce se spune despre subiect?* — puse subiectului.

— *Felurile predicatului:*

— *verbal* — exprimat prin *orice verb la una din cele trei persoane*, la singular sau plural — inclusiv prin verbul *a fi* cu înțeles de *a se afla, a exista*;

— *nominal* — exprimat prin verbul *a fi* la una din cele trei persoane, împreună cu un alt cuvânt (substantiv, adjectiv, pronume sau numeral) numit *nume predicativ*.

Acordul predicatului cu subiectul se face în număr, gen și persoană;

— Când subiectul unei propoziții este exprimat prin două sau mai multe substantive, predicatul stă la numărul plural și se acordă în gen cu ultimul dintre substantive.

b) Secundare — care pot lipsi din propoziție, dar întregesc înțelesul acesteia, dându-i mai multă claritate și precizie.

Scanned with OKEN Scanner

Atributul este partea secundară de propoziție care determină un substantiv. (Simbolul atributului = AT).

— Răspunde la *întrebările*: *care? ce fel de? al (a, ai, ale) cui? câți? câte?* — puse substantivelor determinate;

— Atributul poate fi *exprimat* prin *adjective, substantive, pronume, numerale* sau alte părți de vorbire, care răspund la una din întrebările atributului pusă substantivului determinat;

— Același substantiv poate avea unul, două sau mai multe atribute.

Complementul este partea secundară de propoziție care determină un verb. (Simbolul complementului = C).

— Răspunde la *întrebările*: *pe cine? ce? cui? cu cine? cu ce? despre cine? despre ce? de cine? de ce? unde? încotro? când? cât timp? cum? din ce cauză?* etc. — puse verbului pe care îl lămurește;

— Un verb poate avea în același timp unul sau mai multe complemente.

Exercițiul 164. Dezvoltați următoarele propoziții simple folosind întrebările din paranteză:

Fratele (al cui?) desenează (unde?) (cum?) (ce?) (ce fel de?).
A sosit (când?) (cum?) și sora (a cui?) (care?).
(Unde?) mama pregătește (ce?) (pentru cine?).
Tata și eu vizionăm (ce?) (ce fel de?) (unde?).
Bunica a ațipit (când?) (unde?).

Exercițiul 165. Arătați care din propozițiile următoare sunt simple și explicați de ce:

În clasa noastră e zarvă mare. Ofelia, Leonard, Cosmin și Liviu sunt fericiți și veseli. Ei au câștigat un concurs de patinaj artistic, organizat pe lacul din parc. Marinică și eu am fost la concurs. Noi am fost spectatori. Parcul era foarte aglomerat. Toți eram atenți și emoționați. Afară era cald. Concursul a fost interesant. Lupta a fost strânsă și îndârjită. Totuși, ai noștri au câștigat detașat primele locuri.

Exercițiul 166. Faceți schema tuturor propozițiilor din textul de la exercițiul anterior, indicând sub formă de fracție, la numărător felul părții de propoziție prin litere mari (SB = subiect; PR = predicat; AT = atribut; C = compliment), iar la numitor — partea (părțile) de vorbire prin care a fost exprimată.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 167. Subliniați predicatele din textul dat mai jos și arătați apoi ce exprimă fiecare propoziție (o constatare, o stare sufletească sau o întrebare):

„— Ce faci tu, copilă? zice doamna mare.
Apoi ea la poartă atunci a ieșit
Și-n tăcerea nopții astfel i-a vorbit:
— Ce spui tu, streine? Ștefan e departe,
Brațul său prin taberi mii de morți împarte,
Eu sunt a sa mamă, el e fiul meu;
De ești tu acela, nu-ți sunt mamă eu!"

(D. Bolintineanu — „Muma lui Ștefan cel Mare")

Exercițiul 168. Formulați trei propoziții dezvoltate prin care se exprimă o constatare, trei prin care se exprimă o stare sufletească și trei prin care se adresează o întrebare.

Exercițiul 169. Subliniați părțile principale de propoziție și arătați ce exprimă fiecare din propozițiile date mai jos:

a) „— De acum nu mai vine!
— Nu!
— Se va fi dus în pădure, la umbră.
— Tâlharul! Știi când a prins puicuța?
— Da când a prins puiul de rață?"

(I. Agârbiceanu — „Tâlharul")

b) „— Parcă asculți ceva, măi Niță. Ce tot asculți?
— Dumneata n-auzi?
— Nu! Ce să aud?
— Cum sună iazul.
— Ce spui? Iazul? D-apoi e încă departe. Tu-l auzi de-aici?
Băiatul înclina din cap".

(I. Agârbiceanu — „Niță de la Coasta Morii")

Exercițiul 170. Puneți în ordinea corespunzătoare următoarele cuvinte, astfel încât să alcătuiți propoziții dezvoltate:

1. privind, moșul, în, nepoții, și, văzură, de, pasărea, pradă, sus
2. colții, tunsura, lemn, de, lunecă, greblei, iarbă, prin, de, până la, rasă, pământ.
3. la, se pornea, lunii, orăcăitul, răsăritul, broaștelor, vesel, al, iazul, din, morii.
4. în, provizii, albinele, de, și-au adunat, rece, sezonul, miere, stup, pentru.
5. pregătesc, și, copiii, săniile, concurs, patinele, pentru

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 171. Copiați propoziția următoare, faceți-i schema și explicați punctuația:

„Zbierăt, răget, țipăt, vaiet, mii de glasuri spăimântate
Se ridică de prin codri, de pe dealuri, de prin sate".

(V. Alecsandri — „Viscolul")

Exercițiul 172. Puneți semnele de punctuație care lipsesc în strofa următoare, arătați numărul propozițiilor și felul lor:

„Ce liniște-i afară
Stau singură-n cerdac
Plutește-n noaptea clară
Parfum de liliac"

(Otilia Cazimir — „Viziune")

Exercițiul 173. Copiați textul și puneți punct și literă mare acolo unde este necesar:

„licuricii se strânseră jivinele se traseră în întunecimea sihlei paserile fâlfâiră spre stele Lizuca, cu ochii închiși, auzi lângă ea pe Patrocle lătrând cu mânie de trei ori glasul lui umplea de răsunet noaptea și dumbrava

alt glas de cățel, mai subțire și mai depărtat, îi răspunde Patrocle hămăi iar de trei ori"

(M. Sadoveanu — „Dumbrava minunată")

Exercițiul 174. Alcătuiți propoziții în care substantivul *culme* să fie pe rând: subiect, atribut, complement și împreună cu verbul *a fi* să formeze predicatul nominal.

Exercițiul 175. Alcătuiți propoziții cu mai multe părți de propoziție de același fel, astfel încât cuvintele date mai jos să fie pe rând, în propoziții diferite: subiecte, atribute, complemente. Folosiți când e cazul cuvinte de legătură potrivite (cu, de, pentru, despre etc.):

a) ghiocei, brândușe, viorele
b) urși, veverițe, căprioare, cerbi
c) muzee, fabrici, uzine

Exercițiul 176. Despărțiți textul în propoziții și apoi faceți schema fiecărei propoziții:

„Gerul face c-o suflare pod de gheață între maluri,
Pune streșinilor casei o ghirlandă de cristaluri".

(V. Alecsandri — „Gerul"

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 177. Subliniați atributele din textele următoare și faceți analiza acestora, indicând părțile de vorbire prin care sunt exprimate și caracteristicile lor, precum și întrebarea la care răspunde fiecare:

a) „Foarte se mirau și se spăimântau otomanii de străşnicia poporului român. Îi urmăreau oamenii satelor, îi speriau fiarele pădurilor ori bufnițele nopților..."

(Dumitru Almaș — „Fata de la Cozia")

b) „Acum, în casa lui de smalț vărgat,
Uitată pe sub tufe de urzici,
Își află adăpost, ca-ntr-un palat,
Un gândăcel și două-trei furnici".

(Otilia Cazimir — „Melcul")

c) „Tot așa stau frații lui din țara zăpezilor, pe insulele de gheață plutitoare, când se înalță să privească la alți urși albi, care se depărtează pe alte insule plutitoare".

(Cezar Petrescu — „Fram, ursul polar")

Exercițiul 178. Puneți în locul punctelor din paranteză întrebările la care răspund cuvintele subliniate, arătați ce sunt ele ca părți de propoziție și ce cuvinte determină:

a) „Pe masa (.....) *rotundă* e așternută o pânză (.....) *de borangic,* (.....) *gălbuie* ca bobul (.....) *mărunt* (.....) *de romaniță* și (.....) *străvezie* ca mierea".

(George Tomozei — „Dacă treci râul Selenei")

b) „Zările (.....) *de farmec* pline
Strălucesc (.....) *în luminiș,*
Zboară mierlele- (.....) *n tufiș*
Și (.....) *din codri* noaptea vine
(.....) *Pe furiș*".

(George Coșbuc — „Noapte de vară")

Exercițiul 179. În textele de mai jos, subliniați cu o linie subiectele, cu două linii predicatele, cu o linie ondulată atributele și complementele, notând deasupra acestora din urmă, după caz, simbolurile lor (AT = atribut; C = complement):

a) „La răspântii crește stogul
De foi moarte de curând".

(G. Topârceanu — „Balada munților")

Scanned with OKEN Scanner

b) „Asfințește. Printre ramuri
Aurite-n foc de soare
Tremură nenumărate
Mici ferești strălucitoare".

(Șt. O. Iosif — „Vara")

c) „Acum, spre crăpătura din zidul părăsit,
Se-ntoarce liliacul obosit.
Bat aripile greu în zbor domol
Și-n trupul lui flămând se face-un gol".

(Otilia Cazimir — „Liliacul")

d) „Sămănătorii veseli spre fund înaintează,
De-a curmezișul brazdei boroanele pornesc,
Și grapele spinoase de-aproape le urmează,
Îngroapă-ncet sămânța și câmpul netezesc".

(V. Alecsandri — „Sămănătorii")

Exercițiul 180. Folosind unul din procedeele învățate, faceți analiza și schema următoarelor propoziții dezvoltate:

a) „Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă".
b) „Soarele rotund și palid se prevede printre nori".
c) „Cu o zale argintie se îmbracă mândra țară".
d) „Ca fantasme albe plopii înșirați se pierd în zare".
e) „Se văd satele pierdute sub clăbucii albi de fum".

(Vasile Alecsandri — „Iarna")

f) „Picăturile de rouă încă nu se prefăcuseră în mărgăritare".

(Em. Gârleanu — „Mai sus")

g) „Un stejar găunos răsuna ca un hârb".

(Em. Gârleanu — „Cioc, cioc, cioc!")

h) „O musculiță ca o gămălie, strălucitoare ca un licurici, intră bâzâind".

(Em. Gârleanu — „Musculița")

i) „În aer, un popor întreg de rândunele se pregătește de plecare".

j) „Pe prispa casei, copilașul, numai în cămășuță, cu capul gol, urmărește demult jocul stolului de păsări".

k) „De după deal, vine în zbor rotat un uliu".

(Emil Gârleanu — „Puișorii")

Exercițiul 181. Faceți analiza și schema următoarelor propoziții dezvoltate, analizând totodată și părțile de vorbire prin care sunt exprimate:

a) „Într-o casă mare, într-un salon, o mulțime de bărbați și de femei sorb ceaiul aromat".

(Em. Gârleanu — „O rază")

Scanned with OKEN Scanner

b) „Un prichindel de copil i-a adus și omului de mâncare: o bucată de mămăligă cu ceapă".

(Em. Gârleanu — „Tovarășii")

c) „Pe frunza unui nufăr o broscuță se bucură și ea de frumusețea și răcoarea dimineții".

(Em. Gârleanu — „Mărinimie")

d) „O umbră răsărise într-o dâră de raze, țopăind către scorbură".

e) „După ei, patru prichindei cu bărbi mărunte purtau un pătuț de mlajă împodobit cu cicori și sulcină".

f) „... La o cotitură, răsări ca din pământ o babă mărunțică și mohorâtă, cu ochii mititei și cu nasul coroiat".

g) „Drumul celor doi tovarăși mai întârzie o vreme lângă o adunare liniștită de gângănii roșii, punctate cu negru".

h) „Mesteceni, plopi și ulmi se ridicau la deal pe costișă, cu ramurile încurcate și neclintite în vâltoarea asfințitului".

(M. Sadoveanu — „Dumbrava minunată")

i) „O codobatură cu pene cenușii sălta în zbor neliniștit, singuratică, spăriată de liniștea cuprinsului".

(M. Sadoveanu — „Într-o zi de primăvară")

Exercițiul 182. Alcătuiți propoziții dezvoltate după schemele date mai jos:

a)	SB	AT	AT	PR	C			
	s	a	a	v	s			
b)	SB	AT	PR	C	AT			
	s	a	v	s	a			
c)	PR	C	AT	SB	AT	AT		
	v	s	a	s	a	a		
d)	C	AT	AT	PR	C	SB	AT	
	s	s	s	v	s	s	a	
e)	AT	SB	AT	PR	C	AT	AT	AT
	a	s	s	v	s	s	s	a
f)	AT	SB	AT	PR	C	C	AT	
	n	s	a	v	s	s	a	
g)	C	AT	AT	PR	SB	AT	AT	
	s	a	s	v	s	s	a	

Scanned with OKEN Scanner

h)

AT	SB	SB	AT	PR	C	AT	C
n	s	s	a	v	s	a	s

i)

AT	SB	AT	AT	PR	C	C
n	s	a	a	v	s	s

j)

SB	PR	C	AT	AT	AT	AT
p	v	s	a	a	s	a

k)

C	C	PR	C	SB	AT	AT
p	p	v	s	s	a	a

l)

SB	PR	C	AT	AT	C	AT
p	v	s	a	a	s	a

Exercițiul 183. Știind că o îmbinare de mai multe propoziții, legate prin înțeles, formează o *frază* și că stabilim numărul propozițiilor din fraze după numărul predicatelor, despărțiți în propoziții frazele care urmează, subliniind mai întâi toate predicatele:

a) „Și se cunosc, se văd în fiecare seară, merg unul către altul și se întâlnesc: din înalt, luceafărul își coboară raza jos, în adâncul apei, unde răsare ca un mugur de aur".

(Emil Gârleanu — „Singuratecii")

b) „Limba noastră-i graiul pâinii
Când de vânt se mișcă vara;
În rostirea ei, bătrânii
Cu sudori sfințit-au țara".

(Alexe Mateevici — „Limba noastră")

c) „Pe drum doinea și horea, iar buzduganul și-l arunca să spintece nourii, de cădea departe, cale de o zi".

(M. Eminescu — „Făt-Frumos din lacrimă")

d) „L-am sărutat pe botul lui catifelat și, scoțând batista, ne-am șters ochii și i-am șters și pe ai lui, căci ni se părea peste putință să nu plângă și el de așa dureroasă despărțire".

(I. A. Bassarabescu — „Duman")

e) „În altă zi, ne trezim că iar vine părintele la școală, cu moș Fotea, cojocarul satului, care ne aduce dar de școală nouă un drăguț de biciușor de curele..."

(Ion Creangă — „Amintiri din copilărie")

f) „Atunci dracul dă o raită pe la talpa iadului, să vadă ce lipsește, apoi iese iute ca scânteia și se tot duce înainte la slujbă, după porunca lui Scaraoțchi".

(Ion Creangă — „Povestea lui Stan Pățitul")

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 184. Arătați cum sunt legate între ele propozițiile din frazele următoare și subliniați cu două linii cuvintele care leagă între ele două propoziții:

a) „În vaduri ape repezi curg
Și vuiet dau în cale,
Iar plopi în umedul amurg
Doinesc eterna jale".

(George Coșbuc — „Mama")

b) „Și când aproape să scot pupăza afară, nu știu cum se face că mă sperii de creasta ei cea rotată de pene, căci nu mai văzusem pupăza până atunci, și-i dau drumul în scorbură".

(Ion Creangă — „Amintiri din copilărie")

c) „Prâslea ajunse pe tărâmul celălalt, se uită cu sfială în toate părțile și cu mirare văzu toate lucrurile schimbate".

(Petre Ispirescu — „Prâslea cel voinic și merele de aur")

d) „Fata, cu ochii plini de lacrimi, îi mulțumi că a scăpat-o de zmeu, și-l rugă să-i fie milă și de surorile ei".

(Petre Ispirescu — „Prâslea cel voinic și merele de aur")

e) „Atunce colonelul, dând mâna cu sergentul,
Se-ntoarce, dă un ordin... Pe loc tot regimentul
Se-nșiră, poartă arma, salută cu onor
Românul care pleacă trăgând al lui picior".

(V. Alecsandri — „Sergentul")

Exercițiul 185. Alcătuiți în scris fraze, unind prin cuvintele de legătură potrivite propozițiile care urmează:

Trenul a intrat pufăind în gară. Din vagoanele lui coboară copii veseli, zgomotoși. Sunt bucuroși. Au sosit în tabără.

Aici vor petrece zile minunate. Vor învăța cântece și jocuri noi. Vor închega noi prietenii cu copiii din toate colțurile țării.

Exercițiul 186. Completați spațiile libere din textul de mai jos, astfel încât să formați fraze folosind cuvintele de legătură date în paranteză:

„În cele trei săptămâni venea uneori la ea tovarășa ei de bancă, Anuța, ... locuia departe, pe aceeași uliță. O trimitea .... dascălul .... vadă .... mai este cu ea, ... -i mai bine, ...-i arate ..... să mai învețe din carte, ... nu rămână în urmă

Scanned with OKEN Scanner

de ceilalți școlari din clasa ei, acum ..... se apropie examenul".

(Ion Agârbiceanu — „Adormirea Măriuței")

(ce, să, care, iar, dacă, și, ca să, când)

Exercițiul 187. Subliniați predicatele și despărțiți în propoziții frazele următoare:

a) „Iubesc pe mama și-mi iubesc țara și nu pot înțelege, mai ales astăzi, cum mi-am închipuit pe una fără alta. Când mă gândesc la țara mea, gândul mi se duce de-a dreptul la mama; când cuget la mama, fără voie mă gândesc la patrie, pentru că ele vor fi în veci nedespărțite; iar iubirea mea pentru ele va fi una singură și aceeași".

(I. A. Bassarabescu — „Neînțelegere")

b) „Șoimaru coborî lângă Mihu cu greutate și trecu în căsuța lui, fără să rostească nici o vorbă. Acolo Lie aprinse lumânarea de seu și aţâță un foc de vreascuri".

(M. Sadoveanu — „Neamul Șoimărești lor")

c) „Se rostogolește de câteva ori prin aer, simte fierbințeala glonțului, ca a unui cărbune, ce-i arde carnea, își încordează puterile, caută să mai plutească sus, dar dedesubtul lui munții parcă se prăbușesc".

(Emil Gârleanu — „Vulturul")

d) „Atârnă toba de gât, suie pe un superb cal vânăt rotat, pune trâmbița la gură și, legănându-se călare, începe să bată toba cu o mână și să sufle în trâmbiță".

(I. L. Caragiale — „Vizită")

e) „Și scăpând eu cu obraz curat, îmi iau traista cu blidele, pornesc spre sat, mă abat iar pe la tei, mă sui într-însul, pui urechea la gura scorburii și aud ceva zbătându-se înăuntru".

(Ion Creangă — „Amintiri din copilărie")

f) „Aici se opriră, se așezară pe iarbă și făcură o gustărică din merindele ce mai aveau și apoi se despărțiră, după ce se îmbrățișară și plânseră ca niște copii".

(Greuceanu)

Exercițiul 188. Stabiliți subiectele pentru fiecare din propozițiile din frazele de la exercițiul anterior, punând predicatelor întrebările corespunzătoare.

Scanned with OKEN Scanner

MORFOLOGIA

PĂRȚILE DE VORBIRE

După ceea ce arată sau denumesc, după felul în care își schimbă forma și după rolul pe care îl au în vorbire, cuvintele se împart în grupe ca:

— *substantivul* (denumește obiecte);
— *adjectivul* (arată însușiri ale obiectelor);
— *pronumele* (ține locul unui substantiv, al unei persoane);
— *numeralul* (arată numărul sau ordinea obiectelor, prin numărare;
— *verbul* (arată acțiuni sau stări);
— *cuvintele de legătură* (leagă părți de propoziție de același fel sau părți secundare de propoziție de cuvintele pe care le lămuresc; fac legătura între două propoziții în frază).

Aceste grupe de cuvinte poartă numele de *părți de vorbire*, iar partea gramaticii care stabilește regulile modificării formei părților de vorbire în timpul vorbirii se numește *morfologie*.

1. Substantivul

Partea de vorbire care denumește lucruri, ființe, fenomene ale naturii, acțiuni, stări sufletești, însușiri sufletești, relații între oameni, ocupații ale oamenilor se numește *substantiv*.

În gramatica limbii române, ființele, lucrurile, fenomenele naturii, acțiunile, stările sufletești, însușirile sufletești, relațiile între oameni, ocupațiile oamenilor — le numim convențional, într-un singur cuvânt, *obiecte*.

Așadar *substantivul este partea de vorbire care denumește obiecte.*

Exercițiul 189. Dați câte cinci exemple de substantive pentru fiecare categorie de obiecte, enumerate mai jos:

— nume de ființe: .....
— nume de lucruri: .....
— fenomene ale naturii: .....
— stări sufletești: .....
— însușiri sufletești: .....
— nume de acțiuni: .....
— relații între oameni: .....
— ocupații ale oamenilor: .....

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 190. Copiați textul de mai jos, subliniați substantivele și arătați oral ce denumește fiecare din ele:

„Seara se lăsase devreme, umedă și rece. Norii atârnați ca niște perdele de cer, își târau capetele pe pământ, împrăștiindu-se din când în când într-o bură de ploaie mărunță și deasă ce înghimpa ca peria".

(Em. Gârleanu — „Santinela")

Exercițiul 191. Completați spațiile punctate din textul următor cu substantivele potrivite, date în paranteză:

„Pe ....., ... numai în ....., cu ..... gol, urmărește demult ..... de ..... printre care se află și cei trei ..... ai lui, din ..... de ..... de sub..... Îi căpătase doar de la ..... lui".

(Em. Gârleanu — „Puișorii")

(prispa, casei, copilașul, jocul, stolului, pui, păsări, humă, mămuca, streașină, cămășuța, capul, cuibul)

Exercițiul 192. După modelul de la exercițiul 189, grupați pe categorii de obiecte următoarele substantive: bancă, dușmănie, elefant, prietenie, ninsoare, plimbare, bucurie, cinste, întrajutorare, albinărit, curaj, grădinărit, veselie, pregătire, ploaie, pește, clasă, vulpe, trăsură, trăsnet, plecare, recunoștință, hărnicie, pescuit, blândețe.

Exercițiul 193. Alcătuiți în scris o scurtă compunere folosind următoarele substantive și găsiți-i titlul potrivit: vântul, frunzele, vremea, ploaia, copacii, păsărelele, câmpul, toamna.

Exercițiul 194. Găsiți substantivele cu înțeles opus substantivelor următoare și scrieți-le în spațiile punctate:

bunătate —		dărnicie —	
veselie —		căldură —	
răbdare —		strălucire —	
hotărâre —		plecare —	
modestie —		putere —	

Exercițiul 195. Găsiți și scrieți zece substantive care denumesc unelte și mașini-unelte. Formulați în scris câte o propoziție cu fiecare.

Exercițiul 196. Dați zece exemple de substantive ce denumesc acțiuni, având grijă să nu le confundați cu verbele și formulați cu fiecare câte o propoziție.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 197. Completați spațiile punctate cu substantive având același înțeles, dar forme diferite, după modelul următor:

zăpadă — omăt, nea, ... vorbire — .....
mâhnire — ..... timp —.....
deșteptăciune — ..... obstacol —.....

Felul substantivelor

Substantivele sunt de două feluri: *comune* și *proprii*.

a) Substantivele ce denumesc obiecte (lucruri, ființe, fenomene ale naturii, însușiri, stări sufletești etc.) de același fel se numesc *substantive comune*. Ele se scriu de obicei cu literă mică. Se scriu cu literă mare numai când se află la începutul unei propoziții sau la începutul unui vers dintr-o poezie.

Cuvintele: *om, oraș, câine, țară, zidar, revistă* etc. sunt substantive comune.

Observație

Numele zilelor săptămânii și ale lunilor anului se scriu cu literă mică, fiind substantive comune: luni, joi, sâmbătă, duminică, ianuarie, mai, iulie, noiembrie, decembrie. Ele se scriu cu literă mare numai atunci când se află la începutul propoziției sau când denumesc zile festive și devin substantive proprii: 24 Ianuarie, 1 Decembrie etc.

b) Substantivele care denumesc numai anumite obiecte (ființe, lucruri) spre a le deosebi de celelalte de același fel se numesc *substantive proprii*. Ele se scriu întotdeauna cu literă mare.

Cuvântul *om* este un substantiv comun și denumește ființe care sunt înzestrate cu capacitatea de a gândi și de a vorbi. Spre a-i deosebi pe oameni între ei, li s-a dat câte un nume propriu, care este un substantiv propriu: *Ion, Maria, Vasile, Măgureanu, Constantin Ciobanu, Elena Vrânceanu, Aurel Vlaicu, Mihail Sadoveanu, Ion Creangă, Mihail Eminescu* etc.

Substantivele proprii arată:

— *nume de persoane:* Gheorghe, Rodica, Flavia, Leonard, Grigore Vieru etc.

— *nume de animale:* Joiana, Grivei, Azorel, Roibu, Lăbuș, Murgu, Duman etc.

Scanned with OKEN Scanner

— *numiri geografice:* — de localități: Ipotești, Humulești, Chișinău;
— de ape (lacuri, râuri, pâraie, fluvii, mări, oceane): Techirghiol, Olt, Nistru, Pârâul Leahului, Marea Neagră, Oceanul Indian, Dunărea etc.;
— de munți: Bucegi, Făgăraș, Caucaz, Pirinei, Alpi;
— de țări: România, Anglia, Franța, Italia, Turcia;
— de puncte cardinale: Nord, Sud, Est, Vest;
— de corpuri cerești: Soarele, Luna, Venus, Neptun;

— *nume de sărbători naționale și internaționale:* 1 Decembrie, 1 Iunie;
— *numele ziarelor și ale revistelor:* Adevărul, Licurici, Flacăra, Azi;
— *numele operelor literare:* Dumbrava minunată, Amintiri din copilărie;
— *numele unor evenimente istorice:* Unirea Principatelor;
— *numele unor documente istorice:* Proclamația de la Islaz;
— *organe și organizații de stat și politice:* Guvernul României, Ministerul Învățământului și Științei,Senatul României;
— *titluri, ordine și medalii:* Virtutea Militară, Steaua României;
— *numele unor întreprinderi, fabrici, uzine, instituții:* Semănătoarea, Clujana, Străduința, Întreprinderea de Mașini Unelte Suceava.

Exercițiul 198. Copiați textele de mai jos subliniind cu o linie substantivele comune și cu două linii pe cele proprii și arătați oral ce denumește fiecare:

a) „Privind ariile Mării Negre, avea dorința să plutească ca și paserile vântului spre vestitul Stambul, ori spre Caucazul cel întunecos".

(M. Sadoveanu — „Neamul Șoimărești lor")

b) „... Mai încolo, boulenii treji, Duman și Joian, stau cuminți, cu gâturile întinse, așteptând jugul".

(Em. Gârleanu — „Tovarășii")

c) „Dar câte nu făcuse, câte nu suferise Grivei, dulăul credincios al curții!"

(Em. Gârleanu — „Grivei")

Scanned with OKEN Scanner

d) „Soră-mea Evanghelina și frate-meu Ion sunt copiii mamei".

(Zaharia Stancu — „Desculț")

e) „Când am sosit la Iași, cel dintâi gând al lui a fost să mă ducă la Copou și apoi la Socola, ca să-mi arate vederile ce se deschideau spre lunca Bahluiului".

(Ion Slavici — „Eminescu și Caragiale")

f) „În peretele din fund, harta Daciei, luminată de soare în dreptul Tisei, veghează trist deasupra unui pat mic de fier, cu drugi rari și ruginiți".

(I. A. Bassarabescu — „În vacanță")

Exercițiul 199. Scrieți în dreptul fiecărui substantiv comun substantivele proprii corespunzătoare (cel puțin șase exemple de fiecare:)

râu .....
localitate .....
revistă .....
ziar .....
persoană .....
animal .....
județ .....
țară .....
instituție .....

Exercițiul 200. Construiți propoziții în care să se afle următoarele substantive proprii: 8 Martie, Frontul Popular din Moldova, 1 Mai.

Exercițiul 201. Citiți cu atenție textele următoare și transcrieți-le pe caiete, corectând greșelile ce s-au făcut în scrierea unor substantive proprii:

a) „Am avut din gara galați vagonul nostru. Gările mai importante prin care am trecut, au fost: tecuci, mărășești, adjud, borzești, onești, târgu-ocna, comănești. Cu vărguța în mână, el a arătat fiecare localitate".

(Lectură: „Valea Trotușului")

b) „Pe sus tivește poalele hărsoaiei șoseaua care duce, peste muntele scărișoara, la fălticeni. De-o parte și de alta a râului se întinde mândra așezare a satului broșteni. De-aici încolo bistrița se îmblânzește. De trei ori și-au ridicat carpații falangele de stânci împotriva ei..."

(După Al. Vlahuță — „România pitorească")

Scanned with OKEN Scanner

c) „De-aici pornește marele braț al dunării — canalul borcea — care trece prin fața orașului călărași și... curge între deșertul pururea însetat al bărăganului și suhaturile mlăștinoase ale ostrovului balta".

(După Al. Vlahuță — „România pitorească")

Schimbarea formei substantivului

În timpul vorbirii, substantivul își schimbă forma după număr și gen.

Numărul substantivelor

Substantivul are două numere:

numărul singular — când denumește un singur obiect: elev, casă, tablou, pom, etajeră, creion;

numărul plural — când denumește mai multe obiecte de același fel: elevi, case, tablouri, pomi, etajere, creioane.

Exercițiul 202. Arătați oral la ce număr se află substantivele date mai jos: croitori, oșteni, pepiniere, revistă, cărți, bibliotecă, mulțime, palate, turmă, zi, rigle, automobil, semănătoare, țesătorie, filaturi, fabrici, ac, povești, scriitor, tineret, ciupercă, stele, melci, gândaci, ariniș.

Exercițiul 203. Puneți următoarele substantive la numărul plural: copilul, geamgiul, cureaua, steaua, pomul, omul, ghimpele, capra, casa, grădina, tabloul, stadionul, vaporul, toporul, furnica, pietricica, pisica, fluviul, orașul, zidarul, varza, șantierul, construcția, tramvaiul.

Exercițiul 204. Treceți următoarele substantive de la plural la singular: porumbei, stele, flori, albine, meri, gutui, pansele, șoimi, paloșe, arcuri, cai, arbori, călăreți, eroi.

Exercițiul 205. Copiați textele care urmează, subliniind cu o linie substantivele aflate la numărul singular și cu două linii pe cele aflate la plural:

a) „Făt-Frumos își spală fața în baia de lacrimi, apoi... se culcă ca să doarmă în patul cu flori... și florile toate se adunară...

Scanned with OKEN Scanner

ținând sfat lung cum să fie luminile hainei de mireasă; apoi încredințară taina lor unui curtenitor fluture albastru..."

(M. Eminescu — „Făt-Frumos din lacrimă")

b) „O, tu crai cu barba-n noduri ca și câlții când nu-i perii,
Tu în cap nu ai grăunțe, numai pleavă și puzderii".

(M. Eminescu — „Călin — file din poveste")

c) „Pe câmpiile lucii, satele, împrăștiate ca grăunțele, scoteau sclipiri repezi, ale prundișului spălat de ape".

(Em. Gârleanu — „Vulturul")

d) „Mama Maria, care în același timp era și mama tuturor dobitoacelor din curtea noastră, și pentru care porcii, găinile, pisicile și oile erau niște foarte buni copii de suflet, mama Maria, văzând proasta creștere și urâtele obiceiuri ale lui Dumănică, se hotărî să-l mai potolească".

(I. A. Bassarabescu — „Duman")

e) „Când te-i sătura de strujit pene, vei pisa mălai și când a veni bărbatu-tău de la drum vom face o plachie de costițe de porc de cele afumate, din pod, și, doamne, bine vom mânca".

(I. Creangă — „Soacra cu trei nurori")

Exercițiul 206. Subliniați substantivele și arătați felul lor, numărul, funcția în propoziție și la ce întrebări răspund:

a) În răsărit, dincolo de Valea Țicăului, se ridică dealurile pleșuve ale Sorogarilor și Ciricului..."

(Mihail Sadoveanu — „Ion Creangă")

b) „Și-odată scoate Sfânta Duminică obrăzarul și sabia lui Statu-Palmă-Barbă-Cot, de unde le avea și dându-le lui Harap-Alb zice..."

(Ion Creangă —„Povestea lui Harap Alb")

c) „Moș Nichifor nu-i o închipuire din povești, ci e un om ca toți oamenii; el a fost odată, când a fost, trăitor în mahalaua Tuțuieni din Târgul Neamțului, dinspre satul Vânătorii Neamțului. Cam pe vremea aceea trăia Moș Nichifor în Tuțuieni, pe când bunicul bunicului meu fusese cimpoiaș la cumetria lui Moș Dediu din Vânători, fiind cumătru mare Ciubăr Vodă".

(Ion Creangă — „Moș Nichifor Coțcariul")

Scanned with OKEN Scanner

Genul substantivelor

În limba română, substantivele au trei genuri: *masculin*, *feminin* și *neutru*. Aflăm genul unui substantiv prin *numărare*. Felul cum numărăm pentru aflarea fiecărui gen se vede din tabelul dat mai jos:

Genul	Numărul	
	Singular	Plural
masculin	*un* (elev)	*doi* (elevi)
feminin	*o* (floare)	*două* (flori)
neutru	*un* (tablou)	*două* (tablouri)

Observație;

Genul neutru, așa cum se observă din tabel, se formează de la celelalte două genuri, împrumutând singularul *un* de la masculin și pluralul *două* de la feminin.

Exercițiul 207. Grupați pe genuri substantivele date mai jos, folosind ca model tabelul dat:

Masculin (un — doi)	Feminin (o — două)	Neutru (un — două)
școlar	școală	televizor

școală, televizor, școlar, telegraf, pom, iarbă, veveriță, alună, tablou, cișmea, coleg, perdea, pianist, curcubeu, pianină, fotoliu, elefant, pui, covor, grădină, muncitor, tractor, stâlp, nasture, disc, rachetă.

Exercițiul 208. Copiați textele care urmează, subliniind cu o linie substantivele masculine, cu două pe cele feminine și cu trei pe cele la genul neutru. Arătați oral pentru fiecare: numărul, felul, întrebarea la care răspunde și funcția sa în propoziție:

a) „Și când ajung acasă, aflu că mama și tata erau duși la târg și frații îmi spun că-i spaimă mare cu mătușa lui moș Andrei, a sculat tot satul în picioare din pricina pupăzii din tei; zice că i-am fi luat-o noi, și pe mama a pus-o în mare supărare cu asta".

(I. Creangă — „Amintiri din copilărie")

Scanned with OKEN Scanner

b) „Răniții fură ridicați, facle le se stinseră, iar prin întunericul ce apăsa câmpia și sub ploaia ce cădea tot mai repede, santinelele începură să străbată câmpul ostenite, de-abia târându-și picioarele spre dușmanul din față".

(Em. Gârleanu — „Santinela")

c) „Fumul căminelor, zăpăcit de bătaia crivățului, se zvârcolea pe loc, ca și cum ar fi sorbit din vetre, se prăbușea îndărăt pe gâtul coșurilor. Mahalaua înțepenise îngropată în troieni".

(B. Șt. Delavrancea — „Sorcova")

d) „Ca să nu ne mai apropiem de curtea cu câinele, trebuia să sărim un șanț cu apă. Un fior. De n-ar cădea Ionică. El sări și se clătină pe celălalt mal. Eu, grăbit, țâșt dincolo într-un picior... alunec și bâldâbâc în șanț. Trandafirii mei se umplură de mocirlă".

(B. Șt. Delavrancea — „Sorcova")

e) „Când copilul ieși afară din tindă, îl săgetă crivățul care te orbea și-ți îneca răsuflarea. Cercă să facă un pas din prag și nu văzu înaintea ochilor. O pală groasă de zăpadă îl izbi peste ochi. În acea frământare cumplită, un singur gând îi licări în mintea lui de copil: „Vreau să aduc pâne caldă mamei, pâne caldă de la Iane brutarul".

(B. Șt. Delavrancea — „Sorcova")

Exercițiul 209. Dați forma potrivită următoarelor substantive, încât obiectele denumite de acestea să devină mai mici: carte, frunză, copil, bătrân, capră, pui, ochi, pisică, broască, fir, gard, sanie, vorbă, pâine, copac, capac, potecă, drum, sticlă, rochie, piatră, deal, fată, casă, basma, stea, gură.

Exercițiul 210. Dați forma potrivită următoarelor substantive, încât obiectele denumite de acestea să devină mai mari: iarbă, barbă, babă, casă, ciolan, moșneag, pahar, furcă, mătură, lopată, mașină, bărbat, băiat.

Exercițiul 211. Subliniați cu o linie substantivele comune și cu două linii pe cele proprii, arătând oral genul, numărul și funcția în propoziție a fiecăruia:

a) „A sporit familia lui Gheorghieș Eminovici. Abia întremată, Raluca a pregătit bucate pentru un ospăț la care căminarul a chemat rubedenii din șapte sate și de la care n-au lipsit scripcarii lui Nae Oacheșu, pe care Vasile Rusu i-a scos dintr-o nuntă și i-a adus la Ipotești în goana trăsurii, fără a le da răgazul să spună măcar o vorbă".

(Gh. Tomozei — „Dacă treci râul Selenei")

Scanned with OKEN Scanner

b) „Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindește cu mâhnire Cetatea Neamțului de atâtea veacuri. Dragi-mi erau mama și tata, frații și surorile și băieții satului..."

(Ion Creangă — „Amintiri din copilărie")

c) „Așa a fost prins Petru Aron, ucigașul lui Bogdan Voevod, și pus în streang.

Ștefan Vodă și-a mântuit domnia și viața de un neostenit și înverșunat năpăstuitor și pricinuitor de multe necazuri și primejdii".

(Dumitru Almaș — „Arcașul Măriei Sale")

Exercițiul 212. Copiați textul, scoateți substantivele și puneți-le pe toate la numărul plural, schimbându-le forma după modelul dat:

a) „Presuri, cintezoi, grauri și mierlițe
Cântă în zăvoi,
Cântă-n poieniță.
Și copii se strâng
Că e vreme bună,
Iar voiosul crâng
De cântări răsună".

(Victor Tulbure — „Crâng vesel")

b) „Aurind pe câmpuri
Grâul și secara,
Soarele în aur
Îmi îmbracă țara.

Raze de lumină
Cad în poeniță
Și lucesc în aur
Brazi și veverițe".

(Victor Tulbure — „Țara de aur")

Exemplu:

presuri — presurile — niște presuri

Exercițiul 213. Copiați textele următoare dând substantivelor din paranteză forma potrivită, sau punând înaintea unora din ele, după caz, cuvintele *un* sau *o:*

a) „Domnea pe acea vreme (împărat) în țară, căruia îi plăceau grozav (potârnichi), dar din păcate nu se găseau. (Pădure) era plină, însă (potârnichi) erau atât de sperioase, încât nici (vânător) nu reușea să le vâneze. (Motan) știa acest lucru și își puse în gând (șiret-

Scanned with OKEN Scanner

lic). Când ajunse în pădure, deschise (sac) cu grâu, ascunse (sfoară) în iarbă, se piti după (tufiș) și se puse la pândă".

(Frații Grimm — „Motanul încălțat")

b) „(Smârdan) se pierdea în urmă și-n curând (alb) nepătat al (cîmp) obosi (vederi). (Oameni) duceau uneori (mâini) la ochi și îi frecau, vrând parcă să le ieie (ceață) ce-i învăluise".

(Em. Gârleanu — „Prizonierul")

Exercițiul 214. Puneți substantivele din prima coloană la plural în coloanele următoare, dându-le forma potrivită modelului dat:

a) I	II	III	IV
păpădie	păpădii	niște păpădii	păpădiile
florărie,			
gospodărie			
gospodărie			
construcție			
inundație			
permisie			
urgie			
moșie			
pălărie			
b) viorea	viorele	niște viorele	viorelele
acadea			
stea			
piftea			
saltea			
dușumea			
pingea			
tinichea			
măsea			
rindea			
c) geamgiu	geamgii	niște geamgii	geamgiii
sacagiu			
chirigiu			
fiu			
lustragiu			
naufragiu			
vizitiu			
zarzavagiu			
boiangiu			

Exercițiul 215. Puneți substantivele din prima coloană la forma potrivită pentru a răspunde la întrebarea *cui?* în coloana a doua și rețineți scrierea lor corectă:

I	II
fabrică	Cui? fabricii
muzică	
piață	
mare	
sare	
muncă	
stâncă	
zi	
floare	
întindere	

Exercițiul 216. Puneți substantivele din prima coloană la forma corespunzătoare fiecăreia din coloanele următoare, după modelul dat.

I	II	III	IV	V
cal	calul	(cui?) calului	un cal	(cui?) unui cal
floare	floarea	florii	o floare	unei flori
tablou				
copac				
coleg				
stea				
casă				
ghimpe				
stilou				
scaun				
tramvai				
stradă				
înălțime				

Exercițiul 217. Schimbați forma substantivelor următoare după gen și număr, ca în modelul dat mai jos: cameră, casetă, cofetărie, scenă, cișmea, barză, mașină, carte, stea, foaie, om, copac, tânăr, fluture, cocoș, munte, tată, contur, toporaș, dud, tampon, scaun, caiet, chibrit, măsea, oră, televizor, ac.

Exemplu:

cameră: o cameră, camera, niște camere, camerele, camerelor, camerei.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 218. Copiați textele de mai jos, subliniați substantivele și analizați-le arătând despre fiecare: felul, genul, numărul, întrebarea la care răspunde și funcția în propoziție, ca în exemplul următor:

praf = substantiv comun, gen neutru, nr. singular, (unde zărea?), complem.

a) „De zărea în praf vreun ciob scânteind la soare, îl vâra iute în buzunar, în credința că se va schimba pe dată în cea mai frumoasă nestemată; de vedea strălucind în depărtare cupola vreunei moschei sau oglinda sclipitoare a unui lac, își închipuia că a și ajuns în țara minunilor".

(W. Hauff — „Muc cel mic")

b) „Abia ajunseră la marginea satului și asinul o rupse de-a fuga; lupul după el. Țăranii, văzând că intră lupul în sat, săriră cu mic cu mare, cu ciomege, cu topoare, cu bulgări, dădură chiote, îl loviră și luară pe lup în goană cu câinii".

(Petre Ispirescu — „Lupul pârcălab")

c) „Dar drumul se îngreuia, ninsoarea se înteța din ce în ce mai tare și un vânt aspru începu să sufle dinspre Dunăre, purtând troienile dintr-un loc în altul, ca pe niște valuri".

(Em. Gârleanu — „Prizionierul")

Exercițiul 219. Completați substantivele din textele de mai jos cu literele care lipsesc și puncți înaintea unora dintre ele, după caz, cuvintele *un* sau *o*, *unui* sau *unei*:

a) „Peter căscă ochi_ cât cepe__ de atâta mirare când zări bucat_ groasă de slănină pe _ felie de pâine tot atât de groasă, pe care bătrânu_ i-o puse în fața. Sărăcuțu_ nu se înfruntase în viaț_ lui cu atâta slănină la _ singură masă."

(Johanna Spyri — „Heidi, fetița munților")

b) „În a doua încăpere, Heidi o găsi pe mam_ lui Peter, cârpind ceva în fața ____ măsuței, iar într-__ colț al odăi_ zări _ bătrână gârbovă, care lucra de zor la roat_ de tors".

(Johanna Spyri — „Heidi, fetița munților")

Recapitularea substantivului

1. *Definiție*: partea de vorbire care denumește obiecte.

2. *Felul substantivelor*:

— *comune* — denumesc obiecte de acelaşi fel şi se scriu cu literă mică afară de cazul când se află la începutul unei propoziţii;

— *proprii* — denumesc numai anumite obiecte, spre a le deosebi de celelalte de acelaşi fel şi se scriu totdeauna cu literă mare.

3. *Schimbarea formei substantivului* se face după *gen* şi *număr*:

— *numărul substantivului* — *singular* (arată un singur obiect);
— *plural* (arată mai multe obiecte de acelaşi fel).

— *genurile substantivului* — *masculin* (un — doi);
— *feminin* (o — două)
— *neutru* (un — două)

4. *Analiza morfologică* a substantivelor se face arătând despre fiecare: *felul, genul, numărul* şi *întrebarea* la care răspunde (cu indicarea cuvântului căruia îi este adresată).

5. *Analiza morfosintactică* a substantivului constă în analiza sa morfologică, indicând în final şi funcţia în propoziţie.

Exemple de analiză morfosintactică a substantivelor

„Din *văzduh* cumplită *iarnă* cerne *norii* de *zăpadă*".
(V. Alecsandri — „Iarna")

văzduh substantiv comun, genul neutru, numărul singular, (de unde cerne?), complement

iarnă — substantiv comun, genul feminin, nr. singular, (cine cerne?), subiect.

norii — substantiv comun, genul masculin, numărul plural, (ce cerne?), complement.

zăpadă = substantiv comun, genul feminin, nr. singular, (ce fel de nori?), atribut.

Exerciţiul 220. Copiaţi textele, subliniaţi substantivele şi faceţi analiza lor morfosintactică după modelul dat mai sus:

a) „Din căpiţe sare pleava,
Sar gunoaie dintr-un snop.
Puşca scoate fum pe ţeavă
Şi pocneşte ca un dop".
(George Topârceanu — „La vânătoare")

Scanned with OKEN Scanner

b) „Căprioara se opri între mesteceni, în iarba-naltă, într-o adiere de răcoare ce începea să alunge mirosmele calde ale florilor sălbatice".

(M. Sadoveanu — „Căprioara")

Exercițiul 221. Construiți propoziții în care substantivele următoare să aibă rol de atribut pe lângă un alt substantiv:

a) jucătorilor, de lemn, câmpiei, tabloului, de cretă, colegelor, lupului.

b) de zăpadă, de mușețel, petalelor, de argint, muncitoarei, fratelui.

c) mesei, drumului, copacului, zării, teiului, ferestrelor, bunicului, iei.

Exercițiul 222. Dați exemple de propoziții în care substantivele: un băiat, colegul, un fiu, cucoană, frate să formeze predicatul împreună cu verbul *„a fi"*.

Exercițiul 223. Alcătuiți cinci propoziții în care să folosiți substantive la alegere care, împreună cu verbul *a fi,* să formeze predicatul nominal.

Exercițiul 224. Construiți cinci propoziții în care să folosiți la alegere substantivele care să aibă funcția de atribut, răspunzând la întrebările: al (a, ai, ale) cui? — puse substantivelor determinate.

Exercițiul 225. Copiați textele, subliniați substantivele și arătați oral ce funcție au în propoziție și la ce întrebări răspund:

a) „În mormintele cimitirului sătesc se odihneau rândurile de muncitori ai acelui pământ dunărean, cotropit odinioară de hoarde și stăpâni nesățioși, trăind, cei mai mulți, o viață întunecată și amară".

(M. Sadoveanu — „Aventură în Lunca Dunării")

b) „Dă-i un fluture blajin
Și o broască de zmarald
Și-n pădurea de pelin
Fă să-i stea bordeiul cald".

(T. Arghezi — „Cântec de adormit Mitzura")

c) „Șoimii repezi scot în gheare
Carnea din căldări,
Corbul cel cu ciocul tare
Dumicată-n blide-o lasă,
Cinții duc la masă
Rânduri de mâncări.

Temă pt. acasă

Scanned with OKEN Scanner

Și, cu șorț de jupâneasă,
Rândunele vin
Și deretică prin casă,
Iar pe mese-așternprosoape
Și dau lavițele-aproape,
Cane-aduc cu vin".

(George Coșbuc — „Nuntă în codru")

d) „Vin bondarii pe cărări,
Sar de parcă vin călări.

Zboară gândăcei și fluturi
Bat din aripi, ca din scuturi.

O mulțime — ca pe uliți —
Vin albinele, cu sulițI".

(C. Teodorescu — „Întâmplarea din grădină")

e) „Dragi ne sunt câmpiile,
Turmele și viile,
Holdele cu grânele,
Luncile cu gârlele.
.....
Școala nouă din zăvoi,
Casă și ogradă noi
Și lumină fără fum,
Toate ale voastre-acum".

(C. Teodorescu — „Dragi ne sunt aceste brazde")

f) „Stropind cu spumă albă stânca sură,
Aleargă-apoi la vale și, din goană,
Învălmășit s-azvârle-ntr-o bulboană,
Ca o cascadă în miniatură,
Pe sub stejari cu brațe ostenite
S-ascunde-n tufe mici de calapăr
Și-acolo parcă-și potolește-avântul,
Dar din păduri se furișează vântul
Și undele-i tiptil le ia-n răspăr".

(Otilia Cazimir — „Pârâul")

Exercițiul 226. Copiați textele care urmează, subliniați substantivele și analizați-le morfosintactic:

a) „Eu îmi luam ghiozdanul, îi treceam băierile pe după gât și colidam pe aceleași cărări din grădina noastră, zicând că am

Scanned with OKEN Scanner

plecat la școala domnească. Uneori îmi legam de mijloc cu-n crâmpei din frânghia mamei, tăiată pe furiș, și pe Grivei, și-l luam cu mine. Câinele căsca de căldură, repezea capul după muște, clănțănind dinții".

(B. Șt. Delavrancea — „Domnul Vucea")

b) „Românul venea singur pe drumul plin de soare,
Când iată că aude fanfare sunătoare
Și vede nu departe în fața lui venind
Un corp de oaste mândră în aur strălucind".

(V. Alecsandri — „Sergentul")

c) „După un moment, se întoarce cu cheseaua goală; o pune pe masă, se apropie de mine, îmi ia de pe mescioară tabacherea cu țigarete regale, scoate una, o pune în gură și mă salută milităreşte ca orice soldat care cere unui țivil să-i împrumute foc".

(I. L. Caragiale — „Vizită")

d) „Acolo am intrat în freamătul de copii cu teamă și cu bucurie în întâia dimineață, când m-a dus tata de mână; acolo era un păr care făcea pere așa de bune, din care domnu' ne da de gustare câte două la începutul fiecărei vacanțe; acolo era curtea unde înălțam iarna uriași de zăpadă, la capul cărora ne suiam cu scara, să le punem pipe în guri și cărbuni în locul ochilor..."

(M. Sadoveanu — „Domnu' Trandafir")

e) „Și așa trăiau acolo, liniștiți și fericiți. Din seceratul grâului și din ridicarea snopilor se scuturaseră pe mirişte o groază de boabe cu care se hrăneau și măcar că nu era vreo apă prin apropiere, nu sufereau de sete, că beau dimineața picături de rouă de pe firele de iarbă".

(I. Al. Brătescu—Voinești — „Puiul")

f) „Curtea mea e la țară, pe malul unei ape. De jur împrejurul curții se încinge un grad de cătină, iar pe cătina în care vrăbiile stau împănate ca albinele în roi, se țese, de cu primăvară până-n toamnă, tulpina de rochița rândunicii".

(Em. Gârleanu — „În curtea mea")

g) „Viețuitoarele pustietății sunt îmbătate de farmecul acesta: paserile zbor ca ziua; lupul poposește pe labe, în hățișuri, și privește nemișcat; vulpea stă lângă vizuină și nu se-ndură să meargă la vânat; veverița pleacă creangă lângă creangă, și hoinărește, ca o deșucheată, pădurea-ntreagă. Iar iepurele a zbughit-o la jucat".

(Em. Gârleanu — „Fricosul")

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 227. Alcătuiți propoziții în care substantivele: bucurie, copilărie, televizor să fie pe rând: subiecte, atribute, complemente și, împreună cu verbul *a fi*, să formeze predicatul nominal.

2. Adjectivul

Partea de vorbire care arată *însușiri* ale obiectelor se numește *adjectiv*.

Obiectele pot avea însușiri care se referă la: mărime, formă, culoare, gust, miros, duritate, însușiri sufletești, stări sufletești, temperatură, umiditate, dimensiune etc.

Observație

Adjectivele stau de obicei pe lângă substantive și înfrumusețează vorbirea noastră, pe care o fac mai colorată, mai precisă, mai clară, mai expresivă. Ele ajută la caracterizarea obiectelor, la recunoașterea lor după însușiri.

Un substantiv poate avea mai multe adjective, care îl lămuresc arătând însușiri diferite ale aceluiași obiect.

Exemple: — pâine *proaspătă*, *caldă* și *rumenă*;
— coleg *prietenos*, *harnic* și *disciplinat*.

Exercițiul 228. Dați câte șase exemple de adjective pentru fiecare din categoriile de însușiri enumerate mai jos:

mărime .....
formă .....
culoare .....
dimensiune .....
gust .....
miros .....
duritate .....
însușiri sufletești .....
stări sufletești .....

Exercițiul 229. Copiați textele următoare, subliniați adjectivele și explicați oral ce însușiri arată și ce cuvinte determină:

a) „Miroseau dulce clopoțeii albaștri și roșii de flori; se cumpăneau ferigile umede, verzi-palide și gingașe".

(M. Sadoveanu — „Singurătăți")

Scanned with OKEN Scanner

b) „La dreapta noastră deodată răsări un tăpșan larg, între muncele. Era un loc drept, sălbătăcit, plin de spinări bogate, printre care răzbăteau câțiva pruni pitici, strâmbi, răsuciți ca-ntr-o durere".

(M. Sadoveanu — „O istorie de demult")

Exercițiul 230. Copiați textele care urmează și subliniați adjectivele, apoi completați un tabel după modelul următor:

Adjectivul	Substantivul pe care îl determină
sure	trepte (ce fel de trepte?)

a) „Pârâul Cerbului sărea pe trepte sure de stânci și împrăștia lacrimi de pietre scumpe pe mușchiul gros, verde-închis, al malurilor; tremura un zvon moale, neîntrerupt..."

(M. Sadoveanu — „Codrul")

b) „Un vânt căldicel adie și grânele coapte își leagănă spicele, ca de vraja unui cântec. În depărtare se pierd liniile încâlcite ale dealurilor întunecate de desimea codrilor. Cârduri de fete în cămăși albe și vâlnice roșii se pleacă muncii și-și mișcă brațele în tactul unei doine".

(Al. Vlăhuță — „România pitorească")

Exercițiul 231. Copiați adjectivele enumerate mai jos și găsiți apoi pentru fiecare substantivul ce denumește aceeași însușire sufletească, scriindu-l alături: harnic, curajos, viteaz, cumpătat, voinic, cinstit, hotărât, demn, sârguincios, cuminte, iscusit, vrednic, răbdător, lăudăros, serios, vioi, îngăduitor, binevoitor.

Exercițiul 232. Copiați adjectivele următoare, care arată stări sufletești, scriind în dreptul lor substantive ce denumesc aceleași stări sufletești: voios, bucuros, vesel, trist, fericit, nefericit, mulțumit, nemulțumit, dezamăgit, încântat, înfiorat, îndoios, îndurerat.

Exercițiul 233. Găsiți pentru adjectivele următoare pe cele cu înțeles opus: drept, curajos, disciplinat, limpede, fierbinte, amar, alb, nou, harnic, lung, moale, mic, ascuțit, frumos, rece, blând, viu, cinstit, zgomotos, sănătos, senin.

Exercițiul 234. Căutați câte cinci adjective potrivite pentru fiecare din următoarele substantive, alcătuind oral propoziții pentru fiecare exemplu dat: pădure, munte, sat, brad, cartier, uzină, muncitor, vreme.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 235. Căutați cât mai multe substantive potrivite pentru următoarele adjective și scrieți-le pe caiete, în dreptul fiecărui adjectiv: curajos, fruntaș, tulbure, înverzit, furios, mohorât, întreprinzător.

Exercițiul 236. Schimbați forma următoarelor adjective astfel, încât aceeași însușire să devină de o intensitate potrivită sau mai mică, punându-le atât la masculin, cât și la feminin, după exemplul dat: cald, harnic, frumos, drag, ușor, alb, mic, mare, obraznic, gros, înalt, bun, isteț, negru, blând.

Exemplu: cald — caldă; călduț — călduță.

Exercițiul 237. Copiați textele date mai jos. Subliniați cu o linie adjectivele și cu două linii substantivele pe care le determină:

a) „Fereastra mică e deschisă; lângă fereastră, mama, cu fața suptă de neodihnă, își leagănă copilașul bolnav pe genunchi. Micuțul stă cu ochișorii verzi deschiși, pieptul mai nu i se ridică, buzele albe nu se pot mișca".

(Emil Gârleanu — „O rază")

b) „Înfiorarea vieții mărunte se strecura prin marginea aceasta de pădure, ca-n orice dimineață de vară. Zboruri de gâze cu aripi străvezii, cu aripioare albastre se încrucișau, fluturi jucau pe deasupra ierbii dese, în care se îngrămădeau miresme calde".

(M. Sadoveanu — „În pădurea Petrișorului")

c) „Mulți ani l-am visat. Chiar acum îl văz înaintea ochilor. Scund, grăsuliu, cu părul mărunt și încărunțit, cu barba ascuțită, potrivită din foarfecă, mai mult albă, și albă ca zăpada în vârful ei netezit, niște ochi verzui, mici și repezi; o față gălbuie, curată și fără pic de sânge".

(B. Șt. Delavrancea — „Domnul Vucea")

d) „Pletele lui albe și crețe parcă sunt niște ciorchini de flori albe; sprâncenele, mustățile, barba... peste toate au nins anii mulți și grei.

Numai ochii bunicului au rămas ca odinioară: blânzi și mângâietori".

(B. Șt. Delavrancea — „Bunicul")

e) „Trecea prin codrii pustii, prin munți cu fruntea ninsă și când răsărea printre stânci bătrâne luna palidă ca fața unei fete moarte, atunci vedea din când în când câte o streanță uriașă atârnată de cer ... — o noapte sfârtecată, un castel numai pietre și ziduri sparte".

(M. Eminescu — „Făt-Frumos din lacrimă")

Scanned with OKEN Scanner

Schimbarea formei adjectivului

Adjectivul își schimbă forma după *gen* și *număr*. Adjectivele au același gen și număr cu substantivele pe care le lămuresc.

Exemplu: Eu am un prieten *silitor*. Și colega mea este o fată *silitoare*. În clasa noastră sunt numai băieți *silitori* și fete *silitoare*.

În textul dat mai sus, adjectivul *silitor* a luat pe rând forma potrivită numărului și genului substantivului determinat:

— prieten *silitor* = numărul singular, genul masculin;
— fată *silitoare* = numărul singular, genul feminin;
— băieți *silitori* = numărul plural, genul masculin;
— fete *silitoare* = numărul plural, genul feminin.

Așadar, reținem că: *adjectivul se acordă în gen și număr cu substantivul pe care îl lămurește.*

Observații

1. Adjectivele care lămuresc substantive de genul neutru au la singular formă de masculin, iar la plural — formă de feminin.

Exemplu: tablou *încântător* — tablouri *încântătoare*.

2. Adjectivele a căror formă se termină la singular în *e* (mar*e*, limped*e*, tar*e*, cumint*e*, tulbur*e*, dulc*e*, iut*e*, fierbint*e* etc.) nu-și schimbă forma după gen, ci numai după număr, așa cum se vede și din tabelul următor:

Genul	Numărul	
	Singular	Plural
masculin	(băiat) mar*e*	(băieți) mar*i*
feminin	(clădire) mar*e*	(clădiri) mar*i*
neutru	(oraș) mar*e*	(orașe) mar*i*

Exercițiul 238. Formați pluralul masculin și feminin al adjectivelor următoare, observând ortografierea lor: brumăriu, argintiu, auriu, azuriu, străveziu, zglobiu, vioriu, pustiu, trandafiriu, ruginiu, alburiu, cafeniu, plumburiu, maroniu, cenușiu, albăstriu.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 239. Subliniați adjectivele din textul următor, precizând oral substantivele pe care le determină, genul și numărul fiecărui adjectiv:

„De prin adâncul văilor, de pe înălțimea coamelor codrilor, valuri străvezii de aburi sclipitori se ridicau în unde crețe și, tremurând în zare, se topeau în văpaia înaltă a cerului aprins".

(Calistrat Hogaș — „În munții Neamțului")

Exercițiul 240. Alcătuiți șapte propoziții în care adjectivele să se afle în fața substantivelor pe care le determină.

Exercițiul 241. Treceți următoarele adjective de la genul feminin la genul masculin și alcătuiți cu ele propoziții: bucuroasă, zveltă, înaltă, strălucitoare, senină, lungă, ușoară, măreață, străvezie, cumpătată, ageră.

Exercițiul 242. Găsiți substantivele potrivite, de genul feminin, pentru următoarele adjective, scriind apoi substantivele și adjectivele respective: umbros, rămuros, răcoros, răzleț, tânăr, copilăros, poleit, generos.

Exercițiul 243. Subliniați cu o linie adjectivele și cu două linii substantivele pe care le lămuresc, indicând oral genul și numărul lor:

„Și-atunci de peste larg pridvor
Din dalb iatac de foișor,
Ieși Zamfira-n mers isteț,
Frumoasă ca un gând răzleț
Cu trupul nalt, cu părul creț,
Cu pas ușor."

(George Coșbuc — „Nunta Zamfirei")

Exercițiul 244. Scrieți adjective care au înțeles asemănător cu *silitor* și *domol*. Alcătuiți apoi propoziții cu fiecare din adjectivele respective.

Exercițiul 245. Alcătuiți o scurtă compunere despre animalul domestic preferat, folosind cel puțiu zece adjective. Subliniati-le apoi cu o linie.

Exercițiul 246. Puneți substantivele din paranteză la forma potrivită, încât adjectivele subliniate să se acorde cu acestea în gen și număr:

„Trezit din somn de (foșnet) *domol*
Abia urzit prin (buruiană) *târzii*,

Scanned with OKEN Scanner

Un pui de iepure-a zvâcnit de frică:
(Urechi)-i *atente* se ridică
Și, drepte peste (câmp) *gol*,
Par două (frunză) *gemene* și *vii*".

(O. Cazimir — „Toamnă pe șes")

Exercițiul 247. Faceți acordul adjectivelor din paranteză cu substantivele pe care le lămuresc:

a) „Codrii (uriaș) ca o mână de vreascuri (netrebnic) se zvârcoleau neputincioși și țipau de usturime (înăbușit)... Greierul, cântăreț (neobosit) al zilelor de vară, amuțise istovit sub umbra înălțimii (ocrotitor) a ierburilor; veverița puse frâu zburdălniciei sale (neobosit)..."

(C. Hogaș — „Pe drumuri de munte")

b) „Prin pânza (rar) — a norilor (nomad),
Apusul (violet) trimite
Lumină de tablouri (învechit),
Iar vântul (vânăt) scutură din brazi
Întunecimi — și ace (ruginit)"

(O. Cazimir — „Toamnă pe șes")

c) „Pornim, malurile (drept) și (uscat) fug îndărăt. O pulbere (mărunt) de aur plutește sub cerul (albastru), în zarișteа — (necat) de soare. Departe, la răsărit, dealurile (gol), (rumen) ale Măcinului par aprinse".

(Al. Vlahuță — „România pitorească")

Exercițiul 248. Subliniați cu o linie adjectivele și cu două linii substantivele pe care le determină, arătând apoi genul și numărul lor:

a) „În schimb însă, de sub marginile depărtate ale văzduhului, de pretutindeni, nenumărate grămezi vinete de nori posomorâți, cu frunți îndrăznețe și amenințătoare se iviră fără veste și împânziră într-o clipă, de jur împrejur, linia de împreunare a cerului cu pământul".

(C. Hogaș — „În munții Neamțului")

b) „Rămâneau locului numai sălbăticiunile credincioase zăpezilor veșnice: vulpile albe care se furișau pitulate în troiene și iepurii albi care zvâcneau în goană nebună la cea mai mică tresărire a sloiurilor".

(Cezar Petrescu — „Fram , ursul polar")

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 249. Subliniați cu o linie adjectivele din textele de mai jos și analizați-le, arătând despre fiecare: cu cine se acordă în gen și număr, întrebarea la care răspunde și funcția sa în propoziție:

a) „Curând aerul se umple de un fum albăstrui, și de dincolo de deal, transpar razele palide ale soarelui iernatic, ca niște petale de brândușă răsărite printre arbori ninși, și dimineața se înstăpânește peste zare".

(G. Tomozei — „Dacă treci râul Selenei")

b) „Coborâră printre livezi unde adiau miresme calde de cimbrișor și ceară. Garduri foarte înalte de nuiele, cu streșină de spini se ridicau la dreapta și la stânga. Și sălcii bătrâne, cu forme ciudate își mișcau domol pletele argintii..."

(M. Sadoveanu — „Dumbrava minunată")

Exercițiul 250. Scoateți din textele de mai sus adjectivele la numărul plural și apoi puneți-le la singular.

Exercițiul 251. Subliniați adjectivele din textul dat mai jos și arătați ce funcție are fiecare în propoziție:

Lampa răspândea în odaie o lumină palidă prin sticla afumată. Bătrânii ședeau la gura sobei. Tânărul povestea celor mici niște ciudate întâmplări vânătorești. Cel mai mic urmărea firul povestirii cu sufletul la gură. Toți erau atenți și emoționați.

Exercițiul 252. Arătați care din adjectivele din textul dat mai sus au înțeles și valoare de substantiv și explicați de ce.

Exercițiul 253. Scrieți în dreptul fiecăruia din adjectivele date mai jos, adjective care să arate însușiri opuse:

darnic	supărat .....
curat	chibzuit .....
lipit	umflat .....
neted	lucios .....
secetos	zgomotos .....

Exercițiul 254. Arătați genul și numărul adjectivelor ce însoțesc substantivele care urmează, explicând oral cum le-ați stabilit:
povestire impresionantă, fapte vitejești, atitudine hotărâtă, cântec haiducesc, râu revărsat, drumuri modernizate, mașini moderne.

Scanned with OKEN Scanner

vânător iscusit, animale sălbatice, pom fructifer, cărți interesante, cer înstelat, problemă complicată, situații dificile, muncitor fruntaș.

Exercițiul 255. Formulați propoziții în care adjectivele *harnic* și *curajos* să aibă funcția de subiect, atribut, complement și împreună cu verbul *a fi* să formeze predicatul nominal.

Exercițiul 256. Acordați substantivele următoare în gen și număr cu adjectivele din paranteză, arătând oral genul și numărul lor: clasă (luminos), primăvară (timpuriu), drumuri (lung), blocuri (nou), sate (electrificat), automobile (românesc), elevă (silitor), sportivi (fruntaș), colegă (destoinic), recoltă (bogat), pâine (copt).

Exercițiul 257. Completați spațiile punctate din textul următor cu adjective potrivite ca înțeles, dintre cele date în paranteză:

„... Iar boierii ședeau la masă în haine ....., pe scaune de catifea ....., erau ..... ca zilele tinereții și ..... ca horele, dar mai ales unul din ei era ..... ca luna unei nopți de vară".

(M. Eminescu — „Făt-Frumos din lacrimă")

(roșu, frumos, aurit, voios)

Exercițiul 258. Arătați ce funcție au în propoziție adjectivele cu care ați completat textul dat mai sus.

Exercițiul 259. Copiați textul care urmează și subliniați cu o linie adjectivele aflate la numărul singular și cu două linii pe cele aflate la plural, indicând cu creionul, prin săgeată, substantivele pe care le determină și cu care se acordă în gen și număr:

a) „... Cel de pe urmă urmaș al unui mare neam de boieri români era cunoscut pe atunci drept un om deștept, tare cinstit, tare tihnit, dibaci la mână pentru lucruri migăloase și iarăși tare iubitor de flori și de toate frumusețile firii".

(I. Al. Brătescu-Voinești — „Pană Trăsnea Sfântul")

b) „Era acum o tufă mare de soc, un copăcel întreg și crengile lui se întindeau până deasupra patului și dădeau perdelușele patului într-o parte. În mijlocul copăcelului, pe o creangă, ședea o băbuță cu o îmbrăcăminte ciudată, verde ca și frunzele socului și tivită cu flori de soc mari, albe".

(H. Ch. Andersen — „Fata din soc")

Scanned with OKEN Scanner

Observație

Adjectivele pot sta înaintea sau în urma substantivelor pe care le determină, la numărul singular sau plural:

Singular	*Plural*
elev *harnic* — *harnic* elev; elevul *harnic* — *harnicul* elev; un elev *harnic* — un *harnic* elev;	elevi *harnici* — *harnici* elevi; elevii *harnici* — *harnicii* elevi; niște elevi *harnici* — niște *harnici* elevi

Exercițiul 260. Subliniați cu o linie adjectivele din textele de mai jos, arătați oral ce însușire arată fiecare și apoi faceți-le analiza morfosintactică:

a) „Pe lacul luciu din grădina cu flori neclintite de nici o adiere, cu crengile nestrăbătute de nici un foșnet, pe lacul adormit că pare o lespede de cristal ce acoperă o altă grădină fermecată, lebăda — bărbatul rămas singur — trece ca o închipuire, alb ca zăpada, cu aripile ca două scoici de argint, cu gâtul lăsat între ele, subțire, ondulat ca toarta unei amfore".

(Em. Gârleanu — „Singuraticii")

b) „Mai către mijlocul grădinii se făcea că era o fântână de marmură albă ca laptele, și apa curgea pe o sută de porți, limpede ca vioara și rece ca gheața".

(P. Ispirescu — „Ciobănașul cel isteț")

Recapitularea adjectivului

1. *Definiție:* partea de vorbire care stă pe lângă un substantiv și arată o însușire a obiectului denumit de acesta.

2. *Felul însușirilor:* pe care le poate arăta adjectivul: culoarea, forma, mărimea, dimensiunea, gustul, mirosul, temperatura, duritatea, greutatea, însușiri sufletești, stări sufletești etc.

3. *Genul și numărul:* adjectivele se acordă în gen și număr cu substantivele pe care le lămuresc.

4. *Rolul în vorbire:* înfrumusețează și îmbogățesc vorbirea dându-i mai multă precizie, claritate și expresivitate: ajută la caracterizarea obiectelor, la recunoașterea lor după însușiri.

Scanned with OKEN Scanner

5. *Analiza morfosintactică* a adjectivului o facem arătând: cu care substantiv se acordă în gen și număr, întrebarea la care răspunde, funcția în propoziție.

Exemplu:

Noi ne bucurăm de o copilărie *fericită*.

fericită = adjectiv, se acordă în gen și număr cu substantivul *copilărie* (ce fel de copilărie?), atribut.

Exercițiul 261. Subliniați adjectivele din textele ce urmează și apoi analizați fiecare adjectiv:

a) „Cele două perechi de ochi albaștri se adânceau în priviri duioase și în urmă lacrimile argintii străluceau în genele lungi ale copilei din oglindă, și le simțea calde în ochii săi".

(I. Agârbiceanu — „Schițe și povestiri")

b) „Era povestea întâmplărilor puține și tulburi dintr-o copilărie depărtată, pe care multă vreme o uitase.

Povestea unui pui de urs alb, prins din fragedă vârstă de eschimoși, adus de un marinar până într-un port din țările calde și vândut pentru circ".

(Cezar Petrescu — „Fram, ursul polar")

c) „De jur împrejurul ogoarelor și al pășunilor erau păduri mari și în mijlocul pădurilor, heleșteie adânci. Ce frumos era pretutindeni! Pe locurile acestea era un conac vechi, înconjurat de șanțuri adânci; de la ziduri până la apă găseai tot bălării, așa de înalte, încât unui copil, stând în picioare printre ele, nu i s-ar fi văzut capul".

(H. Ch. Andersen — „Rățușca cea urâtă")

Exercițiul 262. Subliniați cu o linie adjectivele și cu două linii substantivele pe care le determină și apoi faceți analiza substantivelor și a adjectivelor:

a) „Din cea zare luminoasă vine-un lung cârd de cucoare
Aducând pe-aripi întinse calde raze de la soare;
Iată-le deasupra noastră, iată-le colo sub nor,
În văzduh călăuzite de-un pilot, bătrân cocor".

(V. Alecsandri — „Cucoarele")

b) „Alături era o vâlcea îngustă, unde se întindea o șuviță verde de mușchi, de iarbă și de flori, împresurată de zăpadă și de sloiuri.

Scanned with OKEN Scanner

Puiul s-a rostogolit pe mușchiul moale, a început să muște, în joacă, din florile roșii și firave, macul polar".

(Cezar Petrescu – „Fram, ursul polar")

c) „Kaspar Strumpf era un bărbat îndesat și rotofei, cu o față lată, grăsună, rotundă ca luna plină, cu ochi jucăuși și blânzi, care parcă nu cunoscuseră niciodată mâhnirea și grija. Dar el nu era numai dolofan, ci și adormit și leneș".

(W. Hauff — „Grota din Steenfoll")

d) „O liniște adâncă domnea în pădure; câteva mierle negre trecură în zbor prin lumina aurie de deasupra. Un duruit de ciocănitoare, un țipăt de pasăre măruntă, un muget moale de căprior se deșteptau din somnul pădurii".

(M. Sadoveanu — „Neamul Soimăreștilor")

e) „Și bietul om slab, palid, având sumanul rupt
Și o cămașă ruptă bucăți pe dedesubt,
Pășea trăgând piciorul încet, dar pe-a lui față
Zbura ca o lumină de glorie măreață
Și-n ochii lui de vultur, adânci, vioi și mari
Treceau lucioase umbre de eroi legendari".

(V. Alecsandri — „Sergentul")

Exercițiul 263. Întocmiți o scurtă compunere despre o serbare școlară, folosind și următoarele adjective, pe care le veți sublinia în text: vesel, frumos, armonios, strălucitor, național, duios, multicolor, săltăreț, patriotic, cristalin, sprințar.

Exercițiul 264. Întocmiți descrierea unui peisaj de toamnă, în care să folosiți cel puțin douăzeci de adjective diferite. Subliniați apoi adjectivele folosite și indicați cu creionul, cu săgeată, substantivele pe care le lămuresc.

Exercițiul 265. Corectați greșelile de acord din textul următor:

„Fiecare dintre aceste ciudați clădiri are respirație proprii, ce se aude în noapte, ... un scâncet metalică, o trepidație adânci transmis și pământului, iar din timp în timp, la perioade regulați sau pe neașteptate, un zgomot maxime, o izbucnire sonore, suprem care acoperă pentru câteva clipe huietul obișnuită al minei".

(După Geo Bogza — „Oameni și cărbuni în Valea Jiului")

Exercițiul 266. Explicați oral, pentru fiecare corectură efectuată în textul de la exercițiul anterior, în ce a constat greșeala sesizată. Subliniați cu o linie adjectivele în textul corectat și indicați cu creionul, cu săgeată, substantivele pe care le lămuresc.

Scanned with OKEN Scanner

3. Pronumele

Partea de vorbire care ține locul unui substantiv se numește *pronume*.

Pronumele personal

Urmăriți cuvintele subliniate în textul următor:

Ionel e un bun organizator. Fiindcă e un pasionat turist, pregătește cu colegii o nouă drumeție pentru duminică, stabilind sarcini precise:

— *Eu* voi stabili itinerariul. *Tu* vei alege locurile pentru popas. Nicu și Gelu vor controla echipamentul turistic. *Ei* sunt foarte pricepuți. *Voi* veți asigura proviziile și veți merge cu Irina după cumpărături. *Ea* alege bine hrana potrivită pentru drum.

— *Noi* vom asigura apa de băut, iar *ele* vor pregăti trusa de prim ajutor, zise Gheorghiță.

Ionel era mulțumit. *El* era sigur că drumeția era bine organizată.

Cuvintele: *eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ele* înlocuiesc substantive nume de persoană: Ionel, Nicu, Gelu, Irina etc.

Pronumele care înlocuiește substantive desemnând diferite persoane se numește pronume personal.

Exercițiul 267. Subliniați pronumele personale din textele de mai jos:

a) „Scutură tu, că nici nu-mi pasă, zic eu. Dar pe urmă am văzut că el nu scutura... Credeam că stă jos și scutură. Când numai ce-l văd sub picioarele mele. Până atunci tăcusem... și vorbeam eu singur în gând cu mine și cu dânsul... Tăcuse și el. Când am văzut că vrea să mă apuce cu laba, am răcnit din rărunchi cât am putut eu de tare".

(M. Sadoveanu — „Ursul")

b) „Eu n-am uitat nici pe iscusitul moș Vlad, în căruța căruia ai dormit tu adesea, pe când el, cu ochi de vulpe, zărea creștetul delicat al dropiei mișcând printre fulgii colindei..."

(Al. Odobescu — „Pseudokynegetikos")

Exercițiul 268. Înlocuiți cuvintele subliniate în textele următoare cu pronume personale corespunzătoare:

a) „Atunci *Muc cel Mic* îi povesti *bătrânei* cât de greu o dusese după moartea *părintelui său* și o rugă să mănânce și el laolaltă cu

Scanned with OKEN Scanner

pisicile. Înduioşată de trista lui poveste, *femeia* îl pofti în casă şi-i dădu să mănânce şi să bea pe săturate".

(W. Hauff — „Muc cel Mic")

b) „*Oamenii* se uitară miraţi la el, dar văzându-l umblând îmbrăcat asemenea lor, în cizme, le fu teamă de el. Ajuns la palatul căpcăunului, *motanul* intră cu îndrăzneală. Căpcăunul se uită cu dispreţ la el, întrebându-l ce doreşte. *Motanul* îl salută reverenţios".

(Fraţii Grimm — „Motanul încălţat")

Schimbarea formei pronumelui personal

Pronumele îşi schimbă forma în timpul vorbirii după *persoană*, *număr* şi *gen*.

a) Persoana

Pronumele personal poate desemna trei persoane, având forme deosebite pentru fiecare dintre ele. Aceste persoane sunt:

— *persoana I, care vorbeşte: eu, noi*
— *persoana a II-a, cu care se vorbeşte: tu, voi*
— *persoana a III-a, despre care se vorbeşte: el (dânsul), ea (dânsa) ei (dânşii), ele (dânsele).*

b) Numărul

Ca şi substantivul, pronumele are două numere: *singular* şi *plural*. Când pronumele arată o singură persoană, se află la *numărul singular: eu, tu, el, ea, dânsul, dânsa*. Atunci când arată mai multe persoane, pronumele personal se află la *numărul plural: noi, voi, ei, ele, dânşii, dânsele*.

c) Genul pronumelui personal

Ca şi substantivul, pronumele are trei genuri: *masculin*, *feminin* şi *neutru*.

La persoanele I şi a II-a, se folosesc aceleaşi forme pentru genul masculin, cât şi pentru feminin. *Exemplu:*

Nicuşor i-a spus Mariei:

— Eu plec la patinaj. Tu vei merge la prietena ta?

Scanned with OKEN Scanner

Maria i-a răspuns:

— Eu rămân acasă, fiindcă n-am cerut voie mamei să plec. Tu pleci fără să-i ceri voie?

În textul dat mai sus, sunt folosite pronume personale la persoanele I și a II-a singular. Aflăm genul lor după genul substantivelor pe care le înlocuiesc în vorbire:

— *eu* (Nicușor) = persoana I, numărul singular, genul masculin
— *eu* (Maria) = persoana I, numărul singular, genul feminin
— *tu* (Nicușor) = persoana a II-a, numărul singular, genul masculin
— *tu* (Maria) = persoana a II-a, numărul singular, genul feminin.

La fel procedăm și la numărul plural, pentru a afla genul pronumelor personale de persoana I și a II-a:

— *noi* (băieții) = persoana I, numărul plural, genul masculin
— *noi* (fetele) = persoana I, numărul plural, genul feminin
— *voi* (băieții) = persoana a II-a, numărul plural, genul masculin
— *voi* (fetele) = persoana a II-a, numărul plural, genul feminin.

La persoana a III-a, pronumele personal are forme diferite atât pentru genul masculin, cât și pentru genul feminin, la numărul singular și la numărul plural, așa cum se vede și din tabelul următor:

Genul	Numărul	
	Singular	Plural
Masculin	el, dânsul	ei, dânșii
Feminin	ea, dânsa	ele, dânsele

Observație

Pronumele personale de persoana a III-a — *el, ea, ei, ele* — pot ține și locul unor substantive care arată nume de lucruri și nu numai nume de ființe. *Exemplu:*

Școala noastră este nouă. *Ea* a fost construită în anul trecut. *Laboratoarele* școlii sunt luminoase și încăpătoare. *Ele* sunt folosite la lecțiile în care se fac experiențe.

Scanned with OKEN Scanner

În textul dat mai sus, pronumele subliniate înlocuiesc substantivele nume de lucruri subliniate de asemenea: *ea* (școala), *ele* (laboratoarele).

Exercițiul 269. Subliniați pronumele personale din textele următoare și arătați persoana, numărul și genul fiecăruia:

a) „— Ură tu, măi Chiriece — zic eu lui Goian — și noi, măi Zaharie, să prufnim din gură ca buhaiul; iar ițialalți să strige: hăi, hăi!“

(I. Creangă — „Amintiri din copilărie“)

b) „Nu-i greu cântecul ciocârliei, nu-i așa, măi copii? Vi l-oi spune eu de mai multe ori, să-l învățați și voi, și când îți vedea ciocârlii înălțându-se în senin, să li-l spuneți lor, că le place“.

(I. Agârbiceanu — „Ciocârlia“)

c) „Eu atunci să nu-mi caut de drum tot înainte? Mă abat pe la tei, cu gândul să prind pupăza, căci aveam grozavă ciudă pe dânsa; nu numaidecât pentru pupat, cum zicea mama, ci pentru că mă scula în toate zilele cu noaptea-n cap din pricina ei“.

(I. Creangă — „Amintiri din copilărie“)

Formele pronumelui personal

Așa cum ați observat și la exercițiul anterior, pronumele personal își schimbă forma după *persoană*, *număr* și *gen* în timpul vorbirii, având două feluri de *forme*: *accentuate* și *neaccentuate*.

Pentru a recunoaște cu mai multă ușurință aceste forme, urmăriți cu atenție tabelul dat mai jos:

Persoana	Forme accentuate		Forme neaccentuate	
	Singular	Plural	Singular	Plural
I	eu, (pe) mine, mie	noi, (pe) noi, nouă	mă; m-, îmi -mi, mi- -mi-	ne, ni -ne, ne-
a II-a	tu, (pe) tine, ție	voi, (pe) voi vouă	te-, -te, îți, ți, ți- -ți, -ți-	vă, -vă, v- vi
a III-a lui	el, (pe) el, lui	ei, (pe) ei, lor	îl, -l, l- ii, -i-, -i, i-	îi, i-, -i, le, -le, le-, li
	ea, (pe) ea ei	ele, (pe) ele, lor	o, -o, îi, i, i-, -i, -i-	le, -le, le- -le-, li

Scanned with OKEN Scanner

Observație

Uneori formele neaccentuate ale pronumelui personal se rostesc împreună cu alte cuvinte. Această legătură se notează în scris prin liniuță de unire, așa cum se vede și din tabel, ca și din exemplele: l-a chemat, ți-a plăcut, venindu-ți, ia-ți-o, ducându-ne, să-mi dai, i-am cerut, a întrebat-o, trimite-i-le etc.

Exercițiul 270. Alcătuiți propoziții cu următoarele forme, în care să subliniați pronumele personale: găsind-o, văzându-mi, cerându-ți, i-ai amintit, mi-a cumpărat, v-ați întors, caută-mă, i-au adunat, spune-mi, chemându-l.

Exercițiul 271. Știind că și pronumele *dânsul, dânsa, dânșii, dânsele* sunt tot pronume personale, construiți propoziții cu fiecare din formele amintite și apoi scrieți deasupra fiecărei forme pronumele personale corespunzătoare, la persoana a III-a, singular și plural.

Exercițiul 272. Copiați propozițile date mai jos și puneți în locul întrebărilor din paranteză forme accentuate și neaccentuate ale pronumelui personal, potrivite ca înțeles:

Să- (cui?) împrumuți și mie cartea cea nouă.
(Cine?) mă ajută zilnic la matematică.
Lasă- (pe cine?) și pe mine la spectacolul de circ.
(Cine?) vei face o experiență cu curentul electric.
Noi mergem (cu cine?) la meciul de fotbal.
Chemați- (pe cine?) aici chiar acum !
Și (cine?) a fost cu noi la pescuit.
Unde- (pe cine?) duci și pe dânsul?

Exercițiul 273. Formulați propoziții cu următoarele forme de pronume personale: mi-, -mi, ți-, -o, te-a, -vă, v-a, mie, lui, pe el, mă, -mă, m-, -ți, ne, ne-a, v-au, -l, l-, ei.

Exercițiul 274. Puneți în locul pronumelor subliniate substantivele înlocuite și observații dacă s-a îmbunătățit sau nu calitatea comunicării:

a) „În lan erau feciori și fete
Și *ei* cântau o doină-n cor.
Juca viața-n ochii lor...“

(G. Coșbuc — „Vara“)

b) „Cum a plecat moșul de la palat, numai *el* știe. Vai de inima *lui*“.

(Vladimir Colin — „Basme“)

Exercițiul 275. Subliniați pronumele din textele care urmează și precizați pentru fiecare persoana și numărul:

a) „Când am auzit noi una ca asta, am început a plânge cu zece rânduri de lacrimi și a ne ruga... să nu ne sluțească. Dar ți-ai găsit; profesorul a stat lângă noi până ce ne-a tuns chilug“.

(I. Creangă — „Amintiri din copilărie“)

b) „Ce să facă acum râmlenii cu Bristena? Au trimis-o la Roma, împăratului lor, să vadă și el ce luptători sunt în Dacia.

— De piatră? ! s-a mirat împăratul când a dat cu ochii de fetiță.

— La voi toți oamenii sunt de piatră? a întrebat-o unul“.

(David Sava — „Bristena, fiica dacilor“)

Exercițiul 276. Completați spațiile punctate din textul de mai jos cu pronumele personale corespunzătoare și arătați apoi oral persoana, numărul și genul fiecărui pronume folosit:

Înainte de răsăritul soarelui, când — și Ionel ați bătut în poartă, — eram gata de drum. De aceea —— n-ați avut mult de așteptat. La —— venise mai devreme și Costel. De obicei, —— merg împreună cu —— la pescuit. Când a lătrat câinele, —— ne-am uitat pe fereastră. Pe cărarea din fundul grădinii se iviseră cu undițele Nicușor și Ștefan. Și —— se grăbeau căci vroiau să meargă la râu odată cu ——.

Exercițiul 277. Subliniați cu o linie formele accentuate și cu două linii formele neaccentuate ale pronumelor personale, în textele care urmează:

a) „Ne uităm la dânsul cu ochii mari, îl măsurăm din creștet în tălpi și parcă nu ne vine a crede să fi fost vreodată mititel ca noi. Ni se pare că așa voinic și învățător a fost dintotdeauna. Îl ascultăm cu luare-aminte, lăsându-ne purtați de vorbele lui hăt, cu ani în urmă“.

(Radu Toma — „Câinii cantonierului“)

b) „Eu? Îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul...
Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul,
Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este...“

(M. Eminescu — „Scrisoarea III“)

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 278. Copiați textele de mai jos, subliniați toate pronumele personale și analizați-le în scris, arătând pentru fiecare: persoana, numărul, genul, întrebarea la care răspunde și funcția în propoziție:

a) „El le ridică mereu, ușoare ca o coajă de ou, și tot adună, poate tot va afla vreuna cu bourelul înăuntru. Dar caută zadarnic: toate sună a gol. Unde vor fi bourenii din ele? Dacă-i casa lor, pentru ce au părăsit-o? Și ei unde sunt acum?“

(I. Agârbiceanu — „Bourelul“)

b) „Avem puști și săbii, dar n-avem nevoie să ne luptăm. Căci noi mai întâi și mai întâi, înainte de a intra în haiducie, am prins în grădina noastră o aricioaică ca aceea pe care am văzut-o. Îi legăm de picior o ață și un petec roș, îi dăm drumul și ne ținem după dânsa“.

(M. Sadoveanu — „În noaptea când grăiesc dobitoacele“)

c) „Baiazid, privind la dânsul, îl întreabă cu dispreț:
— Ce vrei tu?
— Noi? Bună pace !...“

(M. Eminescu — „Scrisoarea III“)

Pronumele personal de politețe

Când ne adresăm unor persoane cărora le datorăm respect, sau vorbim despre acestea, politețea ne determină să folosim forme speciale de pronume personale, numite *pronume de politețe*. Acestea se folosesc la persoana a II-a (cu care se vorbește) și la persoana a III-a (despre care se vorbește). Astfel de forme de pronume sunt date în tabelul care urmează:

Persoana	Numărul	
	Singular	Plural
a II-a	dumneata (tu) dumneavoastră	dumneavoastră (voi)
a III-a	dumnealui (el) dumneaei (ea) dumneasa (el, ea)	dumnealor (ei, ele)

Scanned with OKEN Scanner

Observație

Pronumele de politețe se pot scrie prescurtat astfel: *d-ta* (dumneata), *d-lui* (dumnealui), *d-ei* (dumneaei), *d-sa* (dumneasa, domnia sa), *dv.*, *dvs.*, *d-voastră* (dumneavoastră), *d-tale* (dumitale), *d-sale* (dumisale).

În vorbirea populară se folosesc și formele: *mata*, *matale* (în loc de *dumneata*).

Exercițiul 279. Subliniați toate pronumele personale din textele date mai jos, arătând pentru fiecare persoana, numărul, genul, întrebarea la care răspunde și funcția în propoziție:

a) „— He, he! Să fie sănătos dumnealui, om bun, d-apoi chiteşti dumneata că nu ne cunoșteam noi cu Ștefan a Petrei? zise moșneagul".

(I. Creangă — „Amintiri din copilărie")

b) „— Dumneata, moșule, cum vedem noi, cauți pricină ziua miaza-mare cu lumânare, ziseră străjerii.

— D-apoi asta nu vă privește pe dumneavoastră; ia mai bine păziți-vă gura și dați știre împăratului c-am venit noi, răspunse moșneagul".

(I. Creangă — „Povestea porcului")

Exercițiul 280. Subliniați și analizați pronumele personale din textele următoare:

a) „— Ba să știi. Trebuie să știi că e din sângele neamului dumitale. A fost și odinioară pe aici, am vrut să-ți spun și mi-ai tăiat vorba. E slab și gol, înghețat de frig, de-i erau mâinile tari ca ciocanul. A venit să-i dai de un palton, de un cojocel măcar.

— Să-i dea maică-sa, răcni Manea, e al ei!"

(Emil Gârleanu — „Moștenitorul")

b) „— Auzi, comedie! Și dumneavoastră îl lăsați să se țină mânz după cară?

— Nu-l lăsăm, dar nu-l putem ținea legat de piciorul patului.

— Și nu vă e frică să nu pățească ceva? Apa-i primejdioasă, nu te poți juca cu ea.

— Înoată ca o rață, arză-l focul, să tot vrea cineva să-l înece, și nu ar putea".

(I. Agârbiceanu — „Niță de la Coasta Morii")

c) „Îți vine să și râzi, dar te cuprinde și o jale, când vezi că un neputincios ca el a și pornit singur în lume. Puișorii de găină îi apără și-i hrănește cloșca săptămâni de-a rândul; cei de rândunică,

Scanned with OKEN Scanner

din cuibul de sub streşina casei lor, stau frumos pe marginea cuibului şi deschid toţi ciocurile, când aud de departe încă ciripitul mamei lor".

(I. Agârbiceanu — „Bourelul")

Recapitularea pronumelui

1. *Definiţie*: partea de vorbire care ţine locul unui substantiv.

2. *Felurile pronumelui*:

a) personal propriu-zis — desemnează diferite persoane: eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ele, dânsul, dânsa, dânşii, dânsele

b) personal de politeţe — pronumele folosit când ne adresăm unor persoane cărora le datorăm respect sau vorbim despre acestea: dumneata, dumneaei, dumnealui, dumneavoastră, dumnealor, dumneasa, mata, matale

3. *Schimbarea formei pronumelui* se face după persoană, număr, gen.

a) Cele trei persoane:

— persoana I, care vorbeşte: eu, noi

— persoana a II-a, cu care se vorbeşte: tu, voi, dumneata, mata

— persoana a III-a, despre care se vorbeşte: el, ea, ei, ele, dumnealui, dumneaei, dumnealor, dumneavoastră etc.

b) Numărul:

— singular — când pronumele arată o singură persoană: eu, tu, el, ea, dumneata, dumnealui, dumneaei, dumneavoastră (tu) etc.

— plural — când pronumele arată mai multe persoane: noi, voi, ei, ele, dumnealor, dumneavoastră (voi).

c) Genul pronumelui — masculin, feminin, neutru — îl aflăm după genul substantivului pe care îl înlocuieşte

— la persoanele I şi a II-a, pronumele personal are aceleaşi forme pentru genurile masculin şi feminin.

— La persoana a III-a, pronumele personal are forme separate pentru genurile masculin şi feminin şi poate înlocui şi substantive nume de lucruri, stând la genul neutru.

Scanned with OKEN Scanner

4. *Formele pronumelui personal*:
   — *accentuate*: eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ele, mie, ție, lui, ei etc.
   — *neaccentuate*: mi, îmi, ți, îți, l-, -l, o, -o etc. Formele neaccentuate se leagă prin liniuță de unire de cuvintele cu care se pronunță la un loc.

5. *Analiza morfosintactică* a pronumelui personal o facem arătând:

pronumele = felul (personal, personal de politețe), persoana, numărul, genul, întrebarea la care răspunde, funcția în propoziție (știind că pronumele are aceleași funcții în propoziție ca și substantivul, întrucât înlocuiește substantive).

Exercițiul 281. Scrieți după dictare textele următoare, subliniați apoi pronumele și analizați-le, arătând felul, persoana, numărul, genul, întrebarea la care răspunde fiecare și funcția sa în propoziție:

a) „Parcă i-ar fi tras o palmă. „Ei și? îi zisese. Eu am luat-o ca să-mi țină cald. Îmi ține? Înseamnă că-mi slujește. Dacă nu slujește și ochilor dumitale, asta nu mă privește. Eu nu dau parale pentru ochii altora". Și plecă furios".

(Emil Gârleanu — „Moștenitorul")

b) „— Mâine îmi aduc caiet și creion și-l rog pe Vasilică să mi-l spună rar, să-l pot scrie. Pe urmă îl învățăm cu toții mai ușor.

— Da' dacă-l învățăm și-l vom spune, oare ne va auzi ciocârlia? întrebă cel mai mic dintre ei, abia cât genunchele.

— Vezi bine că ne-aude, răspunse altul mai mărișor. N-ai auzit ce-a spus Vasilică? Apoi el pe toate le știe".

(I. Agârbiceanu — „Ciocârlia")

Exercițiul 282. Completați spațiile libere din textul următor cu pronume personale având persoana și numărul indicate în paranteză:

Și —— (pers. a III-a, sing., masculin) spunea că —— (pers. a II-a, sing., masculin) nu aveai dreptate. Știi bine că și —— (pers. I, sing., masculin) am mai discutat despre asta. Maria este de aceeași părere. Nici —— (pers. a — III-a nr. sing., feminin) nu- (pers. a II-a, sing., masculin) dă dreptate. Numai —— (pers. a II-a, plural, masculin) doi rămâneți cu încăpățânare la părerea voastră, cu toate că știți cât de mult greșiți.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 283. Construiți câte două propoziții în care să se afle pronumele personale: îți, l-, îi, o, ne, vă.

Exercițiul 284. Scrieți după dictare textele de mai jos. Subliniați apoi pronumele și explicați de ce ați folosit în scrierea unora din ele linioara de unire:

a) „— L-am lăsat să lucreze cum știe, — îmi zicea vecinul meu. După cum vezi și dumneata, vine câteodată c-o mică modificare, „un plan nou", cum spune el, și eu îl las să facă și văd că nu iese rău... Mai întâi mi-a zidit temelia..."

(M. Sadoveanu — „Un meșter și oamenii lui")

b) „— Tu ești Bristena? a întrebat-o râmleanul, când i-au înfățișat-o ostașii lui.

— Eu îs Bristena, a răspuns fetița fără frică.

— Apoi, iaca ți-a venit și ție rândul. Să-i retezi capul ! a poruncit el ostașului de la spatele fetiței.

Ostașul a scos sabia și, pe loc, harș, a izbit cu ea, să-i reteze capul Bristenei".

(David Sava — „Bristena, fiica dacilor")

Exercițiul 285. Dați câte două exemple de propoziții în care diferite pronume personale să fie subiecte, atribute, complemnte și nume predicative (împreună cu verbul *a fi* să formeze predicatul nominal).

Exercițiul 286. Subliniați și analizați pronumele din textul dat mai jos:

„— Acela, moș Pricop, a fost soțul meu.

— Hm ! făcu moș Pricop. Dacă-i soțul dumitale, apoi n-am ce zice, vrednic român. Numai nu-mi plăcea că se ducea la drum asupra nopții. Eu aș fi avut plăcerea să cinstesc cu dânsul ca și cu dumneavoastră. Eu cu oamenii din sat de la mine nu cinstesc; dar cu oamenii străini îmi place, căci ei îs călători, au necazuri și-i bine să le stai înainte cu pahar dulce și vorbă bună".

(M. Sadoveanu — „Baltagul")

Exercițiul 287. Alcătuiți propoziții în care să se afle pronume personale cu rol de complement, răspunzând la întrebările: cu cine? pe cine? de cine? pentru cine? cui? de unde?

Exercițiul 288. Alcătuiți patru propoziții cu pronume având rol de subiect, patru cu pronume care să fie atribute și patru în care să fie complemente.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 289. Subliniați în textele de mai jos, cu o linie pronumele care au rol de subiect și cu două linii pe cele cu rol de complement:

a) „În lanțuri ea-l ținea oricând,
Și el plângea de disperare,
Dar lacrimile-i, picurând
Se prefăceau mărgăritare...“

(Șt. O. Iosif — „Poveste“)

b) „A lăsat juninca și a venit după mine. Eu am dat fuga la brad; era brădui. De acum, îi zic eu... pe mine nu mă mai ajungi tu aici, în vârf“.

(M. Sadoveanu — „Ursul“)

c) „Cu ochii trişti, ca în extaz,
Ea cântă și ei joacă.
Îi cade părul pe obraz
Și praful o înecă“.

(Șt. O. Iosif — „Artiști“)

Exercițiul 290. Subliniați pronumele în textele următoare, arătați întrebarea la care răspund și funcția pe care o au în propoziție:

a) „— De când ai venit, se zbuciumă în piua în care-ai încuiat-o tu și roade cu colții la lanțurile ce-o închid.
— Ce-mi pasă, zise el repezindu-se să vadă unde-i“.

(M. Eminescu — „Făt-Frumos din lacrimă“)

b) „— Eu o să dorm o leacă, îl vesti ea. Tu, voinice, ia seama,și când o trece Marea Albă, Marea Verde și Marea Roșie, să mă trezești“.

(Vladimir Colin — „Basme“)

c) „Taci, leliță, că te-am căptușit eu; îi mai „pupa“ tu și pe dracu de-acum...“

(I. Creangă — „Amintiri din copilărie“)

d) „— Harap Alb, pentru că ești așa de bun și te-ai ostenit de ne-ai făcut adăpost, vreau să-ți fac și eu un bine în viața mea: na-ți aripa asta și când îi avea vreodată nevoie de mine, aprinde-o și eu îndată am să-ți viu întru ajutor“.

(I. Creangă — „Povestea lui Harap Alb“)

e) „O șterg de-acasă frumușel:
Grivei cu mine, eu cu el,
Și satu-n colb se-neacă...

Scanned with OKEN Scanner

Intrăm în codru, și Grivei
A-nebunit de vesel ce-i:
Mă mușcă, sare, joacă...
Dă spaimă-n vrăbii, latră-n vânt,
Își face mendrele; eu cânt,
Și codrul lin răsună...
Pe sus trec leneși nouri grei —
Noi nici nu ne gândim la ei,
Și doar aduc furtună !"

(Șt. O. Iosif — „Furtună")

Exercițiul 291. Scrieți după dictare textele care urmează și subliniați pronumele. Explicați de ce ați folosit în scrierea unora linioara de unire. Arătați la ce întrebări răspund și ce funcție au în propoziție:

a) „— Îți aduc salutări de la Pădureancă, mi-a zis el zâmbindu-mi subțire. Mi-am dobândit glasul pierdut:

— Îți mulțumesc; o uitasem, contemplând o minune mai mare".

(M. Sadoveanu — „Aventură în Lunca Dunării")

b) „— Bunicule, mai ții minte pe băiatul de lângă noi, de la circ, din seara reprezentației de adio?

— Ei? Ce-i cu dânsul?

— Grozav l-a mai amărât pe el tot ce s-a întâmplat atunci cu Fram !...

— Mi-a părut rău și mie... Asta-i tot?

— Mai este ceva cu dânsul.

— Ce anume?

— Grozav îi mai place lui să citească istorii despre urși albi, despre călătoriile la poli...

— Foarte frumos pentru el. Am văzut eu că are o privire de băiat deștept !"

(Cezar Petrescu — „Fram, ursul polar")

c) „— Auzit-ați ce-am spus eu?

— Da, mămucă, ziseră iezii.

— Pot să am nădejde în voi?

— Să n-ai nici o grijă, mămucă, apucară cu gura înainte cei mai mari. Noi suntem odată băieți și ce-am vorbit o dată, vorbit rămâne.

— Dacă-i așa, apoi veniți să vă sărute mama !"

(Ion Creangă — „Capra cu trei iezi")

Scanned with OKEN Scanner

d) „Te cheamă: mângâie-le, ia-le...
Dar nu te-nduri să le ridici.
— De ce-ar fi numai ale tale
Într-un ierbar, acasă?“

(C. Teodorescu — „O școlăriță în pădure“)

Exercițiul 292. Copiați textele de mai jos. Subliniați cu o linie substantivele și cu două linii adjectivele, cu trei linii pronumele și apoi faceți analiza fiecărui cuvânt subliniat:

a) „Trece norul; ne cuprinde soarele; și prin văzduh, prin această revărsare de puzderie de aur, trece cu grabă un stol de sturzi. După ei, trei rațe înșirate una după alta, grăbesc, ca un minuscul tren aerian, spre bălțile Moldovei“.

(M. Sadoveanu — „Dezghețul“)

b) „Cei dintâi care își scot capul din pământ sunt ghioceii. Albi ca și zăpada, de care abia a scăpat câmpul, ei sunt dulcii vestitori ai primăverii. Ei ne vestesc primăvara din pământ, iar de sus din văzduh ne-o vestesc berzele. Ele se întorc la noi mai de timpuriu decât toate păsările care s-au dus în țările mai calde...“.

(G. Coșbuc — „Zăpada cea din urmă se topește“)

c) „Într-o zi, capra cheamă iezii de pe-afară și le zice:

— Dragii mamei copilași, eu mă duc în pădure, ca să mai aduc ceva de-ale mâncării. Dar voi încuiați ușa după mine, ascultați unul de altul și să nu cumva să deschideți până ce nu-ți auzi glasul meu. Când oi veni, eu am să vă dau de știre, ca să mă cunoașteți, ș-am să vă spun așa...“.

(Ion Creangă — „Capra cu trei iezi“)

4. Numeralul

Partea de vorbire care arată *numărul* sau *ordinea* cuvintelor prin numărare se numește *numeral.*

a) Numeralele care arată un număr de obiecte se numesc *numerale cardinale:* unu, cinci, zece, unsprezece, douăzeci, treizeci și doi, nouăzeci și nouă, o sută, o sută șapte, două sute treizeci și cinci, cinci sute unu, nouă sute nouăzeci și nouă, o mie, o mie unu, o mie zece, o mie douăzeci și trei, o mie două sute cincizeci și patru etc.

Tot numerale cardinale sunt cuvintele: întreit, încincit, înzecit, însutit, înmiit, câte unu, câte zece, câte cinsprezece, amândoi,

Scanned with OKEN Scanner

amândouă, ambii, ambele, tustrei, tuspatru, o dată, de două ori, de zece ori, de douăzeci și șapte de ori etc.

b) Numeralele care arată *ordinea obiectelor prin numărare* se numesc *numerale ordinale*. Următoarele cuvinte sunt numerale ordinale: primul, prima, întâiul, întâia, al doilea, a doua, al treilea, a treia, al zecelea, a zecea, al paisprezecelea, a paisprezecea, al treizeci și cincilea, a treizeci și cincea etc.

Exercițiul 293. Subliniați în textele de mai jos, cu o linie numeralele care arată numărul obiectelor și cu două linii pe cele care arată ordinea lor prin numărare:

a) „Poftim, om bun, de-i ospăta împreună cu noi — ziseră cei doi drumeți călătorului străin — căci, mila domnului ! unde mănâncă doi, mai poate mânca și un al treilea !"

(Ion Creangă — „Cinci pâini")

b) „În ziua dintâi, doi vânători pieriră. A doua zi și a treia zi mai căzură cinci și se răniră doi. A patra zi căzu împușcat însuși comandantul artileriei leșești, dar mai pieriră trei din moldoveni. Numărul bravilor scădea pe toată ziua".

(C. Negruzzi — „Sobieski și românii")

c) „Iar marți des-dimineață puse tarnițele și desagii pe cai și legându-i frumușel cu căpăstrul, pe cel de-al doilea de coada celui dintâi, pe cel de-al treilea de coada celui de-al doilea, pe cel de-al patrulea de coada celui de-al treilea, cum îi leagă muntenii, a zis:

— Ei, măi Ștefane și Smărănducă, mai rămâneți cu sănătate, că eu m-am dusu-m-am".

(I. Creangă — „Amintiri din copilărie")

Exercițiul 294. Subliniați numeralele din textele date mai jos, arătați genul fiecărui numeral, întrebarea la care răspunde și funcția pe care o are în propoziție:

a) „— Poi să-i crezi și dumneata că la paisprezece ani nimeni n-a avut douăzeci de ochi.

— O dată să-i crezi lenei, a doua oară îi crezi fără să vrei. Lenea e ca porcul..., scarpină--l o dată..., a doua oară dai în el și el intră în casă".

(B. Șt. Delavrancea — „Văduvele")

b) „Clasa avea șaisprezece bănci; băncile aveau șaisprezece „primi" și șaisprezece „monitori"; peste monitori erau trei „monitori generali": doi de învățătură și unul de ordine".

(B. Șt. Delavrancea — „Domnul Vucea")

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 295. De la următoarele numerale care arată numărul obiectelor, formați numerale care arată ordinea: șapte, optsprezece, douăzeci și cinci, treizeci și opt, patruzeci și unu, cincizeci și patru, șaptezeci și șapte, nouăzeci și nouă.

Exemplu: șapte — al șaptelea — a șaptea.

Exercițiul 296. Scrieți în litere următoarele numerale: 21, 59, 73, 87, 91, 98, 100, 109, 118, 121, 232, 547, 964, 1001, 1133.

Exercițiul 297. Completați spațiile punctate din textul dat mai jos cu numerale potrivite situației din clasa voastră, scrise în litere:

Eu sunt în clasa ..... În clasa noastră învață ..... elevi. Dintre aceștia, ... sunt băieți, iar ..... sunt fete. În clasă avem ..... bănci, în care stăm câte ..... Eu stau în banca a ....., iar prietenul (prietena) meu (mea) stă în banca .....

Exercițiul 298. Formulați propoziții în care să se afle următoarele numerale: unsprezece, a patra, o mie nouă sute optzeci și nouă, patru, șapte, zece, douăsprezece, treizeci, treizeci și una, douăzeci și opt.

Exercițiul 299. Scrieți cu cifre romane următoarele numerale care arată ordinea: al treilea, a noua, al zeceleá, al paisprezecelea, a șaisprezecelea, al nouăsprezecelea, a douăzecea.

Observații

1. Numeralele cardinale pot fi formate numai dintr-un singur cuvânt și atunci spunem că sunt *numerale cardinale simple:* unu, una, doi, două, trei, șapte, zece, (o) sută, (o) mie, (un) milion, (un) miliard.

2. Celelalte numerale cardinale (în afară de cele de la unu la zece, o sută, o mie, un milion, un miliard) sunt *numerale cardinale compuse*, fiindcă sunt formate din mai multe cuvinte: doisprezece (doi+spre+zece), șaptezeci (șapte+zeci), treizeci și nouă (trei+zeci+și+nouă).

3. Numeralele ordinale se pot scrie și cu cifre romane, pe care le cunoașteți și de la aritmetică: I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX (20), XXX(30), XL (40), L (50), C (100), D (500), M (1000).

Numeralul I are o singură formă pentru toate genurile: premiul I, banca I, rândul I, clasa I etc.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru masculin se așează înaintea cifrei romane cuvântul *al*, iar la sfârșit — terminația *-lea:* al II-lea, al VIII-lea, al XIX-lea.

Pentru feminin, înaintea și la sfârșitul cifrei romane se așează litera *a:* a II-a, a VII-a, a XI-a, a XXXV-a etc.

Exercițiul 300. Formulați propoziții în care numeralele: *patru, al doilea* să fie pe rând: subiecte, atribute, complemente, folosind la nevoie și cuvintele de legătură potrivite.

Exercițiul 301. Scrieți în litere următoarele numerale: 31, 48, 63, 81, 753, al III-lea, a VI-a, al VIII-lea, a XI-a, al XV-lea, a XLIV-a.

Recapitularea numeralului

1. Definiție: partea de vorbire care arată numărul sau ordinea obiectelor prin numărare.

2. Felul numeralelor:— cardinale (arată numărul)
— ordinale (arată ordinea)

3. Genul numeralelor, masculin, feminin și neutru, rezultă din acordul cu cuvintele pe care le determină, ca și din întrebarea la care răspund în text, adresată cuvintelor determinate:

— *masculin și neutru*: câți? al câtelea?

— *feminin*: câte? a câta?

Când lămurește substantive, numeralul se acordă cu acestea în gen, ca orice adjectiv.

4. *Scrierea numeralului* se poate face:

— cu cifre arabe, la numeralele cardinale: 1, 2, 5, 11, 24, 121

— cu cifre romane, la numeralele ordinale: al II-lea, a II-a, al XIII-lea, a XIX-a, a XXVII-a etc.

— în litere, pentru toate numeralele: patru, nouăsprezece, douăzeci și nouă, al patruzeci și unulea etc.

5. *Analiza morfosintactică* a numeralului o facem arătând: *numeralul* = felul, genul, întrebarea la care răspunde (cu indicarea cuvântului căruia îi este adresată), funcția în propoziție.

Exercițiul 302. Subliniați cu o linie numeralele cardinale și cu două linii pe cele ordinale. Scrieți apoi cu cifre romane numeralele care arată ordinea, păstrând genul pe care îl au în text:

Mihai este un coleg bun. Îl cunosc de patru ani de zile, de când eram amândoi în clasa întâi. El are trei prieteni foarte buni: Matei, Cosmin și și Costică. Tuspatru se împacă foarte bine.

Scanned with OKEN Scanner

Într-o zi am fost acasă la Mihai și i-am cunoscut pe frații lui mai mari. Are trei frați și două surori. Fratele mai mare este student în anul al cincilea la Politehnică. Are o soră în clasa a douăsprezecea la liceu, iar alta — studentă în în anul al treilea la Universitate. Mai are un frate de douăzeci și doi de ani, care lucrează în uzină. Fratele cel mai mic, Virgil, e în clasa a treia. Mihai este mândru de frații săi, fiindcă cu toții sunt cunoscuți pentru hărnicia lor în întregul cartier.

Exercițiul 303. Subliniați numeralele din textele următoare și analizați-le arătând despre fiecare felul, genul, întrebarea la care răspunde și funcția pe care o are în propoziție:

a) „Vasile se scărpină în cap și zise liniștit:
— Știu ce-ai pățit, stăpâne. Mândră cucoană, n-am ce zice! Știu eu că mi-i da și cinci galbeni, și chiar șase... tot mai este un chip...“

(M. Sadoveanu — „Cozma Răcoare“)

b) „În sala cea mare a castelului, în cenușa vetrei, veghea un motan cu șapte capete, care când urla dintr-un cap s-auzea cale de o zi, iar când urla din câte șepte, s-auzea cale de șepte zile“.

(M. Eminescu — „Făt-Frumos din lacrimă“)

c) „Atunci, în loc de o strajă numeroasă, se văzură ieșind șase oameni, din care trei duceau pe umerele lor pe alți trei ce erau răniți“.

(C. Negruzzi — „Sobieski și românii“)

Exercițiul 304. Scrieți după dictare textele de mai jos. Subliniați apoi numeralele și faceți-le analiza morfosintactică:

a) „... Să zicem că s-a tăiat fiecare pâne în trei bucăți deopotrivă de mari; câte bucăți ai fi avut dumneata, care spui că avuși două pâini?
— Șase bucăți aș fi avut, domnule judecător.
— Dar tovarășul dumitale, care spui că avu trei pâini?
— Nouă bucăți ar fi avut, domnule judecător.
— Acum, cât fac la un loc: șese bucăți și cu nouă bucăți?
— Cincisprezece bucăți, domnule judecător“.

(Ion Creangă — „Cinci pâini“)

b) „— Doamne, binevoiește atunci a afla că cer un bob de grâu pentru cea dintâi căsuță a acestei table de joc; două boabe pentru a doua căsuță, patru pentru a treia, opt pentru a patra și tot așa, în progresie geometrică, până la a șaizeci și patra căsuță“.

(M. Sadoveanu — „Soarele în baltă“)

Scanned with OKEN Scanner

c) „Copilul se apropie de tarabă și începu a număra banii, tot luând câte unul din grămadă și punându-l de-o parte, pe scândură.

— Vezi că-s douăzeci? zise el triumfător. Doar mama nu minte!

— Mie mi-au ieșit numai optsprezece, zâmbi jupânul. Hai să-i mai număr o dată.

Și-i mai numără sub supravegherea lui Ioniță.

— Stai, că ai zis cincisprezece de două ori. Jupânul râse".

(I. Agârbiceanu — „Întâiul drum")

d) „Trei copii — doi băieți de șapte și de cinci ani și o fetiță de trei — rămăseseră încă dormind, în grija bunicii Safta, mama bărbatului.

Bunica Safta era văduvă de zece ani și împlinea vara asta, la Sfânta-Maria-mare, șaptezeci și cinci".

(I. Agârbiceanu — „Bunica Safta")

5. Verbul

Partea de vorbire care arată *acțiuni* sau *stări* se numește *verb*. Urmăriți cu atenție cuvintele subliniate în textul dat mai jos:

„Dar ninsoarea *încetează*. Norii *fug*. Doritul soare
Strălucește și *dezmiardă* oceanul de ninsoare".

(V. Alecsandri — „Iarna")

Cuvintele subliniate sunt verbe. Verbele *încetează*, *strălucește* arată o *stare*, iar verbele *fug*, *dezmiardă* arată *acțiuni*.

Exercițiul 305. Subliniați verbele din textele următoare:

a) „Într-o vreme, în ferestile din stânga ușii pâlpâi o luminiță gălbuie. Nu, nu s-a sculat, răsuflu ușurat. Așa somnoros ca Petruță ăsta, Nechita, nici c-am mai văzut! Și pe drum moțăie.

Lelița Ioana, mama lui Petrică, Nechitoaia, cum i se spune prin sat apare pe prispă cu o cojoacă mare în cap. Coboară și vine prin nămeți desculță, către poartă, bolborosind ceva despre iarnă".

(Radu Toma — „Câinii cantonierului")

b) „Într-un rând, în puterea primăverii, fata sta cu capul în brațele bătrânei și maică-sa îi răsfira cu degetele osoase părul auriu. Zâmbind, crăpă pleoapele și, printre genele negre, zări în pulbere de lumină un fluture, apoi o albiniță. Fluturele juca pe o rază, iar albinița bâzâia subțire și se învârtea în jurul unei floricele".

(Mihail Sadoveanu — „Mărțișor")

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 306. Găsiți verbele potrivite pentru substantivele de mai jos și formulați cu ele propoziții în care substantivele date să fie subiecte: elevul, bunica, primăvara, pomii, vrăbiile, câmpul, soarele, fluturii, barza, albinele.

Exercițiul 307. Alegeți verbele potrivite dintre cele enumerate mai jos și construiți cu ele propoziții în care substantivul *băiatul* să fie subiect: cântă, ciripește, primește, udă, curge, râde, plantează, revarsă, îmblânzește, prinde.

Exercițiul 308. Completați spațiile punctate din textul următor cu verbele potrivite, enumerate în paranteză:

„Pentru mine toate ..... lucruri nouă, căci în apropierea păsărilor și animalelor încă nu .... ce tare ..... cum Irinuța ..... rostul tuturora, cum ..... lăzi și ..... grăunțe și coajină, cum ..... și ..... ceva de mâncare și viețelului".

(M. Sadoveanu — „La Mestecănei")

(erau, să vezi, trăisem, mă miram, căuta, aduna, știa, scotea, a dat, s-a dus, deschidea).

Schimbarea formei verbului

În vorbire, verbul își schimbă forma după *persoană*, *număr* și *timp*.

Verbul arată acțiuni sau stări. O acțiune poate fi făcută de una din cele trei persoane, care poate sta la numărul singular sau la plural. *Exemplu*:

Persoana	Numărul	
	Singular	Plural
I	Eu *citesc* o carte	Noi *citim* un anunț
a II-a	Tu *citești* o revistă	Voi *citiți* o compunere
a III-a	El *citește* un ziar Ea *citește* o scrisoare	Ei *citesc* lecțiile Ele *citesc* o poveste

Din tabelul dat mai sus, se observă că verbul *citesc* (a citi) își schimbă forma după persoană și număr. Când acțiunea sa este făcută de *o singură persoană* (eu citesc, tu citești, el citește, ea citește),

Scanned with OKEN Scanner

verbul este la *numărul singular*. Când persoana verbului este la *numărul plural*, şi verbul se află la acelaşi număr (noi citim, voi citiţi, ei citesc, ele citesc).

Exerciţiul 309. Subliniaţi verbele din textul următor. Completaţi apoi spaţiile din paranteză cu pronumele personale potrivite şi arătaţi oral la ce persoană şi număr se află verbele subliniate:

„Dar soarele (——) era strălucitor şi mugurii mestecenilor (——) se arătau clătinându-se, deasupra izvoarelor. Gânsacul, războinic cum nu-l ştiam (——), îşi duse (——) nevestele şi odraslele pe cărare, la vale. Mergeau (——) încet. Un bobocel rămânea (——) din când în când în urmă, se învârtea (——) în loc şi parcă nu ştia (——) în ce parte să apuce (——)".

(M. Sadoveanu — „La Mestecănei")

Exemplu: Un bobocel rămânea (el) din când în când în urmă...

Observaţii

Pentru a afla persoana şi numărul unui verb, punem verbului întrebarea *cine*? răspunzând cu pronumele personal potrivit, a cărui formă ne indică precis persoana verbului şi numărul la care se află. Spre exemplu, trebuie să aflăm persoana verbelor: *scrieţi, alergi, cântăm, citeşte*. Procedăm astfel:

Cine aleargă?	*Tu* alergi. (persoana a II-a singular)
Cine cântă?	*Noi* cântăm. (persoana I plural)
Cine scrie?	*Voi* scrieţi. (persoana a II-a plural)
Cine citeşte?	*El (ea)* citeşte. (persoana a III-a singular)

Exerciţiul 310. Arătaţi la ce persoană se află următoarele verbe, folosind procedeul prezentat mai sus: copiez, ciopleşte, toarceţi, aşezăm, au hotărât, a aflat, vom primi, să plecaţi, aş întreba, stai, citiţi.

Exemplu: copiez (eu) — persoana I singular.

Exerciţiul 311. Copiaţi textele de mai jos, subliniaţi verbele şi arătaţi la ce persoană şi număr se află fiecare:

a) „Colţun, căţelul, sta deoparte, şi când îmi întorceam privirile spre el, dădea vesel din ciotul de coadă tăiată. Afară din şopron se învăluia ploaia pe vânt, copacii din preajmă se scuturau şi oftau; dar în cotlonul nostru era bine; mirosea plăcut a fum şi, când mă înfiora răceala, mă cuibăream în tohoarca miţoasă a lui moş Sava şi de acolo îmi urmam cu el sfatul".

(M. Sadoveanu — „Hultanul")

Scanned with OKEN Scanner

b) „Dintre toate amintirile frumoase, această seară, când ne-a cetit povestea, rămase stăruitoare în piroteala mea, în legănarea trăsurii mari, pe când clopotele sunau încet prin liniștea pădurii. Treceam printre două ziduri de verdeață care-mi trimeteau aburiri răcoroase, și mă apropiam repede de locul unde a fost odată școala, unde m-am jucat, unde Domnu' și-a petrecut atâția ani..."

(M. Sadoveanu — „Domnu' Trandafir")

c) „Și băiatul își duse din nou fluierul la buze și, măcar că sunetele pe care le scotea erau aspre și urâte, măcar că degetele-i tremurau și nu nimereau găurile fluierului, copacii se clătinau întâi încetișor, apoi mai tare, tot mai tare, brațele prinseră a le undui, iar frunzișul șopti, cântă, izbucni într-un cântec neasemuit de frumos".

(Vladimir Colin — „Fluierul pădurii adormite")

Timpurile verbului

Acțiunea unui verb se poate desfășura când vorbim, adică în *momentul* vorbirii. De asemenea, ea se poate desfășura *înaintea sau după momentul vorbirii.*

Forma pe care o ia verbul pentru a arăta când are loc acțiunea sa față de momentul vorbirii se numește timp.

Verbul are trei timpuri: *prezent, trecut* și *viitor.*

a) Timpul prezent arată că acțiunea verbului are loc în momentul vorbirii: *povestesc, desenez, sculptez, vorbesc, merg, văd* etc.

b) Timpul trecut arată că acțiunea verbului s-a petrecut înaintea momentului vorbirii: *am povestit, am desenat, am sculptat, am vorbit, am mers, am văzut* etc. De asemenea, tot la timpul trecut se află și forme verbale ca: *povesteam, povestii, povestisem, desenam, desenai, desenasem, sculpam, sculptai, sculptasem* etc.

c) Timpul viitor arată că acțiunea verbului va avea loc după momentul vorbirii: *voi povesti, voi desena, voi sculpta, voi vorbi, voi merge, voi vedea* etc.

Timpurile verbului pot fi reprezentate în schemă astfel:

Timpul prezent

Timpul trecut ← Momentul vorbirii → Timpul viitor

Scanned with OKEN Scanner

Conjugarea verbului

Verbul își schimbă forma în timpul vorbirii după *persoană*, *număr* și *timp*. Trecerea unui verb prin cele trei timpuri, la cele trei persoane, la singular și la plural se numește *conjugare*.

Iată un model de conjugare a unui verb: verbul *a învăța*.

Timpul prezent

	Singular	*Plural*
Pers. I	eu învăț	noi învățăm
Pers. a II-a	tu înveți	voi învățați
Pers. a III-a	el (ea) învață	ei (ele) învață

Timpul trecut

	Singular	*Plural*
Pers. I	eu am învățat	noi am învățat
Pers. a II-a	tu ai învățat	voi ați învățat
Pers. a III-a	el (ea) a învățat	ei (ele) au învățat

Timpul viitor

	Singular	*Plural*
Pers. I	eu voi învăța	noi vom învăța
Pers. a II-a	tu vei învăța	voi veți învăța
Pers. a III-a	el (ea) va învăța	ei (ele) vor învăța

Exercițiul 312. Citiți textul, subliniați verbele și arătați persoana și timpul fiecăruia. Puneți apoi verbele la timpul trecut, după modelul dat mai jos:

„Câteva clipe rămân așa, nemișcat, într-un picior, cu suflarea stinsă. Cu inima cât un purec, mă apropii de cuier. Apuc căciula și trăistuța pregătită de cu seară și, cu pași de pisică, mă-ndrept spre ușă. Apăs ușurel pe clanță, deschid și mă strecor afară".

(Radu Toma — „Câinii cantonierului")

Exercițiul 313. Subliniați în textele date mai jos, cu o linie verbele la timpul prezent, cu două linii pe cele la timpul trecut și cu trei linii pe cele la timpul viitor, arătând oral numărul și persoana lor:

a) „— Când l-am văzut cum se prăbușește printre crengile stejarului, o dată parcă mi s-a răcit inima. Într-o clipită am și ajuns lângă dânsul. S-a ridicat iute din mărăciniș..."

(Radu Toma — „Cartea cu poze")

Scanned with OKEN Scanner

b) „Mă învățasem cu drumul și-mi plăceau locurile acelea, încât uneori nici duminica n-aveam astâmpăr acasă, ci plecam la Măgura, unde-mi făceam o sumedenie de prieteni".

(Radu Toma — „Câinii cantonierului")

c) „Domnul învățător își privește lung ceasul și lasă catalogul pe marginea catedrei. Nu mai face apelul. Nici n-are de ce! Coboară postamentul și vine printre noi. Stăm nemișcați, cu trupurile încordate ca arcurile, și-i așteptăm cuvintele minunate, cu care ne-am obișnuit de astă toamnă. Dar ele nu s-aud".

(Radu Toma — „Câinii cantonierului").

Exercițiul 313. În textele de la exercițiul anterior, puneți verbele din primele două texte la prezent, iar din ultimul text la viitor, apoi transcrieți textele cu verbele astfel modificate.

Exercițiul 314. Puneți la timpul viitor următoarele verbe: despic, prind, îmbrac, dau, aprind, am, explic, întreb, răspund, aștern, alung, acopăr, construiesc, coc, păzesc, pictez, prăjesc.

Exercițiul 315. Treceți verbele următoare la timpurile: prezent, trecut și viitor, la toate persoanele, la singular și la plural: gândesc, spăl, trec, cobor, tresar, încerc.

Exercițiul 316. Copiați textele următoare și subliniați verbele. Treceți-le apoi oral, pe fiecare, la cele trei timpuri, la singular și la plural, ca la exercițiul anterior:

a) „S-a ridicat, de-odată, din prăpastia întunecoasă, umedă, a munților falnici. Și doritor de lumină, în această dimineață scăldată de soare, a întins aripile, ca o flamură, deasupra brazilor bătrâni. S-a înălțat mai întâi drept în sus, ca o săgeată; a străbătut văzduhul răcoros, apoi a rămas acolo, s-a legănat în aer, îmbătat de plăcerea să fluture la înălțimea uriașă; a plecat capul și-a privit în jos".

(Emil Gârleanu — „Vulturul")

b) „Îmi voi încerca norocul. De voi izbuti să înduplec pe împăratul a ierta pe acești oameni de la moarte, mă voi încumeta să mă însărcinez și cu cealaltă treabă; iar de nu, sănătate bună! Mă voi duce de unde am venit. Asta să fie norocul meu; niciodată nu strică cineva să facă o încercare".

(Petre Ispirescu — „Greuceanu")

Exercițiul 317. Treceți următoarele verbe la timpul viitor, păstrând persoana și numărul la care se află fiecare: zic, ai adus, face, lucrăm, ați terminat, au închis, purtați, rupe, a vopsit, lipsește, caut.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 318. Subliniați verbele din textele date mai jos, apoi conjugați-le la cele trei timpuri, oral:

a) „Împăratul, de umbla în fruntea oștilor, de sta la sfat mare, de se culca, de se scula, de mânca, de-și mângâia coconii, un gând nu-l mai slăbea..."

(B. Șt. Delavrancea)

b) „Acum s-a săturat; se suie binișor până-n mijlocul slovei roșii care o atrage. Își scutură aripioarele, își întinde piciorușele de dinapoi și le freacă unul de altul ca și cum ar ascuți două cuțite; apoi, lenește, ațipește".

(Emil Gârleanu — „Musculița")

Exercițiul 319. Arătați oral persoana, numărul, timpul, întrebarea la care răspund și funcția pe care o au în propoziție verbele de la exercițiul anterior.

Exercițiul 320. Subliniați verbele din textele care urmează, arătând timpul, persoana și numărul fiecăruia:

a) „La umbra părului, văd întinsă o pocladă, în lungul zilelor tihnite de august. Acolo stă mama, câteodată singurică Mă cheamă, mă mângâie; uneori suspină și lăcrămează. Altă dată se adună în jurul ei bunica și alte bătrâne din sat".

(M. Sadoveanu — „Părul din ograda bunicilor")

b) „Așa încep toate poveștile. Dar povestea noastră n-a fost o dată, ea a fost și va fi mereu, de câte ori un puișor se va rătăci de mama lui".

(Sarina Cassvan — „Pit și Pitulice")

c) „Când stăpânul a desfăcut moara ș-a trimis-o spre alte țărmuri mai fericite, Toader s-a tras acasă, a pus mâna pe fierăstrău și pe bardă, ș-a ieșit la lucru de stolerie".

(M. Sadoveanu — „Un meșter și oamenii lui")

d) „Oamenii au murmurat și s-au tras la o parte cu supunere. Iar boierul și-a săltat barba din gulerul giubelei și-n ochiul lui cel sănătos s-a aprins mare spaimă, când a cunoscut pe prietinul meu".

(M. Sadoveanu — „Județ al sărmanilor")

Exercițiul 321. Arătați ce înțeles are verbul *mănâncă* în propozițiile date mai jos:

Mănâncă pământul fugind.
Te cam mănâncă spinarea, măi țâcă!
Mircea mănâncă mere coapte.
Bunica îl mânca din ochi pe Ionel.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 322. Căutați verbele cu înțeles asemănător pentru fiecare din cele date mai jos: aleargă, țipă, adună, cară, schimbă, zice, se uită. Formulați apoi cu ele propoziții.

Exercițiul 323. Dați exemple de propoziții în care verbul *a fierbe* să aibă înțelesuri diferite.

Exercițiul 324. Formulați propoziții în care verbul *a se agăța* să aibă înțelesuri diferite și explicați diferența de înțeles de la un exemplu la altul.

Analiza morfosintactică a verbului

Analiza morfosintactică a verbului se face arătând: persoana, numărul, timpul, întrebarea la care răspunde și funcția în propoziție.

Funcțiile în propoziție ale verbului pot fi diferite.

1. *Când are persoană*, verbul are funcția de predicat verbal:
   Prietenii mei *au câștigat* concursul.

2. *Când nu are persoană*, verbul poate avea funcția de *subiect, nume predicativ, atribut* sau *complement*, așa cum rezultă și din exemplele în propoziție, date mai jos:

a) Subiect:

A învăța este o datorie de onoare.

b) Nume predicativ:

Datoria tuturor *este de a munci.*
Apa aceasta *este de băut.*

c) Atribute:

El avea pasiunea *de a călători.*
Am întâlnit pe drum un copil *plângând.*
Lecția *învățată* pare ușoară.
Problema *de rezolvat* e complicată.

d) Complemente:

Mă pregătesc *pentru a participa* la concurs.
Citind zi de zi, îmi lărgesc orizontul cultural.
Părinții lui se pregăteau *de secerat.*

Scanned with OKEN Scanner

Aşadar, pentru a stabili şi indica în cadrul analizei morfosintactice a verbului funcţia sa în propoziţie, ne folosim de întrebările corespunzătoare fiecărei funcţii învăţate.

Exemplu de analiză morfosintactică a verbului:

Stele *licărinde se zăreau* pe cerul *întunecat.*

licărinde = verb, (ce fel de stele?) atribut (nu are persoană).
se zăreau = verb, timpul trecut, persoana a III-a plural, (ce făceau?) predicat verbal.
întunecat = verb, (ce fel de cer?), atribut (nu are persoană).

Exerciţiul 325. Subliniaţi şi analizaţi verbele din textele date mai jos, după modelul prezentat:

a) „Penele mele cele frumoase nu fac cât glasul lor şi între noi nu e nici o deosebire. Mama lor m-a crescut şi m-a îngrijit ca şi pe ei. Suntem fraţi şi îmi sunt dragi, fiindcă am împărţit hrana, primejdiile şi bucuriile împreună. Ei m-au făcut să cred că suntem din acelaşi neam şi m-au ocrotit ca pe un adevărat frate".

(Sarina Cassvan — „Păsărarul")

b) „În lungul câmpiei arse, pustii, se înalţă doar un singur pâlc de sălcii ce ocrotesc, sub umbra deasă a crengilor despletite, un izvor din care şi ele îşi sug viaţa. Izvorul curge subţire..."

(Emil Gârleanu — „Musafirul")

Exerciţiul 326. Subliniaţi verbele din textele date mai jos şi faceţi-le analiza morfosintactică:

a) „... Poate va înghiţi la galbeni, i-a sta vreunul în gât, s-a îneca ş-oi scăpa de dânsul. Şi cum zice, umflă cocoşul de o aripă şi-l zvârle în haznaua cu bani..."

(I. Creangă — „Punguţa cu doi bani")

b) „Iară de-a avea noroc, ş-a veni calul tău mai întâi, şi mi-a aduce cele poroncite, să ştii că merg cu tine oriunde mi-i duce, s-a mântuit socoteala".

(I. Creangă — „Povestea lui Harap Alb")

Exerciţiul 327. Construiţi propoziţii cu următoarele verbe: ploua, se legănau, bătea, cădeau, şuiera, a încetat, s-a limpezit, vom pleca. Dacă aţi realizat astfel un text, daţi-i titlul potrivit.

Exerciţiul 328. Alcătuiţi cât mai multe propoziţii în care verbul *a sorbi* să aibă înţelesuri diferite.

Scanned with OKEN Scanner

Recapitularea verbului

1. *Definiție*: partea de vorbire care exprimă acțiuni sau stări.

2. *Schimbarea formei verbului* (conjugarea lui) se face după *persoană, număr* și *timp*.

a) Persoana — forma pe care o ia verbul pentru a arăta că acțiunea sa este făcută de:
- — cel care vorbește (pers. I): eu *citesc*; noi *citim*
- — cel cu care se vorbește (pers. a II-a): tu *citești*; voi *citiți*
- — cel despre care se vorbește (pers. a III-a): el (ea) *citește*; ei (ele) *citesc*.

b) Numărul — forma pe care o ia verbul pentru a arăta că:
- — acțiunea sa este făcută de o singură persoană *(singular)*;
- — acțiunea sa este făcută de mai multe persoane *(plural)*.

c) Timpul — forma pe care o ia verbul pentru a arăta când are loc acțiunea sa față de momentul vorbirii:
- — în *prezent* (în momentul vorbirii): eu *citesc*; el *lucrează*
- — *în trecut* (înaintea momentului vorbirii): eu *am citit*; el *a lucrat*
- — în viitor (după momentul vorbirii): eu *voi citi*; el *va lucra*.

3. *Funcțiile în propoziție* ale verbului:

a) Când are persoană: *predicat verbal*;

b) Când nu are persoană: *subiect, nume predicativ* (împreună cu verbul *a fi* la formele cu persoană formează predicatul nominal), *atribuit, complement*.

4. *Analiza morfosintactică* a verbului se face arătând: verbul, timpul, persoana, numărul, întrebarea la care răspunde, funcția în propoziție (pentru verbele care nu au persoană, se arată: verbul, întrebarea la care răspunde, funcția în propoziție).

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 329. Subliniați verbele din textele de mai jos, conjugați-le la cele trei timpuri și apoi faceți-le analiza morfosintactică:

a) „În palat, de atunci și până acum, nimeni nu s-a schimbat. Afară de mine, care am albit, tot ce vezi aici e ca o cadră pe hârtie; toate stau cum le-a prins ceasul somnului din urmă".

(B. Șt. Delavrancea — „Departe, departe...")

b) „Eu însă m-am suit în vârful unui brad și cum am văzut că apucă turcii spre Plotunul, m-am azvârlit fără sine pe părul unui cal, am alergat acasă și, când colo, am găsit copila teafără..."

(I. Creangă — „Amintiri din copilărie")

Exercițiul 330. Grupați verbele următoare astfel, încât fiecare grupă să cuprindă verbe cu înțeles asemănător: a vorbi, a cutreiera, a arunca, a agăța, a grămădi, a invada, a discuta, a se plimba, a azvârli, a anina, a buluci, a cotropi, a aglomera, a atârna, a tăifăsui, a umbla, a lepăda, a sporovăi, a călători, a trăncăni, a merge, a cuvânta.

Exercițiul 331. Completați spațiile punctate cu verbele potrivite ca înțeles:

Munca ..... viața, iar lenea o .....
Pomul ..... după roade, iar omul după fapte.
Leneșul mai mult ....., scumpul mai mult .....
Prietenul adevărat la nevoie .....
Cine ..... de dimineață, departe .....
Buturuga mică ..... carul mare.
Cine nu ....., nu .....
Picătură cu picătură ..... marea.
Câinii ....., caravana .....
Pe cine nu lași ....., nu te lasă .....
Cine ..... carte ..... patru ochi.

Exercițiul 332. Găsiți verbele cu înțeles contrar pentru următoarele verbe:

a începe	a lega	a aduna .....
a aprinde	a scăpa	a aduce .....
a curăți	a lua	a se înnoura .....
a încălzi	a limpezi	a netezi .....
a pleca	a subția	a lăuda .....
a coborî	a chema	a încăleca .....
a lumina	a răsări	a îngheța .....
a albi	a întineri	a coase .....

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 333. Găsiți verbele potrivite pentru următoarele substantive, cu care veți alcătui apoi propoziții dezvoltate: orașul, străzile oamenii, tramvaiele, fabricile, munca, copiii, școala, clopoțelul, învățătoarea, lecțiile.

Exercițiul 334. Folosind începutul dat mai jos, continuați compunerea în așa fel, încât până la terminarea ei să folosiți cel puțin zece verbe la timpul trecut:

Era într-o după amiază de vară. Tocmai plecam cu tata la pescuit, când ....

Exercițiul 335. Scrieți după dictare textele următoare și subliniați verbele cu o linie, iar pronumele cu două linii. Explicați apoi oral scrierea grupurilor verb-pronume:

a) „— Auzi că tot nu-i dumerit. Ia du-l la cancelarie și fă-l să înțeleagă odată!

Costachi făcu din cap semn lui Ion să vie după dânsul. Și, în cancelarie, îl întrebă scurt: „Ce vrei?“ — dar nu-i lăsă timp să răspundă; în aceeași clipă îl plesni peste gură, de-l podidi sângele. După câteva minute de „răfuială“, un argat îl scoase în brânci din ogradă și-i azvârli căciula peste poartă“.

(Al. Vlăhuță — „Socoteala“)

b) „Se duse, se duse și la foc nu mai ajunse; dar în drumul ei întâlni o grădină părăginită care o strigă, zicându-i:

— Fată mare, fată mare! vino de-mi curăță pomii ce mi-au mai rămas, de omizi; și când te-i întoarce, ți-oi da poame coapte să mănânci“.

(P. Ispirescu — „Fata moșului cea cuminte“)

Exercițiul 336. Faceți analiza substantivelor, adjectivelor, pronumelor și verbelor din următorul text:

„Primăvara, prin buruienile uscate din grădina lor, găsește multe scoici de bourel, dar sunt goale. Le adună și le dă frățiorilor mai mici, să se joace cu ele. Soru-sa, Măriuța, pe cele mai mici le înșiră pe-o ață ...“

(I. Agârbiceanu — „Bourelul“)

Exercițiul 337. Dați exemple de propoziții dezvoltate în care cuvântul *port* să aibă înțelesuri diferite.

Exercițiul 338. Subliniați verbele cu funcție de predicat în textele ce urmează, despărțiți textul în propoziții, stabiliți subiec-

Scanned with OKEN Scanner

tul fiecărei propoziții și arătați oral prin ce este exprimat și care propoziții au subiect subînțeles:

a) „— Patrocle, îi zise ea, eu știu că tu ești cățel vrednic și viteaz; dar ce ne facem noi dacă ne-om rătăci în pădure? Acu ar fi bine să cioplim o toacă de lemn de tei și s-o anînăm într-un vârf de copac. Când bate vântul, toaca sună și bunicii ne caută și ne găsesc. Dar nu putem face toacă, pentru că n-am luat cuțit de acasă".

(M. Sadoveanu — „Dumbrava minunată")

b) „— Poate-i zice că și rațele de apă sunt ale voastre și toporul din fundul iazului. V-oi învăța eu să puneți stăpânire pe lucrurile din lume, cornoraților!"

(Ion Creangă — „Dănilă Prepeleac")

Exercițiul 339. Analizați toate părțile de vorbire învățate, din textul următor:

„Împăratul luă buruienile de la arap și porunci să-i dea cal împărătesc și un rând de haine de aur ce-ți luau vederile de frumusețe, apoi chemă pe împărăteasă să-i dea buruienile să le fiarbă și să le bea".

(„Omul de piatră")

6. Cuvintele de legătură

Oamenii se înțeleg între ei prin vorbire. Pentru a vorbi, ei folosesc cuvinte. Cuvintele pot fi rostite sau scrise. În vorbire, cuvintele se leagă între ele, dând înțelesul dorit spuselor noastre.

Legătura de înțeles între cuvinte o realizăm așezându-le într-o anumită *ordine* și dându-le o anumită *formă*. Spre exemplu, luăm cuvintele: toți, lume, pace, om, a apăra, cinstit. Enunțându-le astfel, ele n-au înțeles luate împreună, deci nu exprimă o comunicare.

Dacă așezăm aceleași cuvinte într-o anumită ordine și le dăm o anumită formă, între ele se stabilesc astfel legături de înțeles care fac ca împreună să exprime o comunicare clară, precisă:

Toți oamenii cinstiți apără pacea lumii.

În afară de ordinea și forma pe care le-o dăm, stabilim legături de înțeles între cuvinte și cu ajutorul *cuvintelor de legătură*.

Exemplu:

Vasile *și* Florica sunt elevi *în* clasa a IV-a. Ei stau *în* rândul *de* bănci *dinspre* fereastră *și* învață foarte bine. Când se întorc *de la*

Scanned with OKEN Scanner

școală, își pregătesc lecțiile împreună. Ei învață *cu* sârguință *ca să* ajungă oameni vrednici. Amândoi sunt fruntași, *dar* nu vorbesc *despre* succesele lor, *fiindcă* sunt modești.

În textul de mai sus, cuvintele subliniate sunt cuvinte de legătură.

Observații

1. Unele cuvinte de legătură *leagă părți secundare de propoziție de cuvintele pe care acestea le lămuresc*. Astfel, cuvântul *în* leagă atributul *clasa* de cuvântul *elevi* pe care îl lămurește. Tot cuvântul *în* mai leagă complementul *rândul* de verbul *stau*, pe care îl lămurește. Cuvântul *de* leagă atributul *bănci* de substantivul rândul, pe care îl lămurește. Cuvântul *dinspre* leagă atributul *fereastră* de substantivul rândul, pe care îl lămurește. Cuvântul *de la* leagă complementul *școală* de verbul *se întorc*, cuvântul *cu* leagă complementul sârguință de verbul *învață*, iar cuvântul *despre* leagă complementul *succesele* de verbul *nu vorbesc*.

Asemenea cuvinte, care leagă părți secundare de propoziție de cuvintele pe care le determină sunt: *pe, în, la, cu, de, din, spre, dinspre, despre, între, pe la, de pe la, de la, de după, după, lîngă, pe lângă, de pe lângă, pentru, contra, fără* ș.a.

2. Alte cuvinte *leagă între ele părți de propoziție de același fel sau propoziții*. Cuvântul *și* leagă două subiecte (Vasile, Florica); tot cuvântul *și* leagă două propoziții (propoziția *Ei stau în rândul de bănci dinspre fereastră* cu propoziția *învață foarte bine*). Cuvintele *ca să, dar, fiindcă* leagă de asemenea două propoziții.

Asemenea cuvinte, care leagă două părți de propoziție de același fel sau două propoziții sunt: *și, nici, dar, iar, însă, ci, sau, ori, deci, încât, că, dacă, să, ca să, așadar, deși, fiindcă* ș.a.

3. Cuvintele de legătură *nu-și schimbă forma* în timpul vorbirii și nu au funcții în propoziție. Ele *se analizează* indicând cuvântul și legătura pe care o stabilește, după caz (leagă un atribut sau un complement de cuvintele pe care le lămuresc; leagă două părți de propoziție de același fel: subiecte, nume predicative, atribute sau complemente; leagă două propoziții).

Exercițiul 340. Subliniați cuvintele de legătură din textul dat mai jos și explicați ce legătură stabilește fiecare:

„În vremea asta, zeii cei mari, zeii-olimpieni, se adunaseră în sala unde îi aștepta stăpânul. Zeus stătea pe tronul său, cu fulgerele-n mâna dreaptă, și-n stânga purtând sceptrul. Vulturul cel

Scanned with OKEN Scanner

cu pene sure, vulturul care zbura zilnic, să-l sfâșie pe Prometeu, era acolo, lângă dânsul".

(Al. Mitru — „Legendele Olimpului")

Exercițiul 341. Subliniați cu o linie cuvintele de legătură ce leagă atribute sau complemente de cuvintele pe care le lămuresc și cu două linii pe cele care leagă părți de propoziție de același fel sau două propoziții:

a) „Învățătorul se îndreptă spre catedră și începu să aleagă caietele cu compunerile băieților. Prin bănci se auziră șoapte grăbite și înfrigurate".

(Virgil Stoenescu — „Sârguința lui Iancu")

b) „Cum ajunge grangurul la curtea împăratului și intră înăuntru, împăratul văzându-l că e așa de frumos împodobit și are o statură foarte atrăgătoare, îl primi cu cea mai mare cinste, îl puse în fruntea mesei și-l pofti să cânte".

(Simeon Florea Marian — „Privighetoarea")

c) „Luni, fișpanul își luă traista de piele în spate și, cu banii adunați de pe la români, porni peste munte".

(Ion Agârbiceanu — „Fișpanul")

Exercițiul 342. Completați spațiile punctate din textul de mai jos cu cuvinte de legătură potrivite, reamintindu-vă versurile învățate pe de rost:

a) „Sus, ... Argeș, ... munți,
Au rămas codri cărunți;
Jos, ... vale, ... zăvoi,
Se cobor turme ... oi,
... un cuc ... pana sură
Și-a spus numele ... gură:
Cu — cu!"

(Duiliu Zamfirescu — „Barza")

b) „... ... arat un plug
venea încet .... casă;
... ... un bou, ... jug,
O muscă se-așezasă".

(Al. Donici — „Musca la arat")

Exercițiul 343. Completați spațiile libere din textul dat mai jos cu cuvintele de legătură potrivite, alese din paranteză, folosindu-le repetat pe cele ce se potrivesc în mai multe locuri:

„... ... curțile argeșene, chiar ... fața porților, pornea drumul cel mare .... apa Oltului ... poiana însorită ... ... Cozia și .... Râmnic.

Scanned with OKEN Scanner

Şi ... ... Târgovişte porneau drumuri mari, ... inima Ţării Româneşti. ..... cele patru porţi ale cetăţii, un drum pornea ... valea Dâmboviţei, ... Câmpulung, altul ... Argeş".

(Eusebiu Camilar — „Povestiri eroice")

(pe, cu, spre, din, de la, către)

Exerciţiul 244. Formulaţi propoziţii în care să folosiţi şi următoarele cuvinte de legătură: cu, pentru, despre, pe lângă, dinspre, de pe, între, de pe la, din, prin, spre, către. Arătaţi apoi ce legături stabilesc.

Exerciţiul 345. Întocmiţi o scurtă compunere despre o zi de şcoală, folosind următoarele cuvinte de legătură: şi, dar, să, fiindcă, ori, iar, deci, însă — împreună cu altele ce vor fi necesare.

Recapitularea cuvintelor de legătură

1. *Definiţie:* părţile de vorbire care ajută la formarea legăturii de înţeles între cuvinte, în timpul comunicării.

2. *Felurile cuvintelor de legătură,* după legăturile pe care le realizează:

a) cuvinte care leagă părţi secundare de propoziţie de cuvintele pe care le lămuresc: pe, în, la, cu, de, din, despre, lângă, fără, către etc.

b) cuvinte care leagă părţi de propoziţie de acelaşi fel sau propoziţii: şi, nici, dar, însă, să, ca să, fiindcă, sau, ori, deci, încât, dacă, deşi etc.

3. Cuvintele de legătură *nu-şi schimbă forma* în timpul vorbirii.

4. *Analiza gramaticală* a cuvintelor de legătură o facem arătând că sunt cuvinte de legătură şi ce legături stabilesc.

Exerciţiul 346. Subliniaţi toate cuvintele de legătură din textele de mai jos şi arătaţi apoi ce fel de legături stabilesc:

a) „Sus, la far, se leagănă molatic semnalul care arată că e timp rău pe mare. Fusese furtună şi de patru zile nici un vapor nu intrase în port".

(J. Bart — „După furtună")

b) „Când a văzut stăncuţa că porumbeii primesc grăunţe bune, s-a vopsit în alb şi a zburat spre porumbar. Porumbeii au crezut la început că-i şi ea un porumbel şi au lăsat-o să intre".

(Lev Tolstoi — „Stăncuţa şi porumbeii")

Scanned with OKEN Scanner

c) „Unii ziceau că ar fi fără de margini, iar alții spuneau că țin minte de a fi auzit din bătrâni că s-ar fi bătut odinioară împăratul cu vecinii săi, din care unii erau mai mari și mai puternici, iar alții mai mici și mai slabi decât dânsul".

(I. Slavici — „Zâna zorilor")

Exercițiul 346. Subliniați cu o linie atributele și cu două linii complementele în textele de mai jos. Încercuiți apoi cuvintele de legătură prin care acestea se leagă de cuvintele determinate și indicați prin săgeată legătura stabilită, după exemplul dat:

a) „Nu mai ieșise din sat până acum. Nici în car n-a fost, decât din curte până în drum. Și, Doamne, ce bine era în car ! Să nu te mai cobori ! Dar când ajungea carul lor în calea ce ducea la câmp, tatăl său, fără să mai oprească boii, îl lua pe sus și-l punea în drum".

(I. Agârbiceanu — „La pădure")

b) „Primprejur nici un fir de iarbă, de fân, nimic; nici un jgheab cu apă. Dincolo de gard, o mulțime de poloboace pline cu hușțile borșului vărsat din ele. Din altă parte venea miros de oțet. Spre crâșmă se auzeau glasurile celor ce beau. În cătina de alături vrăbiile îl asurzeau".

(Emil Gârleanu — „Gâza")

c) „Întors acasă, își luă locul în grajd, mulțumit de liniștea dimprejurul lui, de lumina ce se revărsa pe ferestruia din față, de fânul mirositor ce-l smulgea de deasupra capului".

(Emil Gârleanu — „Gâza")

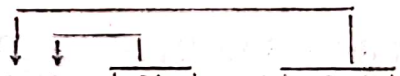

Exemplu: Nu mai ieșise din *sat* până *acum.*

Exercițiul 347. Copiați textele date mai jos. Subliniați cu o linie cuvintele de legătură ce leagă părți de propoziție de același fel sau propoziții și cu două linii pe cele care leagă părți de propoziție diferite, explicând oral ce legături stabilește fiecare:

a) „Preumblându-mi ochii, când peste șesul cu strălucire și scânteie, când prin munții cu tainice și răcoroase raze, mă așezam pe un bolovan de piatră..."

(Al. Odobescu — „Pe plaiurile Bisocei")

b) „Mai rămânea, nu-i vorbă, neîmpărțită bucata de la mijloc, până la partea fratelui mai mare, dar pe aceasta, ca să nu fie gâlceavă, au împărțit-o frații mai mari între dânșii.

— Așa ! grăi Petrea, și-a făcut fiecare parte dreaptă".

(Ioan Slavici — „Petrea Prostul")

Scanned with OKEN Scanner

c) „Și omul se dezbrăcă, se așeză cu fața la perete și adormi tun. A doua zi se sculă, nu primi să ospăteze cu nimic, nu vorbi cu nimeni și, spre seară, plecă fără un cuvânt de mulțumire către gazdă. Merse el ce merse, pe cât îl țineau picioarele, și, pe-nnoptate, se opri pe marginea unei ape, la coliba unui pescar".

(Emil Gârleanu — „Ursuzul")

d) „La un semn, arnăuții le trecu o frânghie pe după gât și-i legă, unul după altul, de coada surului. Apoi turcul se aruncă în șa, strânse călcâiele și surul o luă la trap. Cei doi flăcăi, legați de gât, fugeau după cal, cu gâtul întins, ca-ntr-un jug, cu ochii ieșiți din cap de spaimă și răsuflet".

(Emil Gârleanu — „Ibrahim")

Exercițiul 348. Analizați substantivele, adjectivele, pronumele și cuvintele de legătură din textul următor, indicând oral, pentru cuvintele de legătură ce legături stabilesc:

„De două ori i se întâmplase să mai vază pe câmp cum un bărzăune negru-galben se luptase cu un păianjen mai mare decât dânsul, cum îl biruise și cum îl luase între labe și zburase cu el".

(I. Al. Brătescu — Voinești — „Niculăiță Minciună")

MORFOLOGIA

PĂRȚILE DE VORBIRE

(recapitulare)

Morfologia este partea gramaticii care stabilește regulile după care cuvintele își schimbă forma în timpul vorbirii.

Părțile de vorbire sunt grupe mari de cuvinte care își schimbă forma după aceleași reguli, arată sau denumesc același lucru și au același rol în vorbire.

a) *Părți de vorbire care își schimbă forma*

1. *Substantivul* — partea de vorbire care *denumește obiecte* și își schimbă forma după gen și număr.
2. *Adjectivul* — partea de vorbire care *arată însușiri* ale obiectelor și se acordă în gen și număr cu substantivul pe care îl lămurește.

Scanned with OKEN Scanner

3. *Pronumele* — partea de vorbire care *ține locul unui substantiv* și își schimbă forma după persoană, număr și gen.

4. *Numeralul* — partea de vorbire care *arată numărul sau ordinea* obiectelor prin numărare și care, când lămurește substantive, se acordă în gen cu acestea.

5. *Verbul* — partea de vorbire care *arată acțiuni sau stări* și își schimbă forma după persoană, număr, timp.

b) *Părți de vorbire care nu-și schimbă forma*

7. *Cuvintele de legătură* ajută la stabilirea legăturii de înțeles între celelalte cuvinte sau între propoziții, în vederea realizării unei comunicări.

ANALIZA MORFOSINTACTICĂ

Când analizăm un cuvânt, arătând despre el ce este ca parte de vorbire, felul, modul în care își schimbă forma, întrebarea la care răspunde și funcția pe care o are în propoziție, spunem că facem *analiza morfosintactică* a acelui cuvânt. Iată mai jos un exemplu de analiză morfosintactică a propoziției dezvoltate:

Maria a împrumutat de la voi trei cărți interesante.

Maria = substantiv propriu, genul feminin, numărul singular, (cine a împrumutat?), subiect.

a împrumutat — verb, timpul trecut, persoana a III-a singular, (ce a făcut Maria?), predicat verbal.

de la = cuvânt de legătură, leagă complementul *voi* de verbul *a împrumutat*, pe care îl determină.

voi = pronume personal, pers. a II-a plural, (de la cine a împrumutat?), complement.

trei = numeral cardinal, se acordă în gen cu substantivul *cărți*, (câte cărți a împrumutat?), atribut.

cărți = substantiv comun, genul feminin, nr. plural, (ce a împrumutat?), complement.

interesante = adjectiv, se acordă în gen și număr cu substantivul *cărți*, (ce fel de cărți?), atribut.

Scanned with OKEN Scanner

Notă

Diferite procedee de analiză morfosintactică a propoziției dezvoltate, pe bază de schemă, sunt prezentate la pag. 141—143, din volumul pentru clasele I — III. Precizăm că pentru părțile de propoziție vom folosi simbolurile învățate în clasa a IV-a, care se utilizează și în clasele gimnaziale: *SB* =subiect; *PR* = predicat; *AT* = atribut; *C* = complement.

Exercițiul 349. Subliniați și analizați verbele din textul de mai jos:

„De acum ei știu că vor trece încă multe nopți și zile până când fata cu părul mătăsos și pielea măslinie va fi iarăși în mijlocul colegilor ei. Numai după ce va suporta două intervenții chirurgicale, lucrurile vor intra în normal".

(După lectura „O clipă de neatenție" de Elena Mănescu)

Exercițiul 350. Copiați textele date mai jos. Analizați substantivele, adjectivele și pronumele:

a) „Stupul lor de pe vâlcea
Stă păzit într-o broboadă
De trei plopi înalți, de nea,
Pe o blană de zăpadă.
Prisăcarul le-a uitat
Și-a căzut și peste ele
Iarna, grea ca un plocat,
Cu chenar de peruzele".

(Tudor Arghezi — „Stupul lor")

b) „Voi ați cântat cu glas fierbinte
Naturii calde imnuri sfinte,
Ori doine dragi, când v-ați adus
De noi aminte!"

(G. Coșbuc — „Vestitorii primăverii")

Exercițiul 351. Faceți analiza verbelor din textele următoare:

a) „Chiar în clipa aceea, Lizuca dădu un țipăt. O umbră răsărise într-o dâră de raze, țupăind către scorbură. Din când în când se oprea, se înălța și mișca două coarne lungi și drepte".

(M. Sadoveanu — „Dumbrava minunată")

b) „Eu știu c-a obosit pădurea
Căci ziua-ntreag-a tot cântat
Și tace-acum gândind aiurea".

(G. Coșbuc — „Pastel")

c) „Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau și dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pre voi și voi merge ori cu voia ori fără voia voastră".

(C. Negruzzi — „Alexandru Lăpușneanul")

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 352. Subliniați și analizați toate părțile de vorbire învățate, în textele de mai jos:

a) „Dar amărăciunea lui Niculăiță a izvorât și din firea lui iscoditoare, deosebită de a celorlalți".

(I. Al. Brătescu-Voinești — „Niculăiță Minciună")

b) „Elisei a dormit până dimineață. S-a trezit devreme. S-a dus la mujicul cel bogat, a răscumpărat scara și i-a dat înapoi și banii pentru fâneață. A cumpărat o coasă... și a venit cu ea acasă".

(Lev Tolstoi — „Doi bătrâni")

c) Ziua de școală s-a încheiat. Copiii au ajuns pe la casele lor. Gheorghiță a stat la masă, apoi și-a pregătit lecțiile pentru a doua zi. Acum meșterește în atelier, cu prietenul lui. Ei au luat o hotărâre: vor construi zece cuști pentru păsărele. Trei sunt terminate, iar a patra este aproape gata. Când se vor întoarce la primăvară, păsările călătoare vor găsi în livadă locuințe noi.

d) „Odată, văzu un băiețaș cam de vreo trei ani, care venea pe câmp să se joace. Era un biet copil îmbrăcat în piele de oaie care se juca singur. Fără voia sa, cercetă copilul. Cel dintâi lucru care îl miră era că copilul alerga pe câmp așa de ușor, încât părea că plutește pe vârful firicelelor de iarbă".

(Selma Lagerlöf — „Legende despre Iisus")

e) „Am ascultat din umbră cântarea lor înaltă.
Buchetele de trestii dormeau cu foșnet lin.
Era o lună plină în fiecare baltă
Și-n fiecare undă o piatră de rubin".

(G. Topârceanu — „Broaștele")

f) „Frumoasă ești pădurea mea,
Când umbra-i încă rară
Și printre crengi adie-abia
Un vânt de primăvară...
Când de sub frunze moarte ies
În umbră viorele,
Iar eu străbat luceagul des
Cu gândurile mele..."

(G. Topârceanu — „Cântec")

g) „Ilie o zbughește afară din șopron, Soltuz îl privește cu nedumerire. Ilie îl apucă de urechi și e gata să sară în șa, dar dulăul se scutură, îl trântește în țărână și îi pune o labă uriașă pe piept".

(G. Tomozei — „Dacă treci râul Selenei")

Scanned with OKEN Scanner

FIŞE DE EVALUARE

Fişa Nr. 1

1. Definiţi propoziţia. Explicaţi deosebirea între propoziţia simplă şi propoziţia dezvoltată. Daţi un exemplu de propoziţie simplă şi dezvoltaţi-o apoi astfel, încât să cuprindă cel puţin şase părţi de propoziţie. (2 puncte)

2. Subliniaţi şi analizaţi subiectele din textul următor: (2 puncte)

„S-a trezit ciocârlia la chemarea prepeliţei: pitpalac ! Cerul abia se rumenise; picăturile de rouă încă nu se prefăcuseră în mărgăritare; luceafărul tot făcea din ochi pământului. Dar peste puţin deodată adâncul scăpără".

(Emil Gârleanu — „Mai sus")

3. Completaţi spaţiile punctate cu subiectele potrivite ca înţeles: ..... se lasă încet peste sat. Pe la ferestre, ... se aprind una câte una. ..... de vite au coborât de la păscut. După o zi de muncă, ... sunt fericiţi de rezultatele obţinute. Pe cer au răsărit primele ..... În curând va răsări şi ..... (2 puncte)

4. Explicaţi următoarele cuvinte şi apoi formulaţi propoziţii în care acestea să fie subiecte: sentiment, recunoştinţă, erou, poet, umbră, bibliotecă. (2 puncte)

5. Formulaţi patru propoziţii în care subiectele să fie exprimate prin mai multe cuvinte şi apoi subliniaţi subiectele. (1 punct)

Scanned with OKEN Scanner

Fișa Nr. 2

1. Subliniați subiectele cu o linie și predicatele cu două linii, despărțiți textul în propoziții și arătați care din propoziții au subiect subînțeles: (2 puncte)

„Câinii și-au căutat umbră de dimineață și nu s-ar mișca de acolo, chiar dacă ar trece o lae de corturi pe uliță. Găinile plouate, ca vai de capul lor, s-au scăldat o vreme în țărâna de pe lângă gardurile cu streașină, iar acum, cu penele burzuluite, stau pe-o dungă, cu un picior și o aripă întinsă".

(I. Agârbiceanu — „Nepoata lui moș Mitruț")

2. Dați trei exemple în propoziții în care verbul *a fi* să formeze singur predicatul și trei exemple în care să-l formeze împreună cu alte cuvinte (nume predicative). (2,5 puncte)

3. Puneți în locul întrebărilor din paranteză predicatele potrivite ca înțeles: (1,5 puncte)

Mariana și Elena (ce sunt?) în clasa a IV-a. Împreună, (ce fac? de la școală. Astăzi ele (ce au făcut?) pe drum o bătrânică. Ea (ce făcea?) o sacoșă cu mere, mare și grea. Fetele (ce au făcut?)-o pe bătrână la dusul sacoșei.

4. Puneți predicatele din paranteză la forma potrivită pentru a se acorda cu subiectele. Subliniați apoi cu o linie subiectele și explicați cum s-a realizat acordul subiect-predicat: (1,5 puncte)

„În sălcii vrăbiile (a tăcea).
Doar cucul cel bătrân (a arunca),
Ne-ndemânatic și buimac,
Chemarea-i scurtă peste luncă.
. . . . . .
Același dulce țârâit
De greieri tineri îi (a răspunde)".

(O. Cazimir — „Vară")

5. Subliniați propozițiile simple dintre cele date mai jos: (1,5 puncte)

Mircea, Nicu și Măriuca sunt colegi. Ei sunt elevi. Adesea își fac lecțiile împreună. Azi, Măriuca e de serviciu. Ea e în clasă. Acum pregătește cele necesare pentru ora următoare. A sunat clopoțelul. Recreația s-a terminat. În curând va începe lecția de gramatică. Ea va fi instructivă și interesantă.

Scanned with OKEN Scanner

Fișa Nr. 3

1. Formulați propoziții în care să aveți următoarele atribute, scriind deasupra fiecărui atribut întrebarea la care răspunde: de piatră, din grădină, cu mingea, prietenos, colegului. (2 puncte)

2. Puneți în locul întrebărilor din paranteză atributele potrivite ca înțeles și scrieți deasupra fiecăruia, cu literă mică, inițiala părții de vorbire prin care este exprimat: (2,5 puncte)

E toamnă. Frunzele (ce fel de?) (ale cui?) cad pe pământul (ce fel de?). În parc, totul este acoperit cu o pătură (ce fel de?) și (ce fel de?). Ciripitul (al cui?) nu se mai aude. Ele au plecat demult în țările (ce fel de?). Iarna (ce fel de?) va veni în curând.

3. Analizați cuvintele subliniate, arătând ce sunt ca părți de vorbire, la ce întrebări răspund și ce funcție au în propoziție: 2,5 (puncte)

Aceasta este *camera* noastră. *Camera* este curată. Pereții *camerei* sunt frumos zugrăviți. Florile *de cameră* sunt aranjate cu gust pe mobilier.

4. Subliniați și analizați atributele din textul dat mai jos, arătând întrebările la care răspund și părțile de vorbire prin care sunt exprimate și indicând cu săgeată, pe text, cuvintele pe care le lămuresc: (2 puncte)

Capitala patriei are multe blocuri mari și bulevarde noi. Străzile largi ce o străbat sunt foarte curate. Pe marginea străzilor sunt plantate flori multicolore. În zonele industriale s-au construit noi fabrici și uzine.

Fișa Nr. 4

1. Arătați la ce întrebări răspunde complementul și demonstrați, prin exemple în propoziție, că determină verbe sau adjective. (2 puncte)

2. Completați propozițiile de mai jos cu complementele potrivite întrebărilor din paranteză, alese dintre cuvintele enumerate: (2 puncte)

„(Pe unde?) ce vine (de unde?) boierească, se vede un cârd de căruțe venind (cum?). Sunt oameni ce au lucrat (ce?) boierului și (când?) își aduc (pe unde?) (ce?) lor de porumb dijmuit".

(I. C. Vissarion — „Plăvanii")

Cuvinte: încet-încet, de la moșia, pământul, acum, partea, pe la case, pe drumul.

Scanned with OKEN Scanner

3. Alcătuiți propoziții în care substantivul *carte*, pus la forma potrivită, să aibă pe rând rol de subiect, atribut, complement și împreună cu verbul *a fi* să formeze predicatul nominal. (2 puncte)

4. Alcătuiți schema simplă a următoarelor propoziții: (1 punct)
Fratele Marianei se întorcea de la școala cea nouă.
La căpătul străzii, a întâlnit o bătrână bolnavă.
El a ajutat-o la căratul bagajelor grele.

5. Analizați complementele din textul următor, arătând despre fiecare întrebarea la care răspunde, prin ce parte de vorbire se exprimă și indicând prin săgeată cuvintele pe care le lămuresc: (2 puncte)

„Cum veni seara, se duse, își luă cărți de citit, două țepușe, arcul și tolba cu săgețile. Își alese un loc de pândă într-un colț pe lângă pomi, bătu țepușele în pământ și se puse între ele".

(P. Ispirescu — „Prâslea cel voinic și merele de aur")

Fișa Nr. 5

1. Formulați propoziții dezvoltate în care cuvântul *jerbă* să aibă înțelesuri diferite și apoi faceți schema fiecărei propoziții. (2 puncte)

2. Transformați următoarele propoziții simple în propoziții dezvoltate, astfel încât fiecare propoziție să cuprindă cel puțin cinci părți de propoziție și faceți apoi schema fiecăreia: (2 puncte)
Pomii au înverzit. Elevii învață. Țăranii lucrează.

3. Completați textul dat mai jos cu atribute și complemente potrivite întrebărilor din paranteză: (2 puncte)

A sosit primăvara. (Ce fel de?) natură s-a trezit (la ce?). Razele (ce fel de?) (ale cui?) au topit (ce?) (de unde?). (Unde?) de la marginea (a cui?) au răsărit ghioceii și brândușele. Pe câmpia (ce fel de?) au ieșit (la ce?) miei (ce fel de?) și (ce fel de?). Oamenii lucrează (cum?) (unde?) și (unde?).

4. Alcătuiți o propoziție dezvoltată după schema: (3 puncte)

C	SB	AT	PR	C	C	AT
s	s	a	v	s	s	a

Scanned with OKEN Scanner

Fișa Nr. 6

1. Formulați o propoziție în care să aveți toate părțile de propoziție învățate și faceți-i schema . (1,5 puncte)

2. Formulați propoziții dezvoltate în care substantivul *călător* să fie pe rând: subiect, atribut, complement și împreună cu verbul *a fi* să formeze predicatul nominal. (2,5 puncte)

3. Analizați propozițiile date mai jos, indicând felul fiecărei părți de propoziție și întrebarea la care răspunde, iar pentru atribute și complemente, prin săgeată, cuvintele pe care le lămuresc: (2 puncte)

Spre seară, albinele harnice se întorc la stup cu coșulețele pline de nectar dulce și aromat.

În capătul satului, Cosmin a întâlnit un bătrân albit de vreme, cu un sac greu în spate.

4. Alcătuiți schemele propozițiilor date mai sus. (1 punct)

5. Explicați următoarele cuvinte și formulați apoi propoziții în care acestea să fie atribute, iar apoi complemente: diamant, orgă, meterez. (2 puncte)

Fișa Nr. 7

1. Explicați deosebirea între substantivele comune și proprii ca scriere și ca înțeles și dați exemple corespunzătoare. (1,5 puncte)

2. Răspundeți în propoziții la următoarele întrebări, subliniind în fiecare propoziție substantivele comune cu o linie și substantivele proprii cu două linii: (2 puncte)

Care sunt cele mai importante orașe din țara noastră?
Ce râuri traversează regiunea în care locuiți voi?
Ce reviste pentru copii cunoașteți?
Ce cărți ați citit în ultima vacanță școlară?

3. Găsiți pentru substantivele: veselie, dușman, minciună, slăbiciune — altele cu înțeles opus și alcătuiți cu ele propoziții. (1,5 puncte)

4. Dați câte două exemple de substantive nume de acțiuni, nume de însușiri sufletești și nume de stări sufletești și alcătuiți cu ele propoziții. (1,5 puncte)

Scanned with OKEN Scanner

4. Subliniați și analizați substantivele din textul următor: (2,5 puncte).

„Știi că prin fundul curții mele trece iazul, iazul morilor. Când n-am ce face, dau cu undiția la pește. Am acolo, în stânga scării, o adâncitură în care arunc în toate serile o bucată de mămăligă, ori câte un pumn de grâu fiert, nadă la pește..."

(I. Al. Brătescu-Voinești — „Privighetoarea")

Fișa Nr. 8

1. Alcătuiți o scurtă compunere în care să arătați însușirile sufletești ale colegului (colegei) de bancă. Subliniați-le și arătați prin ce părți de vorbire au fost exprimate. (2 puncte)

2. Găsiți adjectivele potrivite pentru următoarele substantive și formulați cu ele propoziții: zăpadă, copil, stradă, pădure. (1 punct)

3. Faceți în textul de mai jos acordul adjectivelor din paranteză cu substantivele pe care le determină: (2 puncte)

„Stânci (prăpăstios), munți (uriaș), a căror vârfuri mângâie norii, păduri (întunecat), livezi (mirositor), văi (răcoros), gârle a căror (limpede) apă lin curge printre câmpiile (înflorit), pâraie (repede), care mugind groaznic se prăvălesc în cataracte printre acele (amenințător) stânci de piatră, care plac vederii și o spăimântează totdeodată..."

(Nicolae Bălcescu — „Ardealul")

4. Puneți la genul feminin următoarele adjective și formulați cu primele trei, propoziții dezvoltate: arămiu, cenușiu, zglobiu, viu, cafeniu, timpuriu. (1 punct)

5. Găsiți adjectivele cu înțeles contrar următoarelor: umed, frumoasă, ascuțit, depărtat, tristă. (1 punct)

6. Subliniați și analizați adjectivele din următorul text, arătând pentru fiecare substantivul cu care se acordă în gen și număr, întrebarea la care răspunde și rolul pe care îl are în propoziție: (2 puncte)

„Fata se suie în pod și vede o mulțime de lăzi, unele mai vechi și mai urâte, altele mai noi și mai frumoase. Ea însă, nefiind lacomă, și-alege pe cea mai veche și mai urâtă dintre toate... ia lada în spate și se întoarnă spre casa părintească cu bucurie..."

(I. Creangă)

Scanned with OKEN Scanner

Fișa Nr. 9

1. Dați exemple de propoziții în care să aveți pronume cu rol de subiect, atribut și complement și faceți schema fiecărei propoziții. (1,5 puncte)

2. Alcătuiți propoziții dezvoltate folosind și cuvintele date mai jos, apoi subliniați toate pronumele: nu-ți cer, trezește-mă, v-am chemat, ți l-oi da. (1,5 puncte)

3. Puneți în locul întrebărilor din paranteză pronumele omise:
(Cine?) își face temele pentru mâine. (1 punct)
Eu merg (cu cine?) la patinoar.
Vino să-(cui?) dau mingea.
(Cine?) când ai plecat în excursie?
Dă-(cui?), te rog, cartea cu povești.

4. Formulați trei propoziții în care următoarele pronume să fie mai întâi atribute și trei în care să fie complemente: cu tine, lui, de la voi. ((2,5 puncte)

5. Analizați pronumele personale din textele următoare, arătând pentru fiecare persoana, numărul, genul, întrebarea la care răspunde și funcția în propoziție: (2,5 puncte)

„Ajuns în țară, eu te rog, fă-mi cel din urmă bine:
Pământul țării să-l săruți și pentru mine!"

(G. Coșbuc)

Fișa Nr. 10

1. Dați două exemple de numerale care arată numărul și două care arată ordinea obiectelor prin numărare. Alcătuiți apoi cu ele propoziții dezvoltate. (1 punct)

2. Formulați propoziții dezvoltate în care să aveți următoarele numerale și arătați pentru fiecare întrebarea la care răspunde și funcția pe care o are în propoziție: al cincilea, unsprezece, câte patru, tustrei, de zece ori. (2,5 puncte)

3. Alcătuiți propoziții scriind în litere următoarele numerale: 17, 25, 60, 183, 400.

Arătați întrebarea la care răspunde fiecare și funcția pe care o are în propoziție. (2 puncte)

Scanned with OKEN Scanner

4. Completați spațiile punctate cu numeralele potrivite, scrise în litere: (1 punct)

O zi și o noapte au ..... de ore. Noi avem zilnic ..... ore de curs. Săptămâna are ..... zile de lucru. Într-o lună sunt ..... sau ..... de zile. Numai luna februarie e mai mică: are ..... sau ..... de zile. Anul întreg are ..... luni, adică ..... zile.

5. Scrieți după dictare textul următor, subliniați numeralele și arătați la ce întrebări răspund și ce rol au în propoziție: (2,5 puncte)

„— Sunt Ștefan, turcii ne-au călcat țara, vin din război... și-s singur !

— Am șapte feciori frumoși și voinici și mi-s dragi ca lumina ochilor... Ai tăi sunt, doamne !

În zori sunau din corn, pe munții Moldovei, cei șapte voinici. Curgeau plăieșii de sub poalele codrilor. Oaste nouă ieși ca din pământ".

(„Ștefan cel Mare și Vrâncioaia")

Fișa Nr. 11

1. Alcătuiți trei propoziții în care verbe diferite, aflate la cele trei timpuri, să aibă funcția de predicat. Analizați apoi verbele, arătând despre fiecare: timpul, persoana, numărul, întrebarea la care răspunde. (1,5 puncte)

2. Formulați două propoziții în care verbul *a fi* să formeze singur predicatul și trei în care să formeze predicatul cu ajutorul unui nume predicativ. (1,5 puncte)

3. Arătați la ce întrebare răspund și ce funcție au în propoziție verbele subliniate: (2 puncte)

A învăța este datoria noastră cea mai importantă.
Învățând temeinic vom ajunge folositori patriei.
Toți avem datoria *de a munci* pentru înflorirea patriei.
Plăcerea lui este *de a pescui* vara în Deltă.
Ei se pregătesc *pentru a pleca* în excursie la munte.

Scanned with OKEN Scanner

4. Completați spațiile punctate cu verbele potrivite ca înțeles și arătați ce funcție îndeplinesc în propoziție: (1,5 puncte)

Graba ..... treaba.
Spune cu cine te ....., ca să-ți spun cine .....
Pe o ureche ..... și pe alta .....
Picătură cu picătură ..... lacul mare.
Cine ..... după doi iepuri nu ..... nici unul.

5. Scrieți după dictare textul următor. Subliniați și analizați verbele, arătând pentru fiecare întrebarea la care răspunde și funcția în propoziție (pentru cele care sunt predicate, veți arăta și timpul, persoana, numărul):

„Tremurând din aripi, într-un roi de stropi aurii, fugind pe luciul apei, ieși în soare lișița, apoi iar se întoarse și-și ocoli cuibul ascuns.

— Cioara năzuiește la cuib ! șopti tovarășul.

Văzurăm pasărea cenușie înălțându-se o clipă, mlădiindu-și capul, căutându-și potrivnica. O zărise: se lăsă repede cu cângile întinse. Pricepurăm că păsările s-au încăierat, după zgomote".

(M. Sadoveanu — „Taine")

Fișa Nr. 12

1. Formulați propoziții în care următoarele cuvinte de legătură să lege atribute și altele în care să lege complemente, de cuvintele pe care le lămuresc: de la bibliotecă, cu trenul, din vale, despre iarnă. (2 puncte).

2. Formulați propoziții în care să folosiți și următoarele cuvinte de legătură: către, pentru, cu, în, la. Arătați apoi ce legături stabilesc. (2 puncte).

3. Subliniați cuvintele de legătură cu culoare roșie. Subliniați cu creion negru, atributele cu o linie și complementele cu două linii și arătați pe text, prin săgeată, cuvintele pe care le lămuresc: (2 puncte)

„Trec albinele spre faguri
Și furnici se-arată-n praguri,
Cu ochi mari, cu ochelari
Și cu șorț de bucătari !"

(Domnița Georgescu — „Pui de greier")

4. Completaţi spaţiile punctate cu cuvintele de legătură potrivite, arătând apoi ce legătură stabileşte fiecare: (3 puncte)

„... văzduh plutiră frunze ... nuc. Se auzi un zgomot .... cădere. Măriuca rămase o clipă lipită ... peretele adăpostului. ... stânga nucului era întins ... faţa ... jos Dumitru. Alergă ... el."

(Călin Gruia — „Măriuca")

Fişa Nr. 13

1. Analizaţi toate părţile de vorbire învăţate, din următorul text:

„Când ne învăţa cum să spunem poeziile eroice, vorbea tare şi înălţa braţul drept; când cântam în cor lovea diapazonul de colţul catedrei, îl ducea repede la urechea dreaptă şi încruntând puţin din sprâncene, dădea uşor tonul: laaa !" (3 puncte)

(M. Sadoveanu — „Domnu' Trandafir")

2. Alcătuiţi propoziţii în care să aveţi formele: mai, m-ai, sar, s-ar, s-au, sau, l-a, la. (2 puncte)

3. Reproduceţi un dialog imaginar între doi colegi pe tema „Cartea preferată". Explicaţi punctuaţia folosită. (3 puncte)

4. Scrieţi pluralul substantivelor următoare, indicându-le genul: metru, flăcău, masă, navă, movilă, chip, trunchi, cuib, astru, cărbune, odaie. (1 punct)

Fişa Nr. 14

1. Alcătuiţi o scurtă compunere cu titlul „O zi de duminică", în care să utilizaţi toate semnele de punctuaţie învăţate. (4 puncte)

2. Tăiaţi cu o linie cuvântul scris greşit: sufer — sufăr; acoper — acopăr; scriem — scrim; scriţi — scrieţi; înoată — înnoată; creez — creiez. (1 punct)

3. Puneţi semnele de punctuaţie cuvenite acolo unde este cazul:

— Măi că rău mai eşti Bravo trăiască ai noştri

— Îmi cunosc eu norocul... ha ha ha

— Aoleu la bună gazdă avusei noroc să pic Îmi placi foarte mult Să trăieşti (3 puncte)

Scanned with OKEN Scanner

4. Corectați greșelile pe care le observați în scrierea unor cuvinte: (1 punct)

Cunosc două zeci de orașe din România.
Peste douăsute de ani vom fi de parte.
Cinci spre zece ani am cutreerat pământul.

Fișa Nr. 15

1. Observați și corectați greșelile de scriere din comunicările de mai jos: (3 puncte)

Ne aflam în casa aceia.
Aceiași atmosferă acoperă pământul.
Ea însuși mi-a spus acelaș lucru.
Ceia ce vezi nui decât începutul.
Sa dus so vadă pe mama s-a.
Ele șiau dat seama de adevăr.
Mam gândit l-a tine în clipa aceia.
Elevii aceea miau spus cele de m-ai sus.

2. Corectați și explicați corecturile efectuate: (2 puncte)

Mama sa sa dus la vecini fiindcă la văzut la ei pe fratele său.
Când mai văzut pe mine, mergeai m-ai încet.
Sau dus s-au nu sau dus în excursie?

3. Alegeți subliniind forma corectă de plural: (2 puncte)

livadă — livade — livezi
stradă — străzi — strade
orar — orare — orarii
ușă — uși — ușe
masă — mase — mese
scară — scare — scări

4. Explicați diferența de înțeles pentru cuvântul *haină* în propozițiile date mai jos: (2 puncte)

Colegul meu și-a cumpărat o *haină* nouă.
O *haină* moale de nea s-a așternut peste întreaga natură.
Un potop de oaste *haină* se îndrepta spre Neajlov, în frunte cu Sinan Pașa.

Scanned with OKEN Scanner

Fișa Nr. 16

1. Formulați propoziții în care să aveți formele: cel, ce-l, la, l-a, neam, ne-am, s-ar, sar. (2 puncte)

2. Explicați în ce constau greșelile de punctuație din comunicările date mai jos: (1,5 puncte)

Copilul, cântă frumos.
Copilul talentat, cântă frumos.

3. Formulați cel puțin trei propoziții în care substantivul *față* să aibă înțelesuri diferite și explicați-le. (2 puncte)

4. Explicați diferența de înțeles, de la o propoziție la alta, pentru cuvântul *port*: (2 puncte)

Vapoarele au ancorat în *port*.
Eu *port* cu cinste numele neamului meu.
Românii au un *port* național unic în frumusețe.

5. Găsiți cât mai multe cuvinte cu înțeles asemănător pentru cuvintele: biruitor, luptă, larmă, oaste, ascuns. (1,5 puncte)

Fișa Nr. 17

1. Scrieți după dictare textul următor: (3,5 puncte)

„N-aveai unde pune un deget și fiul omului se înfurie, vorbind către tatăl său:

— Nicăieri ca la noi. De ce ai bătut cuie în ușă?

— Tu le-ai bătut, zise tatăl.

— Eu?

— Da. N-ai făcut tu rele, duium, cutare și cutare, nu mai țin minte câte, multe, fără număr?

— Făcut, recunoscu fiul.

— De fiecare faptă rea am înfipt câte un cui. Privește, ăsta ești, vorbi tatăl, posomorându-se rău".

(„Cuiele" — după Pop Simion)

2. Subliniați forma corectă dintre formele paralele, date mai jos: șease — șase; consiliul de miniștri — Consiliul de Miniștri; șurup — șurub; antibelic — antebelic; iepure — epure; caet — caiet; ieșire — eșire; ideie — idee; licee — liceie; viață — veață. (1,5 puncte)

Scanned with OKEN Scanner

3. Scrieţi formele cu înţeles opus substantivelor: hărmălaie, prieten, înnorare, modestie, lumină, alcătuind cu ele propoziţii dezvoltate. (2 puncte)

4. Formaţi familia cuvântului *voinic*, exemplificând cu cel puţin şase cuvinte. (2 puncte)

Fişa Nr. 18

1. Scrieţi după dictare textul următor: (3,5 puncte)

„Trei femei scot apă din fântână. Lângă fântână, pe o piatră sta un bătrân. O femeie spune celorlalte:

— Feciorul meu este isteţ, nimeni nu-l întrece.

— Iar al meu cântă ca o privighetoare, spuse cealaltă.

A treia tace.

— De ce nu spui nimic despre fiul tău? o întrebară vecinele.

— Ce pot să spun? răspunse femeia. Fiul meu nu are nimic deosebit.“

(Lev Tolstoi — „Fiii“)

2. Analizaţi propoziţia dată mai jos şi apoi faceţi-i schema:

La poarta grădinii de legume l-am văzut pe Costel ducând două coşuri grele cu zarzavat. (3,5 puncte)

3. Alcătuiţi o propoziţie după următoarea schemă: (2 puncte)

C	PR	SB	AT	AT
s	v+a	s	a	a

Fişa Nr. 19

1. Explicaţi următoarele cuvinte şi apoi despărţiţi-le în silabe: solemnitate, tălăzuire, rezonanţă, legendă, impresionant, cărpănos, binoclu. (2,5 puncte)

2. Formulaţi propoziţii dezvoltate în care să se afle şi cuvintele date mai sus. (1,5 puncte)

3. Formulaţi cel puţin patru propoziţii în care cuvântul *inimă* să fie cuprins în diferite expresii, întâlnite în vorbirea curentă. (2 puncte)

Scanned with OKEN Scanner

4. Scrieți după dictare textul următor: (3 puncte)

„Apoi îi zise:

— Spune-mi, zmeule spurcat, unde ai ascuns tu soarele și luna, căci azi nu mai ai scăpare din mâna mea.

Se codea zmeul, îngâna verzi și uscate, dară Greuceanu îi mai zise:

— Spune-mi vei ori nu, eu tot le voi găsi și încă și capul rețeza-ți-l-voi".

(„Greuceanu")

Fișa Nr. 20

1. Puneți semnele de punctuație corespunzătoare în textul: (2 puncte)

După ce mi-am terminat lecțiile am plecat la magazin să-mi cumpăr acuarele un caiet de desen un creion o radieră și cerneală Acolo m-am întâlnit cu Alina Sergiu Măriuca Cătălin și Mirela Ei m-au întrebat

Ți-ai scris toate temele Irina

Da am răspuns eu

Atunci hai să mergem la cinematograf m-au invitat ei

2. Explicați în ce situații se folosește virgula și dați câte un exemplu în propoziție pentru fiecare situație enunțată. (2 puncte)

3. Alcătuiți o scurtă compunere despre prima zi de școală. Subliniați apoi substantivele cu o linie și adjectivele cu două linii. (2 puncte)

4. Despărțiți în silabe: instituție, poezie, cooperator, înnegurare, despre, pașaport. (1 punct)

5. Formați un număr cât mai mare de cuvinte prin combinarea următoarelor silabe: nu, pe, ghe, mar, ne, cu, ga, te, gi, re, țit, de, me, că, par, ar, lă, țar, to, raș, raj, po, vi, mo, dă, lun, lup per. (2 puncte)

Scanned with OKEN Scanner

TEXTE PENTRU PROBLEME ORTOGRAFICE ȘI DE PUNCTUAȚIE

I. Scrierea cu *ii* și *iii*

1. Substantivul

a) „Salepgii, vânzători de rahat cu apă rece purtându-și aninată de gât tava cu rahat și într-o mână donița cu apă, bragagii cu donițele ferecate în cercuri și în ținte de alamă, cărucioare cu turtă dulce, nimic nu lipsește".

(Camil Petrescu)

b) „În păduri troznesc stejarii!"

(V. Alecsandri)

c) „De la gârlă-n pâlcuri dese
Zgomotoși copiii vin".

(G. Coșbuc)

d) „Acolo se așezau pe vine în șir, unul lângă altul, merari, simigii și bragagii cu tablelele și panerele lor."

(Ion Ghica)

e) „Frânarii, și hamalii, și muncitorii-n gară,
Trufași să-nfățișeze ceva, și ei în țară,
Cu de la sine voie, aiurea și obraznici,
Au slobozit țăranii și-au dezarmat pe paznici".

(Tudor Arghezi)

f) „Ieri am fost iar la podgorii
Să ajut culegătorii".

(Violeta Zamfirescu)

g) „Pe atunci țara era plină de alți oameni și umblau prin lume povești și istorii care nu mai sunt".

(M. Sadoveanu)

Scanned with OKEN Scanner

h) „Lună tu, stăpâna mării, pe a lumii boltă luneci
Și gândirilor dând viață, suferințele întuneci".

(M. Eminescu)

i) „Aburii ușori ai nopții ca fantasme se ridică".

(V. Alecsandri)

j) „Aici stejarii, brazii și fagii trufași își înalță capul lor spre cer".

(N. Bălcescu)

k) „S-au vestejit salcâmii și sălciile, plopii și măcieșii, bombii și duzii au început a-și lepăda frunzele. Au devenit ruginii câmpurile".

(Zaharia Stancu)

l) „Copiii dorm visându-și jocul".

(G. Coșbuc)

m) „Căsuța se afla la marginea pădurii. Noaptea, în lumina lunii, totul era minunat. Jivinele dumbrăvii ajungeau uneori până la gardul căsuței. Oamenii însă dorm și nu știu nimic".

(M. Sadoveanu)

n) „Hangiii în toate veacurile sunt oameni cu socoteală".

(Mihail Sadoveanu)

o) „E ! asta e... Morții cu morții și viii cu viii".

(I. Al. Brătescu-Voinești)

p) „Afară, învățătorii și învățătoarele își strigau premianții și copiii spuneau poezii".

(Marin Preda)

r) „Ca în toate primăverile, barcagiii au avut mult de lucru".

(Geo Bogza)

s) „Vizitiii aprinseră un foc mare în șopron și se încălzeau în jurul lui..."

(Camil Petrescu)

2. Adjectivul

a) „Am văzut iarăși întinsele zăvoaie de sălcii cenușii în care intram cu grozavă frică de bursuci".

(M. Sadoveanu)

b) „Cu clinchete zglobii din dunga văii
Răsună zurgălăii argintii".

(Nicolae Labiș)

Scanned with OKEN Scanner

c) Ulița avea și un felinar, pripășit printre rarii ei copaci".

(Ionel Teodoreanu)

d) „Rămas-am eu — cu propriii mei ochi văd largul zării,
Dar inima mi-i călită-n piept".

(Nicolae Labiș)

e) „I-e rușine de copii
Că din muguri-aurii
I-au ieșit, în loc de flori...
Mâțișori !" (Otilia Cazimir)

f) „... Mii de stele argintii
În nemărginitul templu ard ca vecinice făclii".

(V. Alecsandri)

3. **Verbul**

a) „Mă apropii prin întuneric... mă aplec pe sub crengile piersicilor".

(Ionel Teodoreanu)

b) „Și vreau, bade, să mai știi
C-avem multe bucurii". (Folclor)

c) „— Hi !... potaie ! auzii pe cineva strigând de departe".

(C. Hogaș)

d) „Să nu fii boier, că te-a luat dracu !"

(Liviu Rebreanu)

e) „Zării o floare ca o lumină".

(Ienăchiță Văcărescu)

f) „... Să mă apropii de ea, ori să stau în loc ca să n-o sperii?"

(Duiliu Zamfirescu)

g) „Ia, acum mai vii de-acasă, fătul meu !"

(Ion Creangă)

h) „Pășii spre fântână. Zării prin întuneric umbra Margăi: parcă venea fugind".

(Mihail Sadoveanu)

II. **Probleme de punctuație**

1. *Punctul* (.) se pune după o comunicare.

a) „Cantacuzin și-a ieșit din fire. S-a apropiat. L-a împușcat pe Uțupăr".

(Zaharia Stancu)

Scanned with OKEN Scanner

b) Buturuga mică răstoarnă carul mare.

c) „În pădurea cu furnici
E-o cetate cu pitici".

(Tudor Arghezi)

d) „Trăia odată la o casă
O pisicuță somnoroasă,
Cu trupul subțirel de gumă
Și părul moale ca o spumă".

(Otilia Cazimir)

f) „Din ograda unei case Se strecoară curioase
Pe sub gardul rar de spini, Două rațe din vecini".

(Otilia Cazimir)

2. *Semnul întrebării (?)* se pune după o întrebare.

a) „De ce uitați că-n voi e și număr, și putere?"

(M. Eminescu)

b) „De vânzare ți-e găinușa ceea, măi băiete?"

(Ion Creangă)

c) „Te mai doare nasul, puișorule? întreabă mam' mare".

(I. L. Caragiale)

d) „Unde ești, copilărie,
Cu pădurea ta cu tot?"

(M. Eminescu)

e) „— Ce e războiul, mamă? întrebă soră-mea, Elisabeta.
— Necaz mare, ce să fie?"

(Zaharia Stancu)

f) „De ce mă bați așa? Eu pentru pagubă dau ispașă. Ce-mi ceri? Un miel? O oaie?"

(Gala Galaction)

g) „Ce te legeni, codrule,
Fără ploaie, fără vânt,
Cu crengile la pământ?"

(Mihai Eminescu)

h) „Cine dintre locuitori are să ne facă vreo plângere?"

(Al. Mitru)

i) „Vrei să-ți dau puțin sacâz?"

(Otilia Cazimir)

j) „Mă primești la tine-n plasă?"

(Otilia Cazimir)

k) „— Ce-i, măi copile? De ce plângi?
— Ninge, bunico!

Scanned with OKEN Scanner

— Şi ce-i dacă ninge?Nu-i frumos?
— Da' ninge mereu şi nu se mai opreşte.
— Las' să ningă ! De-aceea-i iarnă. Da' căciula?
— O ninge dacă ies cu săniuţa !
— Şi dac-o ninge, ce-i?"

(Ion Agârbiceanu)

3. *Semnul exclamării* (!) se pune după o mirare, o poruncă sau un îndemn.

a) „— Vin' la mine în ogradă !"

(Otilia Cazimir)

b) „— Foarte mulţumesc de sfaturi !"

(Otilia Cazimir)

c) „— Ia priviţi ce adunare !"

(Otilia Cazimir)

d) „Rămâi sănătoasă, cucoană,
Că-mi iau geamantanul şi plec !"

(George Topârceanu)

e) „Cât de dulce-i odihna câteodată !"

(Calistrat Hogaş)

f) „Cât de frumoasă era luna şi cât de senină în noaptea aceea !"

g) „Ce pitorească era masa părintelui Ionică !"

i) „Te salut, bătrână Hălăucă !"

j) „Minunat ! cugetai eu, uitându-mă împrejur".

(Calistrat Hogaş)

k) „Deşteaptă-te, somnorosule ! Ne prinde ploaia !"

(Ionel Teodoreanu)

4. *Virgula* (,) se foloseşte după cum urmează:

Desparte de restul propoziţiei cuvinte care exprimă o chemare, o adresare, o strigare:

a) „Copii, copii, copii ! Veniţi la mama să vă leie !"

(Ion Creangă)

b) „— Ia te uită, bădiţă, colo, sub mal, ce buştean a mai adus apa".

(Emil Gârleanu)

c) „— Uite, coniţă, Ionel nu s-astâmpără !"

(I. L. Caragiale)

d) „— Ce s-a mai întâmplat cu tine, prietene Fram?"

(Cezar Petrescu)

Scanned with OKEN Scanner

e) „— Patrocle, vorbi Lizuca, înălțând arătătorul mâinii stângi, eu nu mai stau aici".

(Mihail Sadoveanu)

f) „Of, mămucă, of ! Mai bine taci și lasă-l în plata lui Dumnezeu".

(Ion Creangă)

g) „Ptiu, drace, iaca în ce încurcătură am intrat".

(Ion Creangă)

h) „Înțelegem, cucoane, așa o fi, răspunseră câțiva țărani mai rușinoși".

(Ion Creangă)

Despărțe părți de propoziție de același fel:

a) „Oamenii sunt și ei plini de noroi pe mâini, pe haine, pe obraz".

(Geo Bogza)

b) „Așteptam încruntați, încordați".

(Geo Bogza)

c) „Și de-i vreme bună, rea,
Mie-mi curge Dunărea".

(Mihai Eminescu)

d) „Mâna îi alinta blana albă, catifelată și umedă de vântul sărat al mării".

(Cezar Petrescu)

e) „Grâu, păpușoi, secară, mei și orz,
Nici o sămânță n-are să se piardă".

(Tudor Arghezi)

f) „Dragi îmi erau tata și mama, frații și surorile și băieții satului".

(Ion Creangă)

g) „În Țara Moților nu sunt decât brazi, oameni, topoare și stânci".

(Geo Bogza)

h) „Peste vie, peste întinderi, peste noi toți se cernea lumina moale și aurie a dimineții".

(Zaharia Stancu)

Nu se pune virgulă între subiect și predicat, precum și *înaintea cuvântului și. Se pune totdeauna virgulă înaintea cuvântului de legătură iar.*

Scanned with OKEN Scanner

5. *Două puncte (:) se folosesc:*

Înaintea reproducerii cuvintelor unei persoane:

a) „O căinau pe Mărioara și vecinele, clătinând din cap:
— Doamne, tu vecină, să nu mai vină și o fată!“

(Ion Agârbiceanu)

b) „Moșneagul atunci zise îngăimat:
— D-apoi ai să-l poți face, dragul tatei?“

(Ion Creangă)

c) „Seara când ei credeau că ea doarme, îl auzi pe tatăl său:
— Mâine să rămâi tu acasă!“

(Ion Agârbiceanu)

d) „Copilul se miră:
— Frică? De ce să-mi fie frică? Doar îs în casă și cu dumneata!“

(Ion Agârbiceanu)

e) „Iar copilașii veseli, cu pieptul dezgolit,
Aleargă, sar în cale-i și-i zic: Bine-ai sosit!“

(V. Alecsandri)

Înaintea unei explicații sau a unei enumerări:

a) „Două lucruri sunt prețioase în Munții Apuseni și le-au făcut faima: oamenii și aurul“.

(Geo Bogza)

b) „Cei de față stăteau încremeniți: încă nu-și veniseră în fire“.

(M. Sadoveanu)

c) „Dar toată suflarea și făptura de primprejur îi țineau hangul: vântul gemea ca un nebun, copacii din pădure se văicăreau, pietrele țipau, vreascurile țiuiau și chiar lemnele de pe foc pocneau de ger“.

(Ion Creangă)

d) „În pântecele acestor munți zac comorile minerale cele mai bogate și cele mai felurite din Europa: sarea, ferul, argintul, arama, plumbul, mercuriul, zincul, antimoniul, arsenicul, cobaltul, tuteaua, teluriul și, în sfârșit, metalul cel mai îmbelșugat dintre toate, aurul, pe care îl vezi strălucind până și prin noroiul drumurilor“.

(Nicolae Bălcescu)

e) „Dar vorba veche: pereții au urechi și ferestile ochi“.

(I. Creangă)

Scanned with OKEN Scanner

6. *Liniuța de unire (-) se folosește:*

La scrierea unor cuvinte compuse: Baia-Mare, apă-tare, viță-de-vie, gura-leului, floare-de-colț, cerceii-doamnei etc.

La rostirea împreună a două sau mai multe cuvinte:

a) „Lăsa-m-oi de răzeșie
Ca s-apuc în haiducie". (Folclor)

b) „La început nu văzu nimic, apoi încet-încet începu să vadă". (Gala Galaction)

c) „A intrat tipa-tipa în cetate". (I. L. Caragiale)

d) „Numai ce-o vezi, la revărsatul zorilor, că o ia rara-rara prin fânceață". (B. Șt. Delavrancea)

e) „Și moșneagul îi da:
— Ha-ha ! ha-ha ! iaca-i bun..." (M. Sadoveanu)

f) „S-au aflat vreo doi-trei oameni care au sfătuit-o să se mărite iar". (Ion Agârbiceanu)

g) „Paloșu-i atârnă-n cui
Aninat de-o cracă..." (Șt. O. Iosif)

h) „Ridică-te, moș Ioane, și spune-mi, fără sfială, ce durere ai ! Ți-a făcut cineva vreun neajuns?" (Ion Creangă)

i) „Așteaptă-mă puțin să i-o duc ! Ba, vino și tu, mamei i-ar părea bine să te vadă". (Edmondo de Amicis)

j) „Dacă s-a văzut închisă între patru pereți, s-a speriat ea strașnic și a început să zboare de colo-colo". (Vladimir Colin)

La despărțirea cuvintelor în silabe în general și la sfârșitul rândurilor în special.

7. *Linia de dialog (—) indică începutul vorbirii fiecărei persoane care ia parte la convorbire:*

a) „— Auzit-ați ce-am spus eu?
— Da, mămucă, ziseră iezii.
— Pot să am nădejde în voi?" (Ion Creangă)

Scanned with OKEN Scanner

b) „— Am venit la Reșița ca să-mi capăt o pâine.
— Și de ce-ai rămas?
— Păi, dacă nu-mi iubeam meseria, nu rămâneam.
— Și ce ziceau în sat oamenii?
— Nu sta, măi Vasile, că te bolnăvești.
— Și?
— Și... uită-te la mine...“

(Ion Arieșanu)

c) „— Mihai, a venit tata? A venit?
Băiatul clătină ușor din cap:
— Nu. Încă n-a venit. Cred că vine cu trenul de 11.
Și surâse stingherit, ca și cum ar fi făcut o poznă.
— Credeam că a și venit.
— Nu. Încă n-a...“

(Octav Pancu-Iași)

d) „— Unde ai învățat să lupți așa, Mândricel?
— Aici, în Țara Românească, Măria-ta !
— Și cine te-a învățat oare?
— Codrii, și apele, și munții.
— Cum așa?“

(Petru Demetrescu Popescu)

8. *Punctul și virgula (;) marchează de obicei o pauză mai mare decât cea marcată prin virgulă, dar mai mică decât cea marcată prin punct:*

a) „În zadar oamenii ce prezidă osânda vrură a împlini porunca domnească; nimeni nu se mai găsi care să vrea a lua locul gâdei“.

(Nicolae Bălcescu)

b) „Ți-a spus el; iar tu s-asculți“.

(Mihail Sadoveanu)

c) „Eu nu m-am dus însă s-o văd pe aceea; eu m-am dus să văd locul gol unde a fost o odaie scundă, în care ne era cald vara și frig iarna“.

(Mihail Sadoveanu)

d) „Ba nu, moșule, zise Spânul; tocmai eram să vă întreb de unde le aveți, că tare-s bune !“

(Ion Creangă)

e) „Era odată un moșneag ș-o babă; și moșneagul avea o fată și baba iar o fată“.

(Ion Creangă)

Scanned with OKEN Scanner

f) „Acolo stăteau bunica și mama și se sfătuiau; bunicul, plecat pe scăunaș, lucra la strung; eu mă tăvăleam pe pajiștea ograzii...“

(Mihail Sadoveanu)

h) „— Nu mă duc, mamă; nu mă duc la Socola, măcar să mă omori, ziceam eu plângând cu zece rânduri de lacrimi“.

(Ion Creangă)

i) „Vara trece; pe cărări
Frunza-n codru sună“.

(George Topârceanu)

j) „La noi sunt codri verzi de brad
Și câmpuri de mătasă;
La noi atâția fluturi sunt
Și-atâta jale-n casă“.

(Octavian Goga)

9. *Semnele citării sau ghilimelele („...“) sunt folosite la transcrierea unor titluri sau la reproducerea unui text, a unui grup de cuvinte în vorbire directă:*

a) Și din gură-așa grăia:
„Auzit-am auzit
De-un voinic ce mi-ați robit,
Iată-mă-s că am sosit
Să vi-l plătesc îndoit“.

(„Novac și corbul“)

b) Fata spuse mâhnită și îngândurată: „Mai am o pâine și un ulcior de apă“.

(Petru Rezul)

c) Mărite împărate, iată ghicitoarea mea:
„Grăiește, dar gură nu are,
Merge dar fără picioare“.

(Ghicitorile împăratului)

d) Îi răspund surâzând: „Noi am vrea să se întoarcă toți“.

(J. Bart)

e) El tușește, își încheie haina plină de șireturi:
„— Să iertați, boieri, ca nunta s-o pornim și noi alături“.

(Mihai Eminescu)

f) Apoi întreba în șoaptă: „Unde te duci?“

(Marin Preda)

g) „Nero ! Înapoi !“ s-a auzit un glas strigând.

(I. Al. Brătescu-Voinești)

Scanned with OKEN Scanner

h) În stânga sunt alte trei dealuri, numite: „Fața", „Gropnița" și „Aluniș".

(Ion Slavici)

i) De-atunci a rămas Huțu „Budulea Taichii".

(Ion Slavici)

j) Se vede că pentru barba și părul lui deschis, de un blond albicios, Negruzzi sau alții l-au poreclit pe Creangă „popa Smântână".

(George Călinescu)

k) Noi îi ziceam „bădița Mihalache" și tare ne era drag.

(Mihail Sadoveanu)

l) Pe suprafața netedă de hârtie scrise cu litere mari orașul de destinație, apoi cu litere mai mici: „Frizeria Higiena — pentru Cireșari".

(Constantin Chiriță)

10. *Parantezele ( ) se folosesc de obicei pentru a separa în scris, în text, o explicație:*

a) „Dă-mi voie să fac război cu iepurii, să-i nimicesc... Și ... (i-a șoptit la ureche), jumătate din carne ți-o dau ție".

(Al. Mitru)

b) „— Bine, boierule! glăsuiește feciorul cu blândețe. Mă învoiesc... (însă pisica blândă zgârie rău!...)".

(Al. Mitru)

c) „Dar cine poate sta împotriva lui Dănilă Prepeleac? (că așa-i era porecla, pentru că atâta odor avea și el pe lângă casă, făcut de mâna lui)".

(Ion Creangă)

d) „Zamfir, care mă regăsise (fără să ne vedem fața) și voinic mă ajutase să lupt toată noaptea cu noroiul, îmi dă vestea că se face ziuă".

(Camil Petrescu)

e) „Am găsit de cuviință să te poftesc (la praznic) și pe dumneata".

(Ion Creangă)

f) „Cred că din pricina asta li se spunea urși albi (dar firește, dacă vreunul dintre voi a aflat că li se spune albi din alte pricini, îl rog să-mi dea de știre)".

(Vladimir Colin)

11. *Punctele de suspensie (...)* marchează o pauză mai mare făcută în vorbire, indicând o întrerupere în șirul vorbirii:

a) „— Măi.... da bun ești de gură!"

(Ion Creangă)

Scanned with OKEN Scanner

b) „Ești frumoasă, ești bogată... o țara mea, ai copii mulți la număr, care te iubesc... ai cartea de vitejie a trecutului și viitorului înaintea ta...“

(Alecu Russo)

c) „De frică, i-au crescut, i-au tot crescut urechile... De atunci sunt așa mari !...“

(Al. Mitru)

d) „Dar auzi... ce jale cântă
Clopotele-acum în sat“.

(George Coșbuc)

e) „Fără voie, întorsei capul și privi îndărăt... nu mă urmărea nimeni“.

(Calistrat Hogaș)

f) „Cosmin iuți pașii... E loc .... e loc în lume când vrei să fi cinstit.... Dar încotro?...“

(B. Șt. Delavrancea)

g) „Și toată noaptea am visat.... o jale depărtată... un popor revoltat“.

(B. Șt. Delavrancea)

h) „L-a judecat tat-so al lui și cu alți oameni bătrâni din sat... c-o fi... c-o drege...“

(I. Al. Brătescu-Voinești)

III. Texte pentru dictări

1. „Odată, două capre se întâlniră pe o punte îngustă.
— Fă-mi loc să trec ! zise una dintre ele...
— Ba poftește, fă-mi tu mie loc, că eu am pus mai întâi piciorul pe punte, răspunse cealaltă.
— Dă-te la o parte, că eu sunt mai bătrână și am dreptul să trec mai întâi !
— Ba eu trebuie să trec !
— Ba eu !
— Ba eu !“

(„Cele două capre“)

2. „Și multe mai spune moș Brăduț.
— Să învățăm oamenii să iubească pădurea. Și s-o prețuiască, și s-o îngrijească așa cum își îngrijesc casele și copiii lor, și s-o înmulțească, și să se uite la lemn ca la aur, și să-i doară inima când taie, căci fiecare pom e un om.

Scanned with OKEN Scanner

— Și altceva?

— Păi... Să ține minte: Copacii când sunt mulți, mai multe vifore și mai mari vânturi sprijinesc... Că pădurea vrea să odrăslească și, uneori, prostia nu-i dă pace..."

(Ioan Grigorescu)

3. „Ursuzul se opri între cârjele lui.

— Domnule, grăi el, îmi vei îngădui să-ți pun și eu câteva întrebări?

— Mă rog, întrebați-mă, se grăbi domnul Dumitrescu.

— Războiul nu l-ai făcut, căci ești tânăr, nu-i așa?

— Nu l-am făcut, mărturisi domnul Dumitrescu.

— Te-ai însurat? Ai copii?

— Nu.

— Ai zidit o casă?

— Încă nu.

— Ai scăpat pe cineva de la înec ori din pojar? Ai întemeiat o bibliotecă?

— Nu.

— Atunci să știi că, numai când vei împlini măcar trei din toate acestea, ai dreptul să ridici cuvântul și să dai lecții altora când trece drapelul patriei".

(Mihail Sadoveanu)

4. „În fiecare seară, cei trei țânci încep să se roage cu glasuri subțirele:

— Bunică, spune povestea !

Bătrâna întreabă cu prefăcută mirare:

— Care poveste?

— Povestea cu împăratul Măzărean.

— Apoi nu v-am spus-o ș-aseară?

— Ne-ai spus-o, dar noi am uitat-o, bunicuțo ! Spune-ne povestea cu împăratul Măzărean !"

(Mihail Sadoveanu)

5. „Plugarul ară cu boii, fără pogănici. Opri boii.

— N-am văzut-o când s-a ridicat în aer, ci am auzit numai cum ciripește ceva mărunt deasupra mea.

— Tu cunoști cântecul ciocârliei?

— Cum să nu-l cunosc ! Și m-am uitat la cercurile pe care se înalță spre soare, până s-a pierdut în cer.

— Dacă-i așa, a sosit de-acum și primăvara, măi băiete. Era chiar vremea".

(Ion Agârbiceanu)

Scanned with OKEN Scanner

6. „— Ce înseamnă asta, Eleno? vorbi ea apăsat, cu o voce scăzută, dramatic. De câte ori te-am făcut atentă asupra acestor lucruri? De ce-ai înlemnit? Iat-o !... Nu-nțelegi că, dacă o mai văd o clipă, trebuie să chemați doctorul? Ah ! E ceva îngrozitor ! oftă ea cu desnădejde, întorcându-se spre musafiri. E zadarnic orice; zadarnic ! Nu știu ce să mai fac cu copilul acesta. Uitați-vă dumneavoastră cu ce obiceiuri mi-a venit de la bunicii ei".

(Mihail Sadoveanu)

7. „Cine să fie copilul ăsta care se tot învârte pe-aici? Când îl văzu iar, ieși în drum.

— Ce-i cu tine, mă Prâslea? Ce cauți pe-aici?

— Că nu mă cheamă Prâslea, ci Ioniță, suspină copilul, care era gata de mult să plângă.

— Fie și Ioniță ! Ce cauți?

— M-a trimes mama după sare și nu aflu prăvălia.

— Ai mai fost la prăvălie?

— Am fost cu mama, dar atunci nu era zăpadă și acum nu mai cunosc ulițele.

— Dacă-i așa, vino după mine".

(Ion Agârbiceanu)

8. „Numai că la război au luat parte și copiii dacilor. Așa, dacii așteptau acum pe râmleni în cete, cete, prin munți.

— Unde or fi dușmanii? și-a întrebat un taraboste ceata lui.

— Eu am să aflu, zice Bristena, fetița unui luptător.

— Cum ai să afli?

— Așa, că am să mă duc cu mielușeii la păscut iarbă.

Zis și făcut: a luat cu ea încă doi copilași mai mici, frățiorii ei, și cu câțiva berbeci s-a apropiat de tabăra dușmanilor".

(David Sava)

9. „Când intrară pe poartă pândarii cu vinovatul, boierul se sculă, ajutat de două slugi, care-l ridicară de subțiori, și veni până-n capul sărilor.

— Aduceți-l la mine, mă ! porunci flăcăilor.

— Hai, descalecă ! îndemnă și dânșii pe turc, și câteșicinci se suiră sus, în cerdac, unde, în dosul boierului, ieșiseră cele opt slugi, oameni de credință ai stăpânului".

(Emil Gârleanu)

Scanned with OKEN Scanner

10. „Glasul lui dintr-odată scăzuse într-un tremur de lacrimi.
— Și pe omul care ți-a pălit oaia nu-l cunoști?
— Nu-i din sat de la noi, nu-l cunosc.
— De ce nu te-ai întors repede să spui lui tatu-tău?
— Tătuca nu-i acasă; a ieșit la arat cu cei mari".

(Mihail Sadoveanu)

11. „Pe când doamna Popescu îmi expune părerile ei sănătoase în privința educației copiilor, auzim dintr-o odaie de alături o voce răgușită de femeie bătrână:
— Uite, coniță, Ionel nu s-astâmpără!
— Ionel! strigă madam' Popescu; Ionel, vin' la mama!
Apoi, către mine, încet:
— Nu știi ce strengar se face... și deștept...
Dar vocea de dincolo adaugă:
— Coniță! uite Ionel! vrea să-mi răstoarne mașina...! Astâmpără-te, că te arzi!"

(I. L. Caragiale)

12. „După ce se odihniră vreo două zile, se pregătiră iarăși; atunci calul, ținându-și răsuflarea, zise:
— Stăpâne, strânge chinga cât poți de mult și, încălecând, să te ții bine și în scări, și de coama mea; picioarele să le ții lipite pe lângă subțioara mea, ca să nu mă zăticnești în zborul meu.
Se urcă, făcu proba și într-un minut fu aproape de pădure.
— Stăpâne — mai zise calul — acum e timpul când se dă de mâncare fiarelor pădurii și sunt adunate toate în curte; să trecem".

(„Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte")

CUPRINS

Precizări 5
Lista de abrevieri 6
Recapitularea cunoștințelor însușite în cl. a III-a 7
Propoziția 7
Părțile de vorbire 9
Elemente de fonetică, ortoepie, ortografie 12
Silaba. Despărțirea cuvintelor în silabe 15
Probleme de vocabular 18
Cuvinte compuse 20
Sensul cuvintelor 22
Cunoștințe noi 23
Propoziția. 23
Propoziții simple și dezvoltate 24
Părțile principale de propoziție 25
Subiectul 25
Predicatul 29
Acordul predicatului cu subiectul 35
Propoziția dezvoltată 36
Părți secundare de propoziție 37
Atributul 37
Complementul 42
Propoziția (recapitulare) 48
Morfologia. Părțile de vorbire 59
Substantivul 59
Felul substantivelor 61
Schimbarea formei substantivului. Numărul 64
Genul substantivelor 66
Recapitularea substantivului 71

Scanned with OKEN Scanner

Adjectivul 76
Schimbarea formei adjectivului 79
Recapitularea adjectivului 84
Pronumele. Pronumele personal 87
Schimbarea formei pronumelui personal 88
Formele pronumelui personal 90
Pronumele personal de politeţe 93
Recapitularea pronumelui 95
Numeralul. Felul numeralelor 100
Recapitularea numeralului 103
Verbul 105
Schimbarea formei verbului. Persoana şi numărul 106
Timpurile verbului 108
Conjugarea verbului 109
Analiza morfosintactică. Funcţiile verbului în propoziţie .. 112
Recapitularea verbului 114
Cuvintele de legătură 117
Recapitularea cuvintelor de legătură 120
Morfologia. Părţile de vorbire (recapitulare) 122
Analiza morfosintactică 123
Fişe de evaluare 126
TEXTE pentru probleme ortografice şi de punctuaţie 140
I. *Scrierea cu ii şi iii* 140
Substantivul 140
Adjectivul 141
Verbul 142
II. *Probleme de punctuaţie* 142
Punctul 142
Semnul întrebării 143
Semnul exclamării 144
Virgula 144
Două puncte 146
Liniuţa de unire 147
Linia de dialog 147
Punctul şi virgula 148
Semnele citării 149
Parantezele 150
Punctele de suspensie 150
III. *Texte pentru dictări* 151

Scanned with OKEN Scanner